

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Кафедра міжнародних економічних відносин

Допущено до захисту
в.о. завідувача кафедри
к е. н., доцент Уханова І.О.

“ ____ ” _____ 2023 року

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на здобуття освітнього ступеня магістра
зі спеціальності 292 Міжнародні економічні відносини
за освітньою програмою «Міжнародні економічні відносини»
за темою:

**«СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЕКСПОРТНОГО
КОНТРОЛЮ В УКРАЇНІ ЗА ТОВАРАМИ ВІЙСЬКОВОГО
ПРИЗНАЧЕННЯ ТА ПОДВІЙНОГО ВИКОРИСТАННЯ»**

Виконав: студент 6 курсу ФМЕ, гр. 4
Гараєв Анар Гуммет-Огли _____
(підпис)

Науковий керівник:
старший викладач кафедри МЕВ
Гусенко Ольга Сергіївна _____
(підпис)

Одеса – 2023

АНОТАЦІЯ

Гараєв Анар Гуммет-Огли, «Стан та перспективи розвитку експортного контролю в Україні за товарами військового призначення та подвійного використання», кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня магістра 292 «Міжнародні економічні відносини» за освітньою програмою «Міжнародні економічні відносини» Одеський національний економічний університет
м. Одеса, 2023 рік

Кваліфікаційна робота магістра складається з трьох розділів. Об'єктом дослідження є галузь експортного контролю за товарами військового призначення та подвійного використання в Україні.

У роботі визначається сутність та особливості дослідження експортного контролю за товарами військового призначення та подвійного використання. Систематизуються нормативно-правові засади здійснення експортного контролю в Україні. Узагальнюються методи аналізу впливу експорту товарів військового призначення та подвійного використання на показники воєнно-економічної безпеки України.

Аналізується світовий ринок товарів військового призначення. Здійснюється аналіз сучасного стану та динаміки експорту України товарів військового призначення. Проаналізовано вплив факторів на розвиток експортного контролю в Україні за товарами військового призначення та подвійного використання.

Розглянуто перспективи гармонізації законодавства щодо експортного контролю за товарами військового призначення та подвійного використання в Україні в умовах набуття статусу країни-кандидата до ЄС. Визначені ризики при здійсненні експортного контролю. Визначені напрями розвитку експортного контролю в Україні за товарами військового призначення та подвійного використання.

Ключові слова: експорт; експортний контроль; товари військового призначення; товари подвійного використання; повномасштабна воєнна агресія; воєнно-економічна безпека; гармонізація законодавства; статус країни-кандидата до ЄС; Концепція реформування та розвитку експортного контролю в Україні за товарами військового призначення та подвійного використання.

ABSTRACT

Garaev Anar Gummet-Ogly, "The state and prospects of the development of export control in Ukraine for goods of military purpose and dual use", the master's qualification work 292 "International economic relations" due to the educational program "International economic relations" Odesa National Economic University
Odesa, 2023

The master's qualification work consists of three sections. The work's object is the field of export control of military and dual-use goods in Ukraine.

The work determines the essence and peculiarities of the study of export control of goods of military purpose and dual use. The regulatory and legal principles of export control in Ukraine are being systematized. The methods of analysis of the influence of the export of goods of military purpose and dual use on the indicators of the military and economic security of Ukraine are summarized.

The world market of military goods is analyzed. An analysis of the current state and dynamics of Ukraine's export of military goods is carried out. The impact of factors on the development of export control in Ukraine for military and dual-use goods is analyzed.

The prospects of harmonization of the legislation on export control of goods of military purpose and dual use in Ukraine in the conditions of acquiring the status of a candidate country for the EU are considered. Identified risks in the implementation of export control. The directions for the development of export control in Ukraine for goods of military purpose and dual use have been determined.

Keywords: export; export control; military goods; dual-use goods; full-scale military aggression; military and economic security; harmonization of legislation; the status of a candidate country for the EU; The concept of reforming and developing export control in Ukraine for military and dual-use goods.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЕКСПОРТНОГО КОНТРОЛЮ ЗА ТОВАРАМИ ВІЙСЬКОВОГО ПРИЗНАЧЕННЯ ТА ПОДВІЙНОГО ВИКОРИСТАННЯ В УКРАЇНІ.....	9
1.1. Сутність та особливості дослідження експортного контролю за товарами військового призначення та подвійного використання...	9
1.2. Нормативно-правові засади здійснення експортного контролю за товарами військового призначення та подвійного використання в Україні.....	15
1.3. Методи аналізу впливу експорту товарів військового призначення та подвійного використання на показники воєнно-економічної безпеки України.....	21
Висновки до розділу 1.....	24
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ СВІТОВОГО ТА УКРАЇНСЬКОГО ЕКСПОРТУ ТОВАРІВ ВІЙСЬКОВОГО ПРИЗНАЧЕННЯ ТА ПОДВІЙНОГО ВИКОРИСТАННЯ.....	26
2.1. Аналіз світового ринку товарів військового призначення.....	26
2.2. Аналіз сучасного стану та динаміки експорту України товарів військового призначення.....	33
2.3. Аналіз впливу факторів на розвиток експортного контролю в Україні за товарами військового призначення та подвійного використання.....	43
Висновки до розділу 2.....	48
РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЕКСПОРТНОГО КОНТРОЛЮ ЗА ТОВАРАМИ ВІЙСЬКОВОГО ПРИЗНАЧЕННЯ ТА ПОДВІЙНОГО ВИКОРИСТАННЯ В УКРАЇНІ.....	53
3.1. Гармонізація законодавства щодо експортного контролю за товарами військового призначення та подвійного використання в Україні в умовах набуття статусу країни-кандидата до ЄС.....	53
3.2. Ризики при здійсненні експортного контролю за товарами військового призначення та подвійного використання.....	59
3.3. Напрями розвитку експортного контролю в Україні за товарами військового призначення та подвійного використання.....	64
Висновки до розділу 3.....	68
ВИСНОВКИ.....	71
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	78
ДОДАТКИ.....	90

ВСТУП

Актуальність теми. В умовах повномасштабної російської агресії вкрай важливою є реалізація завдань з посилення воєнно-економічної безпеки України. У цьому контексті особливого значення набули розвиток військового потенціалу, розробка нових видів озброєння, налагодження ефективного контролю за товарами подвійного призначення, які можуть бути використані агресором. Досягнення таких цілей вимагає від урядових структур злагоджених та продуманих кроків.

Призначення експортного контролю будь-якої країни полягає у забезпеченні контролю за товарами військового призначення та подвійного використання, які можуть застосовуватися при виробництві зброї масового знищення.

Саме тому, діяльність із створення й реалізації ефективної системи експортного контролю за товарами військового призначення та подвійного використання наразі є вкрай важливою для успішного функціонування України як держави. Однак, слабким місцем галузі експортного контролю України є контроль за передачею товарів подвійного використання, а також їхній вплив на воєнно-економічну безпеку країни.

Отже, вищезазначене обумовлює потребу у теоретичному дослідженні та практичному аналізі сучасного стану експортного контролю за товарами військового призначення та подвійного використання в Україні й підготовки на цьому тлі пропозицій та рекомендацій, спрямованих на його подальший розвиток.

Мета і завдання кваліфікаційної роботи. Метою роботи є дослідження сучасного стану експортного контролю за товарами військового призначення та подвійного використання та визначення перспектив його розвитку.

Для реалізації поставленої мети у роботі були визначені наступні завдання:

- визначити сутність та особливості дослідження експортного контролю за товарами військового призначення та подвійного використання;
- провести дослідження нормативної документації щодо здійснення експортного контролю за товарами військового призначення та подвійного використання в Україні;
- узагальнити методи аналізу впливу експорту товарів військового призначення та подвійного використання на показники воєнно-економічної безпеки України;
- проаналізувати сучасний стан та тенденції розвитку світового ринку товарів військового призначення;
- проаналізувати сучасний стан та динаміку експорту України товарів військового призначення;
- проаналізувати вплив факторів на розвиток експортного контролю в Україні за товарами військового призначення та подвійного використання;
- визначити напрями гармонізації законодавства щодо експортного контролю за товарами військового призначення та подвійного використання в Україні в умовах набуття статусу країни-кандидата до ЄС;
- визначити ризики при здійсненні експортного контролю за товарами військового призначення та подвійного використання в Україні;
- запропонувати напрями розвитку експортного контролю в Україні за товарами військового призначення та подвійного використання.

Об'єктом дослідження є галузь експортного контролю за товарами військового призначення та подвійного використання в Україні.

Предметом дослідження виступають теоретико-правові та організаційно-економічні рішення щодо сучасного стану експортного контролю за товарами військового призначення та подвійного використання та визначення перспектив його розвитку.

Методи дослідження. Для досягнення головної мети роботи та вирішення поставлених завдань, була застосована низка методів дослідження, зокрема:

1. логіко-семантичний метод, що дозволив визначити сутність понятійно-категоріального апарату у галузі експортного контролю за товарами військового призначення та подвійного використання;
2. історико-правовий метод, що дозволив дослідити етапи становлення експортного контролю за товарами військового призначення та подвійного використання в Україні;
3. метод документального аналізу, що дозволив дослідити нормативно-правові засади здійснення контролю товарів військового призначення та подвійного використання в Україні;
4. метод економічного аналізу, що дозволив проаналізувати сучасний стан та тенденції розвитку світового ринку товарів військового призначення та експорту товарів військового призначення в Україні;
5. табличний та графічний методи, що дозволили наочно схематично зобразити результати дослідження та подати результати зведення та групування аналітичних даних, зокрема щодо світового експорту та українського експорту товарів військового призначення;
6. порівняльно-правовий метод, що дозволив узагальнити досвід ЄС у галузі експортного контролю за товарами військового призначення та подвійного використання та імплементувати його у національне законодавство у контексті набуття Україною статусу країни-кандидата до ЄС.

Також було використано й інші загальнонаукові методи, що сприяло системності та комплексності проведеного дослідження.

Інформаційна база дослідження. У процесі підготовки кваліфікаційної роботи магістра використовувалися роботи таких науковців, як: Ярусевич Є.Ю., Шемаєв В.М., Цвілий С. М., Скляр Н. М., Лоза К. М.,

Неботов П. Г., Коваль В. В., Ковальчук К. В., Желізко Ю. М., Бегма В. М., Бажора А. О., Абрамова М. В. та інші.

Інформаційно-довідковою базою для дослідження виступали Конституція України, різноманітні Закони України, міжнародні нормативно-правові акти, статистичні матеріали Державної служби експортного контролю України та Державної служби статистики України, статистичний портал Стокгольмського інституту дослідження проблем миру, наукові статті, матеріали науково-практичних конференцій та Інтернет ресурси.

Публікації та апробація результатів дослідження. Протягом підготовки кваліфікаційної роботи магістра була прийнята участь у наступних міжнародних науково-практичних конференціях:

1. VII Міжнародна науково-практична конференція «Global problems of improving scientific inventions» (31 жовтня – 03 листопада 2023 р., Копенгаген, Данія);
2. VIII Міжнародна науково-практична конференція «Distance learning in universities and modern problems» (07-10 листопада 2023 р., Будапешт, Угорщина).

За результатами участі у вище визначених конференціях були підготовлені та опубліковані такі матеріали:

1. Гараєв А., Гусенко О. Секторальний аналіз міжнародного бізнесу: динаміка світової торгівлі товарами військового призначення. Proceedings of the VII International Scientific and Practical Conference. Copenhagen, Denmark. 2023. Pp. 70-77
URL: <https://isg-konf.com/global-problems-of-improving-scientific-inventions/>
DOI – 10.46299/ISG.2023.2.7
2. Гараєв А., Гусенко О. Стан та динаміка участі українських експортів в міжнародному бізнесі на прикладі товарів військового призначення та подвійного використання. Proceedings of the VIII International Scientific and Practical Conference. Budapest, Hungary. 2023. Pp. 55-64

URL: <https://isg-konf.com/wp-content/uploads/2023/11/DISTANCE-LEARNING-IN-UNIVERSITIES-AND-MODERN-PROBLEMS.pdf#page=179>

DOI – 10.46299/ISG.2023.2.8

Структура роботи: кваліфікаційна робота магістра складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Основний зміст роботи викладений на 89 сторінках. Додатки складають 36 сторінок. Робота містить 8 таблиць та 24 рисунка.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЕКСПОРТНОГО КОНТРОЛЮ ЗА ТОВАРАМИ ВІЙСЬКОВОГО ПРИЗНАЧЕННЯ ТА ПОДВІЙНОГО ВИКОРИСТАННЯ В УКРАЇНІ

1.1. Сутність та особливості дослідження експортного контролю за товарами військового призначення та подвійного використання

За часів повномасштабної воєнної агресії росії та тимчасової окупації частини українських територій особливого значення набувають перспективи вдосконалення армії, розвиток військового потенціалу, вдосконалення озброєння. Водночас реалізація цієї мети вимагає злагоджених та продуманих кроків. Саме тому, створення та реалізація дійсно ефективної системи експортного контролю державою за товарами військового призначення та подвійного використання наразі є вкрай важливою для України.

Згідно із Законом України «Про державний контроль за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання» державний експортний контроль представляє собою «комплекс заходів з контролю за міжнародними передачами товарів, їх використанням юридичною чи фізичною особою, що здійснюється центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері державного експортного контролю, та іншими державними органами з метою забезпечення захисту інтересів національної безпеки та відповідно до міжнародних зобов'язань України» [24].

Аналізуючи поняття «державний експортний контроль», вважаємо за потрібне зосередити увагу на теоретичному визначенні його складових.

У Додатку А надається узагальнення змісту поняття «експорт». На нашу думку, у дослідженні доцільно використовувати визначення експорту, яке надається у Законі України «Про державний контроль за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання»,

за яким «експорт - продаж або передача на інших законних підставах товарів іноземним суб'єктам господарської та іншої діяльності з вивезенням або без вивезення цих товарів за межі митного кордону України, включаючи реекспорт товарів, у тому числі:

- продаж або передача товарів в Україні посольству чи представнику будь-якої юридичної особи іноземної держави, іноземцю чи особі без громадянства;
- продаж або передача в Україні чи за її межами права управління (контролю) товарами відповідно юридичній особі іноземної держави чи її представнику, іноземцю чи особі без громадянства, у тому числі через засоби зв'язку;
- розкриття технології іноземцю чи особі без громадянства;
- фактичне відвантаження товарів з метою подальшої їх передачі або переміщення за межі України» [24].

Також потрібно визначити сутність таких понять, як «контроль» та «державний контроль», систематизація яких з точок зору різних науковців надається у Додатку Б.

Підсумовуючи, державна політика в галузі експортного контролю є складовою внутрішньої та зовнішньої політики країни і здійснюється виключно з метою забезпечення безпеки держави, її політичних, економічних та військових інтересів. Одночасно експортний контроль є механізмом забезпечення виконання національному рівні міжнародних зобов'язань країн у сфері нерозповсюдження зброї масового ураження. Експортний контроль ґрунтується на дозвільному механізмі здійснення експорту та імпорту контрольованих товарів та технологій, що реалізується за допомогою ліцензування зовнішньоекономічних операцій з ними.

Отже, експортний контроль являє собою комплекс заходів щодо забезпечення встановленого державою порядку здійснення зовнішньоекономічної діяльності щодо певної групи контрольованих товарів та технологій (сировини, матеріалів, обладнання, науково-технічної

інформації, робіт, послуг, результатів інтелектуальної діяльності), які можуть бути використані під час створення зброї масового ураження, засобів його доставки, інших видів озброєння та військової техніки або під час підготовки та (або) вчинення терористичних актів.

Метою таких заходів є зниження ризику застосування військової сили, розповсюдження зброї масового знищення та засобів її доставки, а також зниження ризику використання чутливих товарів у терористичних цілях.

Класифікація товарів у галузі експортного контролю надана на рис. 1.1.

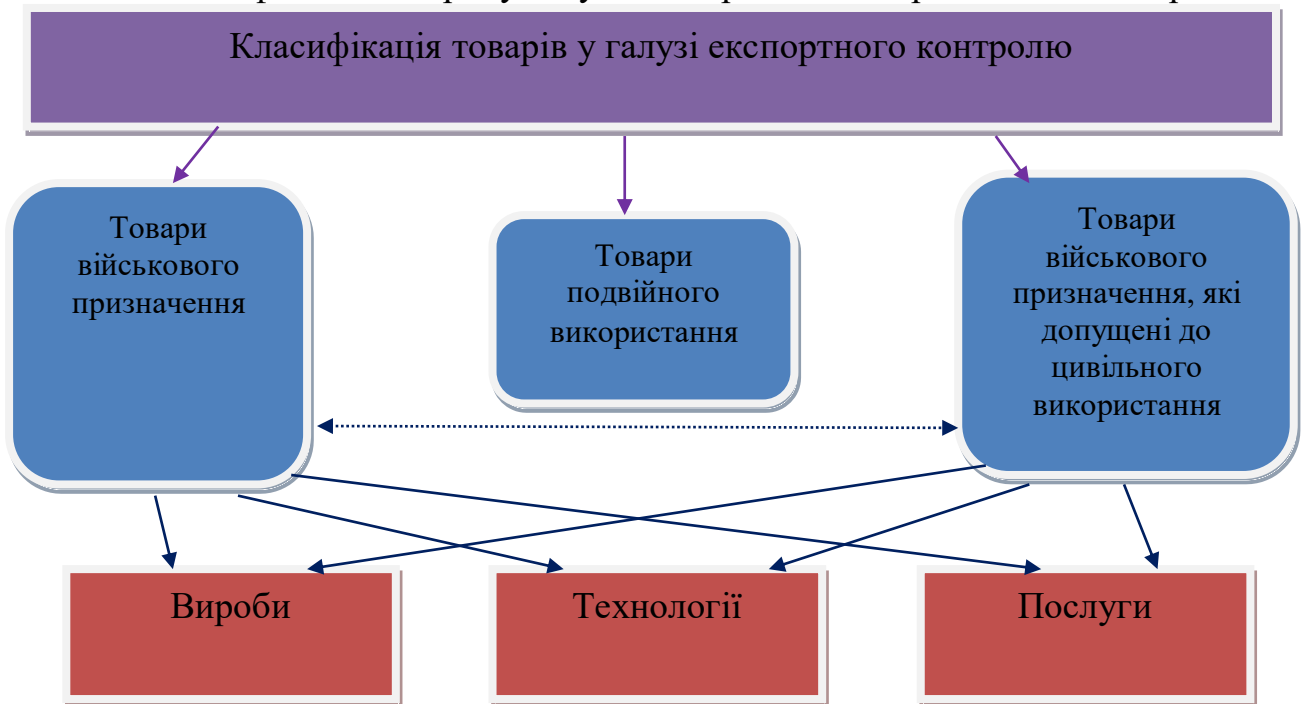

Рис. 1.1. Класифікація товарів у галузі експортного контролю
Джерело: [24].

На рис. 1.2. визначений перелік товарів військового призначення згідно Закону України «Про державний контроль за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання» (див. рис.1.2.)

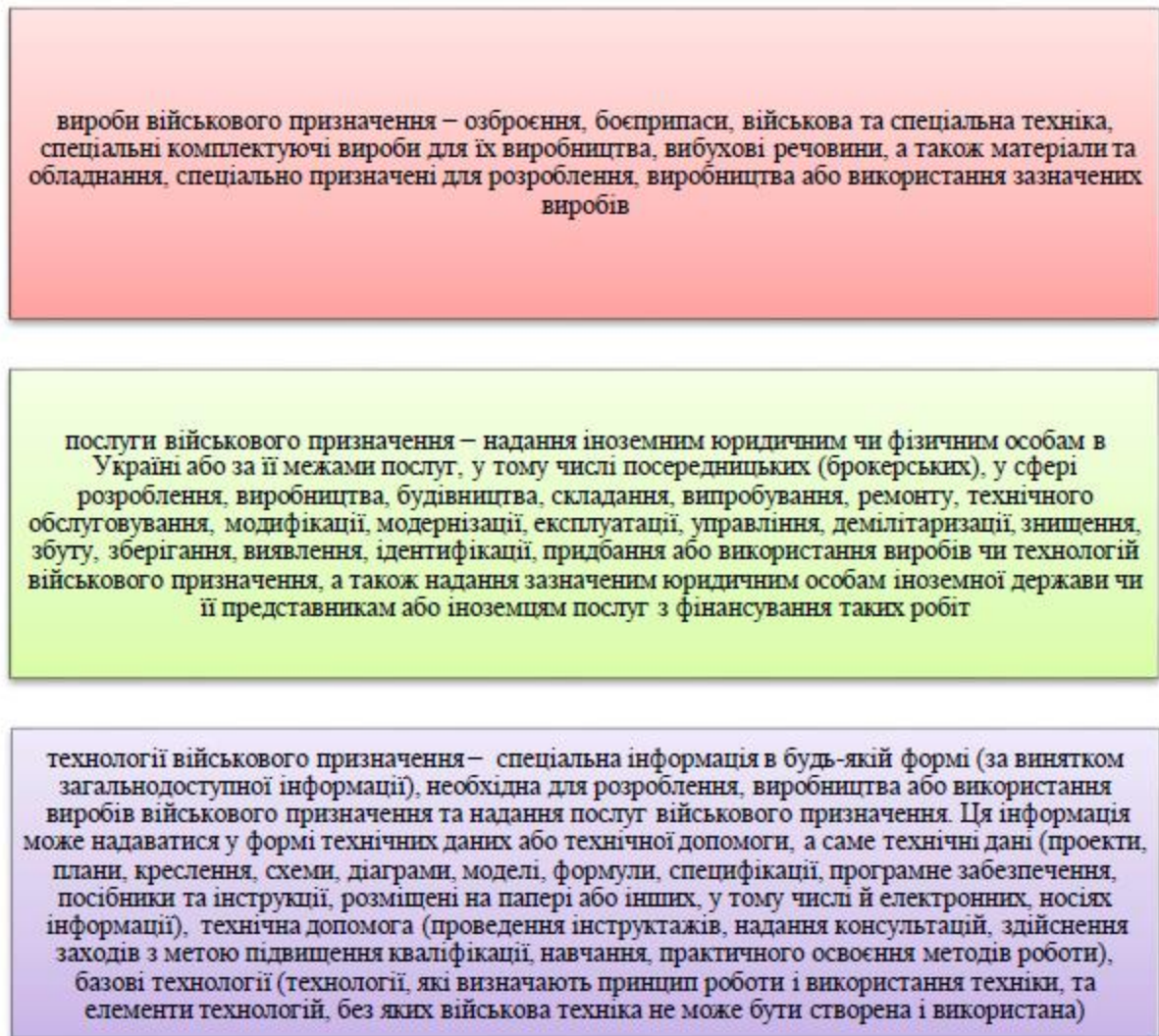

Рис. 1.2. Класифікація товарів військового призначення

Джерело: складено автором за [24].

Повний перелік товарів військового призначення наданий у Додатку В.

До товарів подвійного використання за вищезгаданим Законом відносяться «окремі види виробів, обладнання, матеріалів, програмного забезпечення і технологій, спеціально не призначені для військового використання, а також послуги (технічна допомога), пов'язані з ними, які, крім цивільного призначення, можуть бути використані у військових або терористичних цілях чи для розроблення, виробництва, використання товарів військового призначення, зброї масового знищення, засобів доставки зазначеної зброї чи ядерних вибухових пристроїв, у тому числі окремі види ядерних матеріалів, хімічних речовин, бактеріологічних, біологічних та

токсичних препаратів, перелік яких визначається Кабінетом Міністрів України» [24].

Послугами (технічною допомогою) подвійного використання вважається «надання іноземним юридичним особам чи іноземцям в Україні або за її межами технічної підтримки, пов'язаної з ремонтом, розробленням, виробництвом, використанням, складанням, випробуванням, модифікацією, модернізацією, підтримкою в робочому стані, включаючи авторський та гарантійний нагляд, або будь-яке інше технічне обслуговування систем, обладнання та їх компонентів, програмного забезпечення та технологій, що підлягають державному експортному контролю. Послуга (технічна допомога) може набувати форми інструктажу, підвищення кваліфікації, навчання, практичного освоєння методів роботи, надання консультацій і може включати передачу технічних даних» [24].

Повний перелік товарів подвійного використання наданий у Додатку Г.

Відмінною особливістю товарів подвійного використання є те, що такі товари «спеціально не призначені для військового використання», але які, крім цивільного призначення, можуть бути використані у військових або терористичних цілях чи для розроблення, виробництва, використання товарів військового призначення, зброї масового знищення, засобів постачання зазначеної зброї чи ядерних вибухових пристроїв.

Основу державної системи експортного контролю України становлять такі державні інституції, як Верховна Рада України, Президент України, Кабінет Міністрів України, Рада національної безпеки і оборони України, Державна служба експортного контролю України, центральні органи виконавчої влади та інші державні органи.

У Законі України «Про державний контроль за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання» визначено органи державної влади, відповідальні за формування та реалізацію експортного контролю (див. рис. 1.3.).

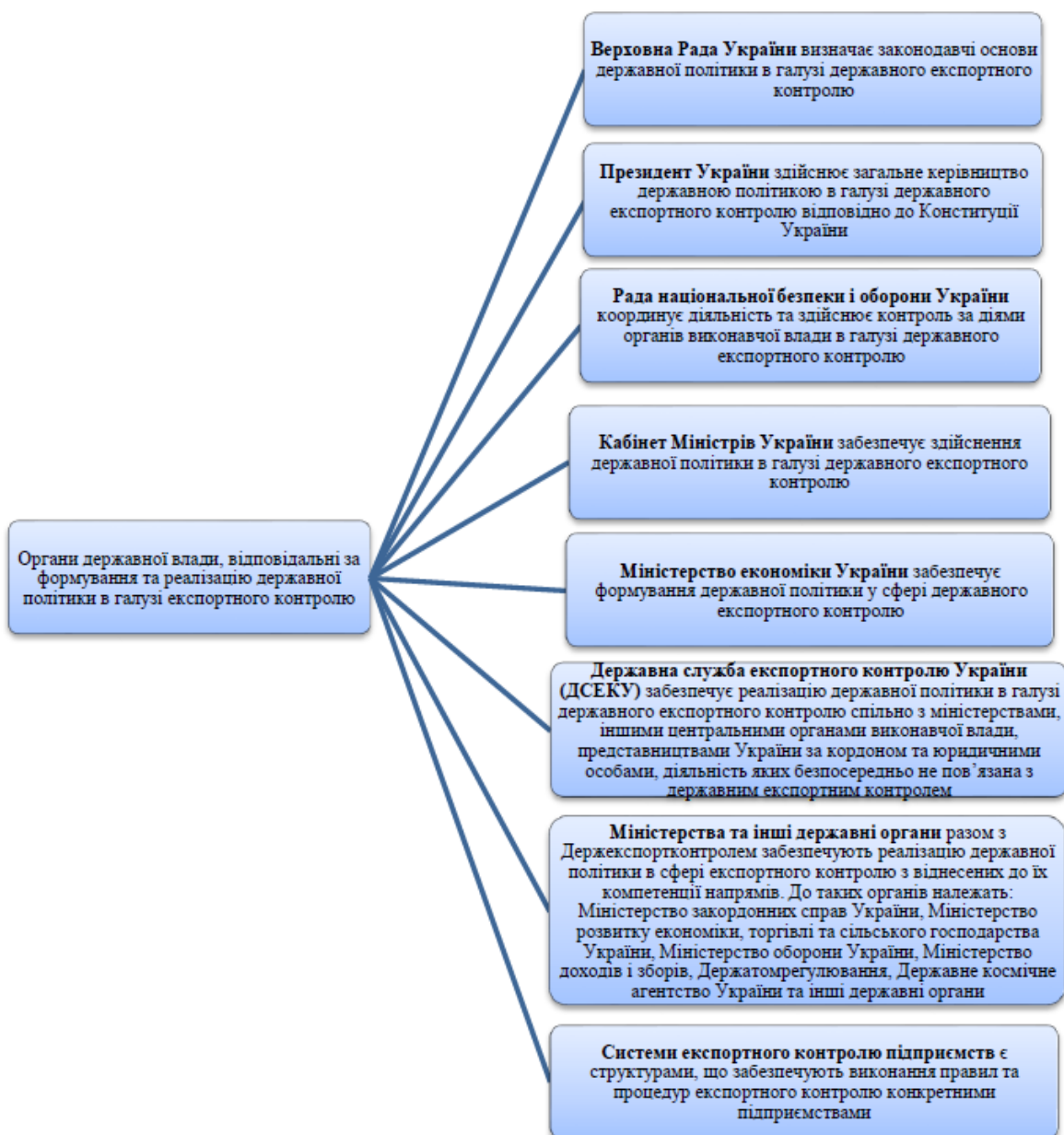

Рис. 1.3. Органи державної влади, відповідальні за формування та реалізацію експортного контролю за товарами військового використання та подвійного призначення

Джерело: складено автором

Згідно з Постановою Кабінету Міністрів України від 31 березня 2015 р. «Про затвердження Положення про Державну службу експортного контролю України» «Державна служба експортного контролю України (ДСЕКУ) є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Першого віце-прем'єра міністра України - Міністра економіки і який реалізує державну політику у сфері державного експортного контролю.

Основні завдання ДСЕСКУ віддзеркалені на рис. 1.4.

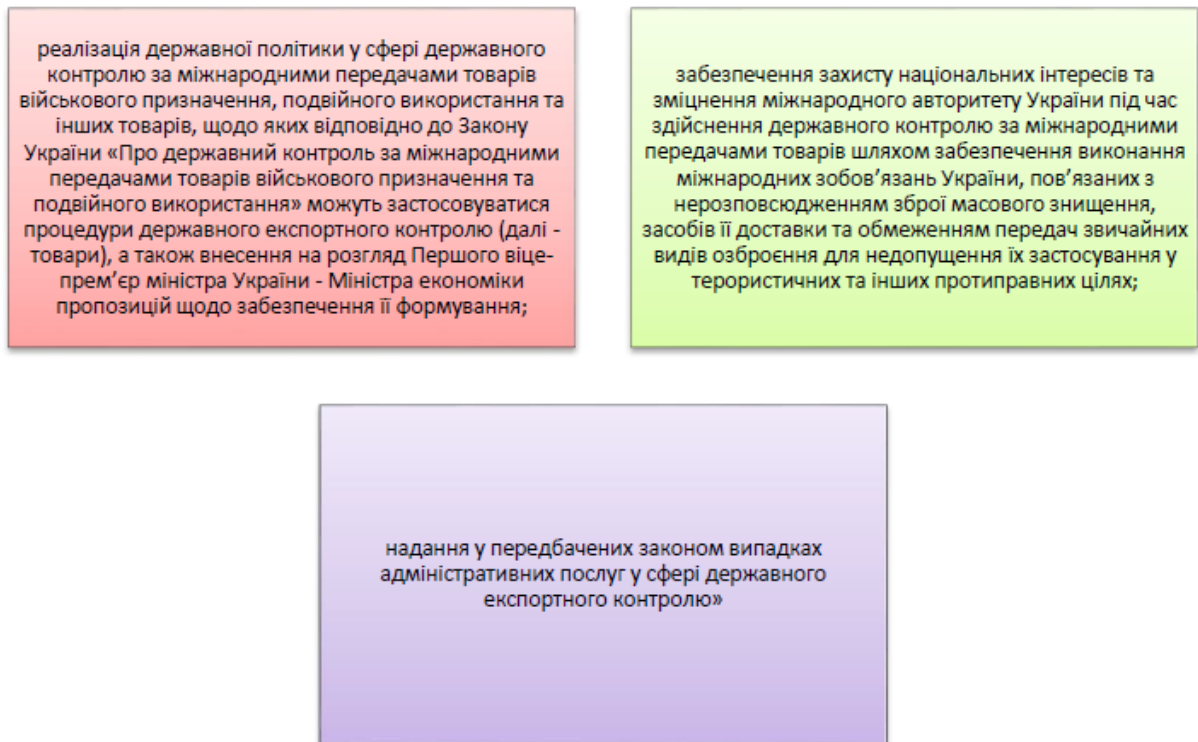

Рис. 1.4. Основні завдання Державної служби експортного контролю України
Джерело: складено автором за[59].

1.2. Нормативно-правові засади здійснення експортного контролю за товарами військового призначення та подвійного використання в Україні

Для системності розуміння сутності нормативно-правових засад здійснення експортного контролю за товарами військового призначення та подвійного використання в Україні необхідно їх класифікувати на міжнародні й національні [87]. Зовнішньоекономічні операції щодо передачі товарів військового призначення подвійного використання, які можуть бути використані у створенні зброї масового знищення та засобів її доставки, в Україні контролюються усіма видами міжнародних режимів.

Структурно міжнародна система експортного контролю за товарами військового призначення та подвійного використання включає такі багатосторонні режими:

1. Австралійська група (АГ);
2. Режим контролю ракетних технологій (РКРТ);
3. Група ядерних постачальників (ГЯП);
4. Вассенаарська домовленість (ВД);
5. Комітет Цангера та Договір про нерозповсюдження ядерної зброї (ДНЯЗ).

Більш детальніше функції та напрями експортного контролю за кожним багатостороннім режимом викладені на рис. 1.5.

Україна, як учасник усіх вище визначених режимів експортного контролю, прагне забезпечувати суворе дотримання зобов'язань за всіма режимами, виходячи при цьому з позиції відстоювання національних інтересів, нерозповсюдження зброї та збереження міжнародного миру. Закон України «Про державний контроль за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання» є юридичною основою імплементації положень керівних принципів міжнародних режимів експортного контролю у національне законодавство.

Правову основу експортного контролю становлять Конституція України, Закон України «Про державний контроль за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання», інші закони України, зокрема Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність», міжнародні договори України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, акти Президента України і Кабінету Міністрів України, а також інші нормативно-правові акти.

Рис. 1.5. Стисла характеристика міжнародних (багатосторонніх) режимів експортного контролю за товарами військового призначення та подвійного використання.

Джерело: складено автором за [16].

Проаналізувавши міжнародні нормативно-правові засади здійснення контролю за товарами військового призначення та подвійного використання в Україні проаналізуємо національні. Національними нормативно-правовими основами регулювання у сфері державного експортного контролю держави є норми та засади, визначені в Конституції України, законах України та інших підзаконних нормативно-правових актах.

Нормативно-правове законодавство з експортного контролю можна структурно представити у вигляді рівнів, які представлені на рис. 1.6.

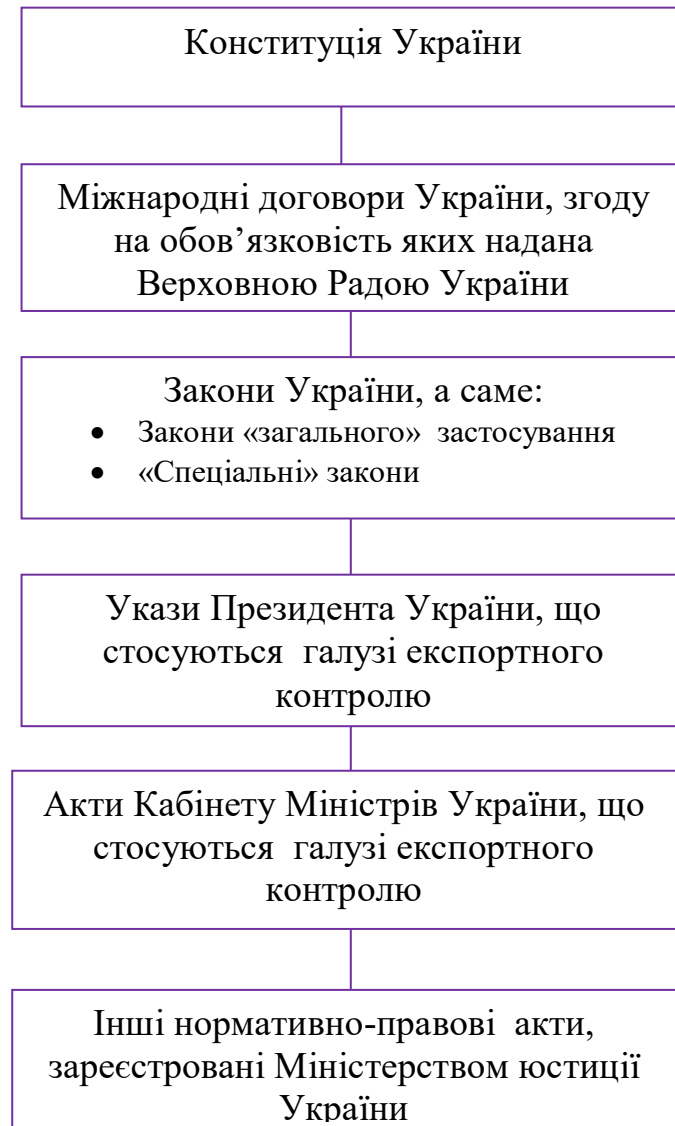

Рис. 1.6. Ієрархія нормативно-правового законодавства України з експортного контролю за товарами військового призначення та подвійного використання

Джерело: складено автором

Розглянемо нормативно-правове законодавство України з експортного контролю більш детально.

Конституція України є головним правовим документом у системі законодавства в галузі експортного контролю. Політика в галузі експортного контролю є складовою частиною державної політики України. Статтею 85

Конституції України передбачено, що «до повноважень Верховної Ради України у тому числі відноситься визначення засад внутрішньої і зовнішньої політики, реалізації стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору» [31]. Реалізація цих повноважень Верховною Радою України здійснюється шляхом прийняття відповідних законів.

Міжнародні договори України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є пріоритетною частиною національного законодавства з експортного контролю. Відповідно до законодавства, укладені і належним чином ратифіковані міжнародні договори України становлять невід'ємну частину національного законодавства України і застосовуються у порядку, передбаченому для норм національного законодавства, тобто норми належним чином оформлених міжнародних договорів України мають перевагу над нормами національного законодавства.

Закони України, що стосуються сфери державного експортного контролю, є важливим рівнем законодавства з експортного контролю. Саме Законами України визначається як загальні правила та процедури зовнішньоекономічної діяльності з товарами, так і спеціальні правила такої діяльності, пов'язані з зовнішньоекономічною діяльністю відносно товарів, міжнародні передачі яких підлягають державному експортному контролю.

Враховуючи те, що до цілей експортного контролю відноситься забезпечення захисту інтересів національної безпеки України, одним із таких законів є Закон України від 21.06.2018 № 2469-VIII «Про національну безпеку України» [27].

Основи державної політики в сфері експортного контролю визначені в Законі України «Про державний контроль за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання» [24].

Саме прийняттям відповідних законів у сфері безпеки, зовнішньої

політики, економіки та оборони, у тому числі у сфері державного експортного контролю, Верховна Рада України забезпечує створення законодавчих основ галузі експортного контролю.

Важливу частину законодавства з експортного контролю складають укази Президента України, що мають відношення до цієї сфери.

У статті 106 Конституції України окреслюються повноваження голови держави у сфері міжнародних відносин. Так, «Президент України забезпечує державну незалежність, національну безпеку і правонаступництво держави, а також представляє державу в міжнародних відносинах, здійснює керівництво зовнішньополітичною діяльністю держави, веде переговори та укладає міжнародні договори України» [31]. Оскільки експортний контроль є елементом зовнішньополітичної діяльності держави, тому відповідно до Конституції Президент України здійснює загальне керівництво державною політикою експортного контролю. Президент України має право видавати відповідні укази, що регулюють напрямки діяльності, віднесені до його компетенції, у тому числі видавати обов'язкові для виконання укази, що стосуються сфери державного експортного контролю. Перелік указів Президента України у галузі експортного контролю представлений у Додатку Г.

Значна частина конкретних процедур здійснення експортного контролю регулюється відповідними актами Кабінету Міністрів України. За статтею 113 Конституції України Кабінет Міністрів України є вищим органом у системі органів виконавчої влади [31]. Кабінет Міністрів України є органом, який забезпечує виконання законів України та актів Президента України, а також в межах своєї компетенції видає постанови і розпорядження, які є обов'язковими до виконання.

Постанови Кабінету Міністрів України (ПКМУ), які стосуються сфери державного експортного контролю, систематизовані у Додатку Д.

Нормативно-правові акти «загальнодержавної» дії, затверджені відповідними державними органами та у встановленому порядку

zareєстровані Міністерством юстиції України, складають наступний рівень нормативного регулювання у сфері експортного контролю відповідно до норм права, що визначені у правових актах вищого рівня. Більш детальніше накази у галузі державного експортного контролю викладені у Додатку Е.

Проведений аналіз нормативно-правових засад здійснення експортного контролю за товарами військового призначення та подвійного використання в Україні дозволяє зробити висновки про те, що міжнародні передачі таких товарів врегульовані достатньо повно.

1.3.Методи аналізу впливу експорту товарів військового призначення та подвійного використання на показники воєнно-економічної безпеки України

Як було визначено у попередніх параграфах кваліфікаційної роботи, призначення експортного контролю будь-якої країни полягає у забезпеченні контролю за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання, які можуть застосовуватися при виробництві зброї масового знищення (ЗМЗ – ядерне, хімічне і біологічне озброєння).

Більш того, система експортного контролю виконує певні функції:

- бюджетна функція, оскільки експортний контроль входить до складу регуляторів економічної безпеки;
- соціальна функція, яка виявляється в зайнятості населення у виробничих процесах підприємств військово-технічного комплексу як на державному, так і районних, місцевих рівнях;
- техніко-інноваційна функція, яка полягає в застосуванні новітніх технологій товарів військового призначення та подвійного використання;
- політико-правова функція, яка зобов'язує дотримуватися норм міжнародної безпеки і зобов'язань, прийнятих державою відносно режимів нерозповсюдження.

Вплив функцій експортного контролю на різні рівні національної безпеки відзеркалено на рис. 1.7.

Рис. 1.7. Вплив функцій експортного контролю за товарами військового призначення та подвійного використання на складові національної безпеки
Джерело: складено автором за [18].

Оскільки наразі Україна потерпає від наслідків наймасштабнішої воєнної агресії за часів своєї незалежності, то на нашу думку, доцільно проаналізувати саме воєнно-економічну безпеку як складову національної безпеки.

О.М. Семененко та Бойко Р.В. визначають воєнно-економічну безпеку як «економічну здатність держави забезпечити такий рівень її воєнної безпеки, якого достатньо для захисту стабільного функціонування національної економіки країни в умовах можливих загроз її національній безпеці» [46].

М.В. Абрамова [15] визначає, що процес оцінювання рівня воєнно-економічної безпеки (ВЕБ) за критеріями передбачає врахування та визначення ряду складових, які узагальнені у Додатку Є.

Воєнно-економічну безпеку характеризує низка показників. Основним

таким економічним показником є показник її ВВП. Цей показник відображає результати економічної діяльності країни на макрорівні.

Серед інших показників можна визначити:

- оборонні витрати та їх частка від ВВП;
- чисельність Збройних сил;
- чисельність населення країни;
- показники експорту та імпорту;
- показник сальдо зовнішньої торгівлі;
- державний борг;
- додана вартість промисловості;
- курс державної валюти до долара США.

Так, рівень фінансування оборони обчислюється як відношення обсягу бюджетного фінансування оборонних витрат до ВВП за відповідний період за формулою:

$$L_{fd} = \frac{F_d}{GDP} \times 100\% \quad (1.1.)$$

де L_{fd} – граничний інтегральний показник, який за згідно статтею Закону України «Про оборону» повинен бути не менше 3,0, тобто потреби національної оборони повинні фінансуватися на рівні, не менше як 3% від ВВП;

F_d – бюджетне фінансування оборонних витрат;

GDP – внутрішній валовий продукт.

Оскільки рівень гарантування безпеки як результат військових витрат базується на розподілі видатків Державного бюджету України для Міністерства оборони на загальний та спеціальний фонди, то формулу 1.1. можливо представити у вигляді:

$$L_{fd} = \frac{F_{zf} + F_{cf}}{GDP} \times 100\% \quad (1.2.)$$

F_{zf} – розмір коштів, які виділяються на потреби оборони з загального фонду;

F_{cf} – розмір коштів, які виділяються на потреби оборони зі спецфонду.

У світі міжнародні передачі товарів військового призначення та подвійного використання аналізуються й різними міжнародними організаціями.

Так, з 2005 року публікується Глобальний індекс військової могутності (The Global Firepower Index (GFP)), який надає щорічний рейтинг країн на основі їх військової потужності з використанням понад 60 різних факторів. Ці фактори згруповані у вісім категорій: географія, робоча сила, повітряна сила, військово-морська сила, сухопутна сила, фінанси, ресурси та географія.

Глобальний індекс починався лише з аналізу 25 країн, а згодом розширився до 145 країн. Щороку додаються нові фактори для відображення мінливої динаміки влади, оскільки більше уваги наразі приділяється природним ресурсам і спільним кордонам. Найвищий бал за рейтингом становить 0,0000, що реально недосяжно. У цьому сенсі, чим менше значення Індексу, тим потужніший звичайний бойовий потенціал країни.

Ще однією авторитетнішою організацією у сфері статистичного аналізу ринку військових товарів є Стокгольмський міжнародний інститут досліджень проблем миру (SIPRI) — незалежний міжнародний інститут, який займається дослідженнями конфліктів, озброєнь, контролю над озброєннями та роззброєння. Заснований у 1966 році, SIPRI надає дані, аналіз і рекомендації на основі відкритих джерел для політиків, дослідників, ЗМІ та зацікавленої громадськості. Базований у Стокгольмі SIPRI регулярно входить до числа найавторитетніших аналітичних центрів у всьому світі. Бачення та місія Бачення SIPRI — це світ, у якому джерела небезпеки визначені та зрозумілі, конфлікти попереджені або вирішені, а мир підтримується.

В умовах протидії російській навалі, ефективне функціонування Збройних Сил країни істотно залежить від ефективності здійснення міжнародних передач товарів, що пов'язані з експортним контролем.

Висновки до розділу 1:

Підсумовуючи, державна політика в галузі експортного контролю є складовою внутрішньої та зовнішньої політики країни і здійснюється виключно з метою забезпечення безпеки держави, її політичних, економічних та військових інтересів. Одночасно експортний контроль є механізмом

забезпечення виконання національному рівні міжнародних зобов'язань країн у сфері нерозповсюдження зброї масового ураження. Експортний контроль ґрунтується на дозвільному механізмі здійснення експорту та імпорту контрольованих товарів та технологій, що реалізується за допомогою ліцензування зовнішньоекономічних операцій з ними.

У розділі було визначено, що експортний контроль являє собою комплекс заходів щодо забезпечення встановленого державою порядку здійснення зовнішньоекономічної діяльності щодо певної групи контрольованих товарів та технологій (сировини, матеріалів, обладнання, науково-технічної інформації, робіт, послуг, результатів інтелектуальної діяльності), які можуть бути використані під час створення зброї масового ураження, засобів його доставки, інших видів озброєння та військової техніки або під час підготовки та (або) вчинення терористичних актів.

Також було здійснено класифікацію товарів військового призначення та подвійного використання та визначені органи державної влади, відповідальні за формування та реалізацію експортного контролю.

Було надано характеристику міжнародних (багатосторонніх) режимів експортного контролю за товарами військового призначення та подвійного використання. Також проаналізовано нормативно-правове законодавство України з експортного контролю за товарами військового призначення та подвійного використання.

Було визначено суттєвість впливу функцій експортного контролю за товарами військового призначення та подвійного використання на складові національної безпеки.

У розділі було визначено воєнно-економічну безпеку як економічну здатність держави забезпечити такий рівень її воєнної безпеки, якого достатньо для захисту стабільного функціонування національної економіки країни в умовах можливих загроз її національній безпеці.

Здійснено узагальнення складових воєнно-економічної безпеки та показників, що її характеризують.

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ СВІТОВОГО ТА УКРАЇНСЬКОГО ЕКСПОРТУ ТОВАРІВ ВІЙСЬКОВОГО ПРИЗНАЧЕННЯ ТА ПОДВІЙНОГО ВИКОРИСТАННЯ

2.1. Аналіз світового ринку товарів військового призначення

Міжнародні передачі товарів військового призначення та подвійного використання є ознакою сучасних міжнародних економічних відносин, особливо в умовах триваючої російської агресії на території України.

Ковальчук К.В. та Матюшенко І.Ю. зазначають, що «сучасний світовий ринок озброєнь – один з найбільш складних секторів світового господарства. Суперництво окремих країн та угруповань тут є дуже гострим: боротьба точиться не тільки за окремі прибутки, а й за військово-технічну перевагу, тривалу прив'язку покупця до свого технологічного комплексу» [30].

На рис. 2.1. відображено топ-15 країн світу за чисельністю військового персоналу. Станом на 2023 рік, Китай має армію, яка налічує 2 млн. осіб. Другу сходинку займає Індія з чисельністю 1,46 млн. осіб та третю – США з цифрою 1,4 мільйона осіб.

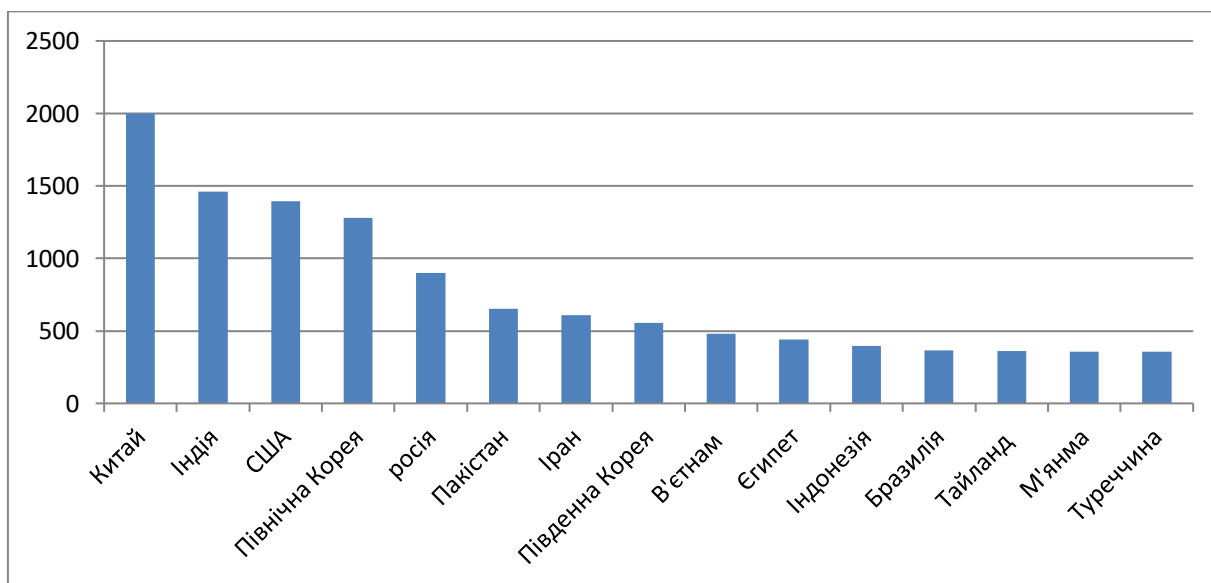

Рис. 2.1. Топ-15 країн світу за чисельністю військового персоналу у 2023 році
(у тис. осіб)

Джерело: складено автором за [11].

На рис. 2.2. віддзеркалена динаміка сукупних військових витрат країн світу. Так, у 2022 році витрати становили 2,24 трлн. дол., що наразі є найвищим показником за останні 20 років. Причинами такого підвищення стала російська навала та можлива воєнна агресія Китаю щодо Тайваню.

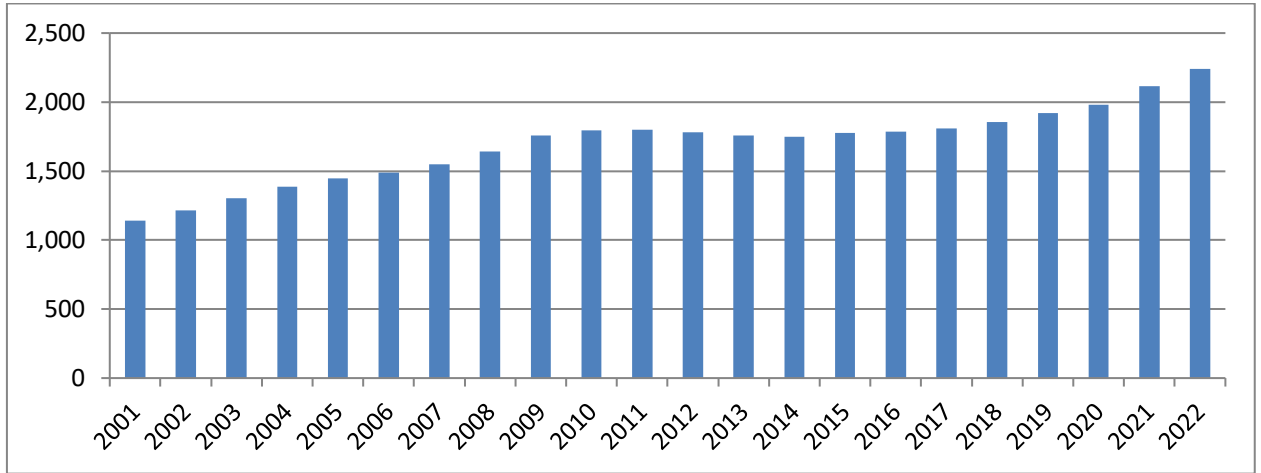

Рис. 2.2. Обсяги світових військових витрат (у млрд. дол.) у 2001-2022 роках. Джерело: складено автором за [6].

Щодо географічного розподілу світових військових витрат у 2022 році, то необхідно зазначити, що на Північну Америку прийшлося 904 млрд. дол. Східна Азія витратила на утримання війська 397 млрд. дол. А Центральна та Західна Європа витратили 345 млрд. дол.

Більш детально обсяги військових витрат за регіонами світу визначені на рис. 2.3.

Якщо аналізувати обсяги військових витрат за певними країнами, то США займають першу позицію у світу з витратами у розмірі 877 млрд. дол. Цей обсяг наразі складає майже 40% від сукупних світових військових витрат, які становили 2,2 трлн. дол. (див. рис. 2.4.). 877 млрд. дол. – це 3,5% від ВВП США. Однак цей відсоток є нижчим, ніж у Саудівській Аравії, Ізраїлі, Катарі, Алжирі та росії (див. рис. 2.5.). Китай займає другу сходинку із витратами у 292 млрд. дол., а росія посідає третє місце.

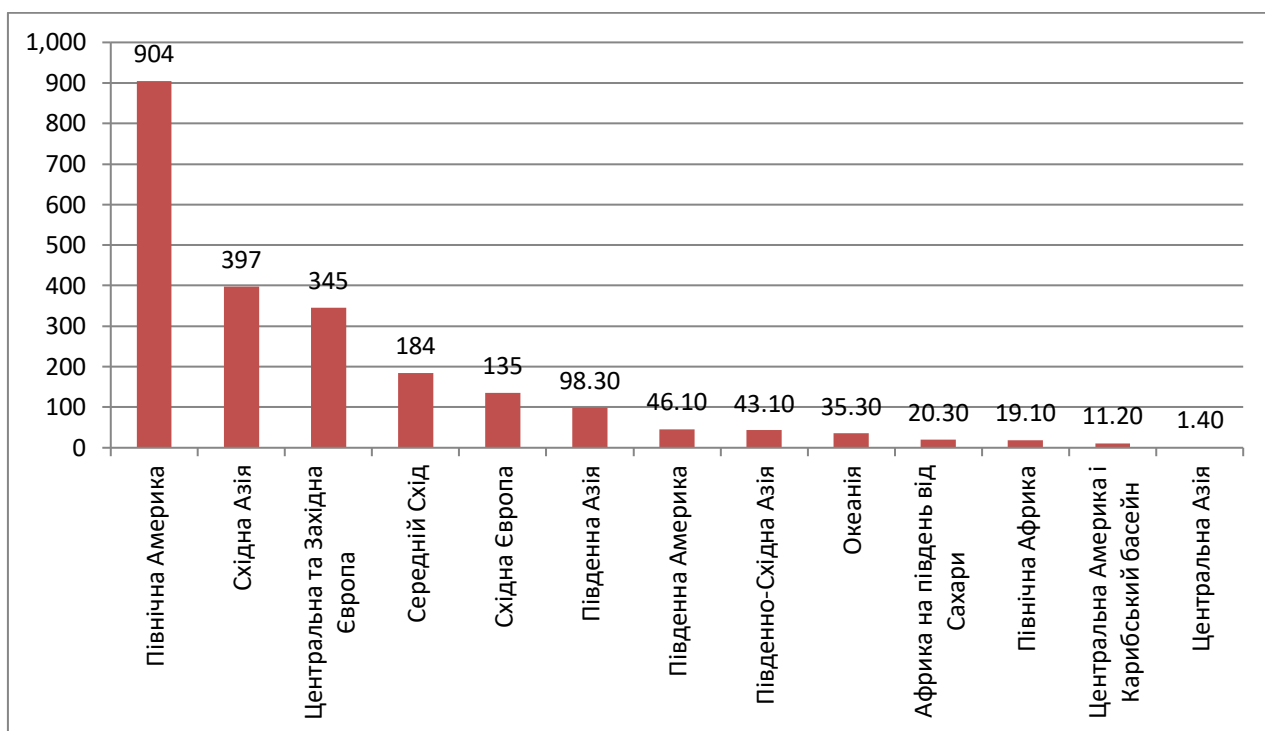

Рис. 2.3. Обсяги військових витрат за регіонами світу (у млрд. дол.) у 2022 р.
Джерело: складено автором за [10].

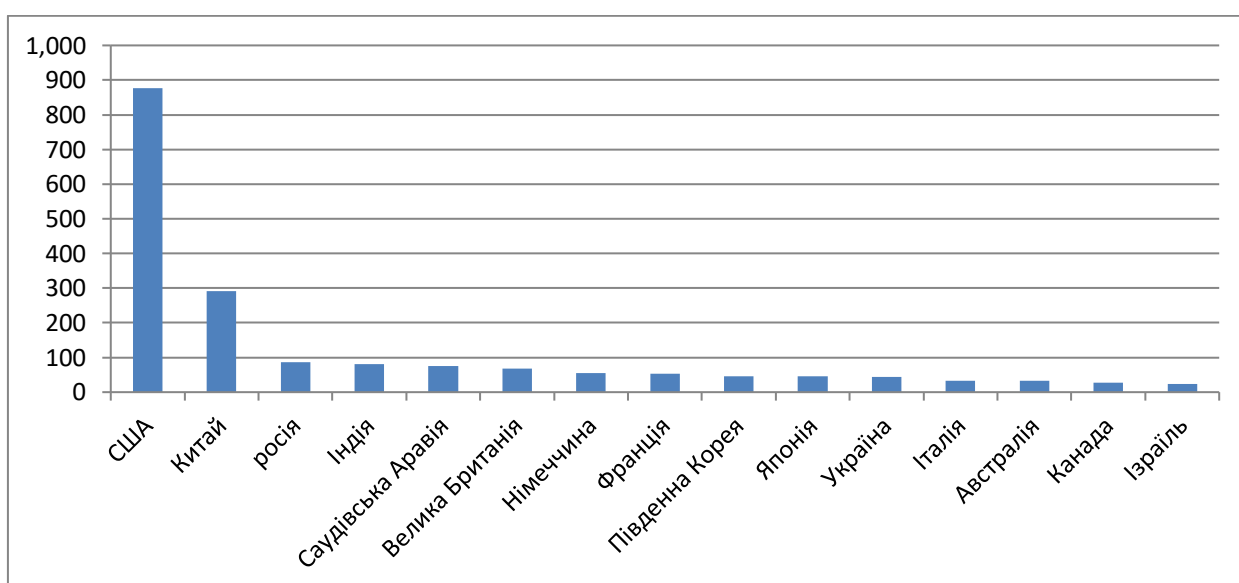

Рис. 2.4. Найбільші країни світу за обсягами військових витрат у 2022 р.
(у млрд. дол.)

Джерело: складено автором за [4].

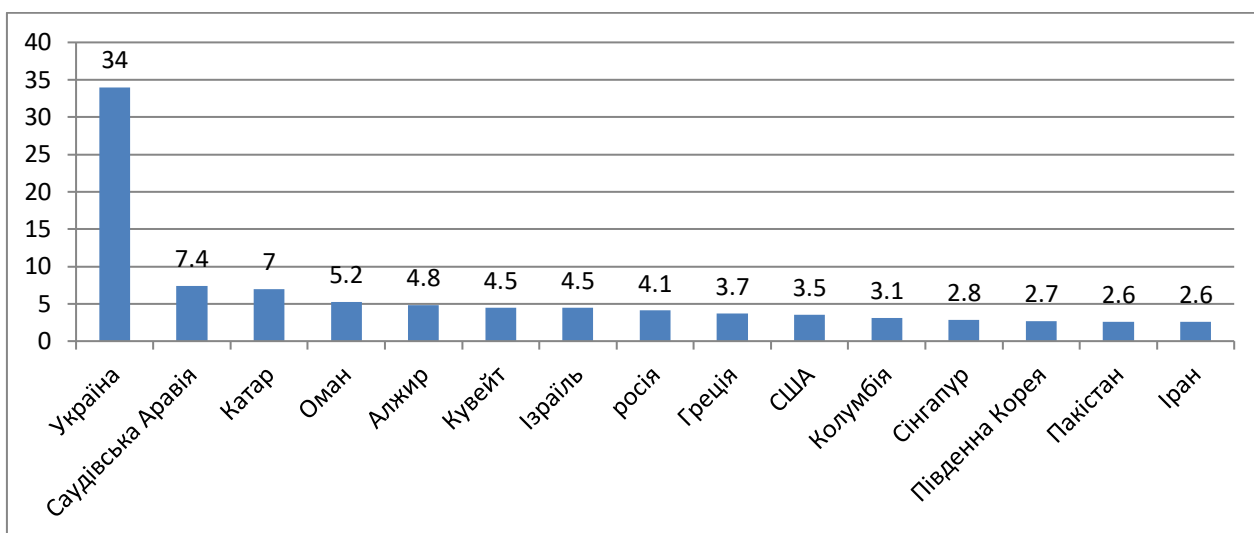

Рис. 2.5. Країни світу з найбільшими військовими витратами у % до ВВП країни, 2022 р.

Джерело: складено автором за [9].

На рис. 2.6. відображена питома вага експорту озброєнь з США у світовому експорті зброї. Так, у 2018-2022 роках вона у середньому становила 40%. Другим за величиною постачальником озброєння стала росія, яка має 16%.

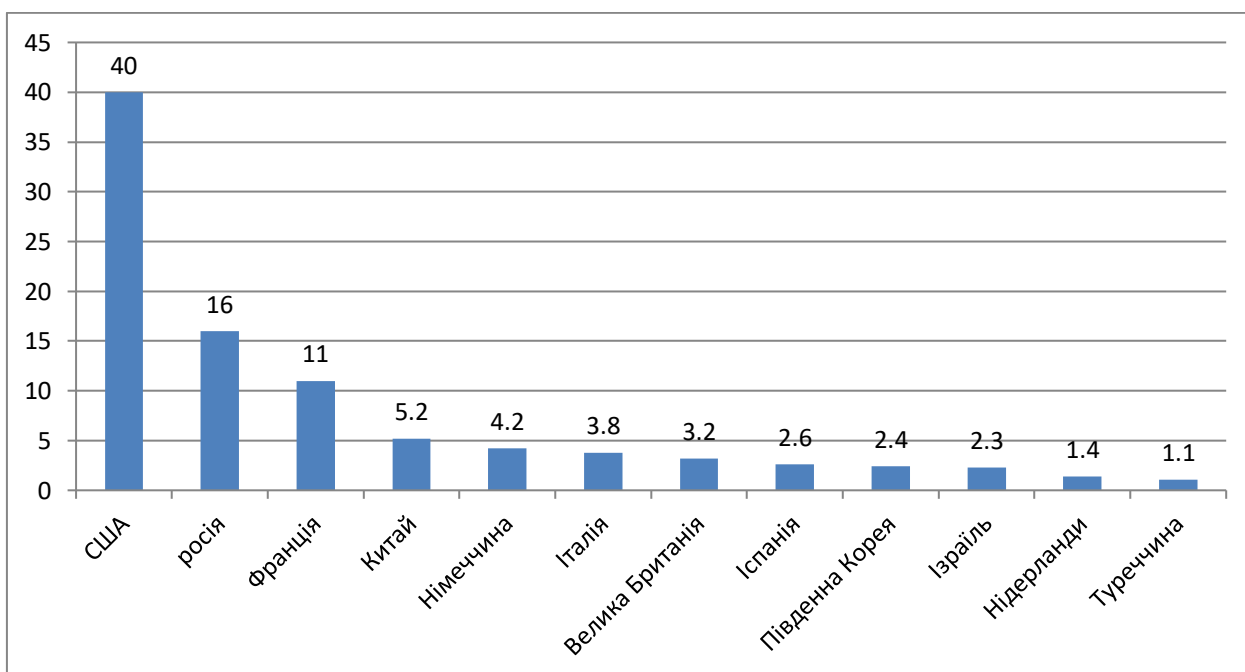

Рис. 2.6. Країни світу з найбільшими частками у світовому експорті товарів військового призначення у 2018-2022 рр. (у % до світового експорту товарів військового призначення).

Джерело: складено автором за [8].

Щодо найбільших країн-імпортерів озброєння, то у період 2018-2022 років такою країною є Індія, яка має 11% від світового імпорту. Далі йде Саудівська Аравія з 9,6%, третю сходинку має Катар – 6,4% (див. рис. 2.7.).

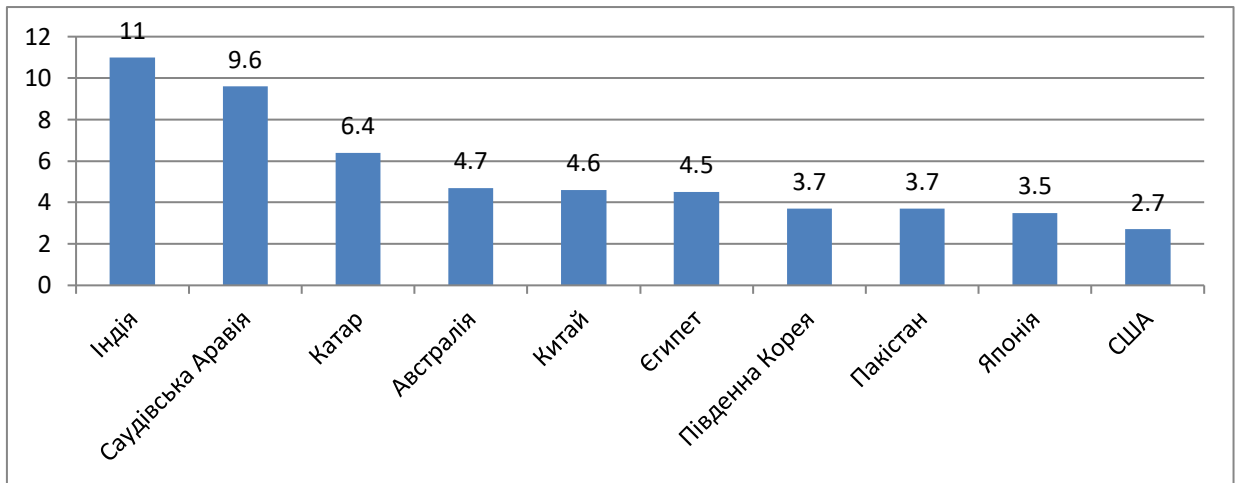

Рис. 2.7. Країни світу з найбільшими частками у світовому імпорті товарів військового призначення у 2018-2022 рр. (у % до світового імпорту товарів військового призначення).

Джерело: складено автором за [7].

Стокгольмський міжнародний інститут досліджень проблем миру (SIPRI) розробив унікальну систему ціноутворення для вимірювання обсягів поставок основних звичайних озброєнь і компонентів з використанням загальної одиниці trend-indicator value (TIV). TIV кожного виду озброєння, що доставляється, призначений для відображення його військової спроможності, а не фінансової вартості. Ця загальна одиниця може бути використана для вимірювання тенденцій у потоках зброї між окремими країнами та регіонами протягом певного часу — по суті, це індекс цін на військовий потенціал. У подальшому аналізі світового ринку товарів військового призначення за категоріями буде використовуватися саме ця одиниця вимірювання.

У таблиці 2.1. відображені обсяги експорту окремих товарів військового призначення у 2010-2022 роках. Як можна побачити з даних таблиці, основною категорією озброєння, що експортувалася протягом досліджуваного періоду, були літаки та кораблі.

Таблиця 2.1.

Обсяги експорту різних категорій товарів військового призначення у 2010-2022 роках

(у ТІВ, які виражені в мільйонах)

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	<i>Загальний експорт за категоріями</i>
Літаки	11899	15311	11703	10635	11470	12846	12394	14028	11907	14031	11412	13480	14851	165967
Системи ППО	1301	1285	1143	1608	1255	1902	2410	1741	1662	988	566	704	1394	17959
Бронемашини	3887	3539	3634	2812	2951	2706	3880	3148	3026	2807	2564	2651	3299	40903
Артилерія	755	698	613	438	267	300	282	184	352	383	444	295	650	5661
Двигуни	1053	1071	1286	1398	1413	1515	1544	1366	1736	1944	1678	1646	1490	19140
Ракети	2696	2979	3315	4018	3188	3143	4237	4303	4223	3663	2971	2806	4565	46106
Морська зброя	162	127	218	207	287	182	161	175	233	155	153	180	257	2495
Інші види озброєння	328	283	296	236	163	200	119	142	124	445	311	249	232	3128
Супутники	-	-	-	-	100	-	100	100	50	50	50	10	10	470
Датчики	1214	1469	1597	1781	1677	1772	1628	1123	1068	1124	785	940	1372	17551
Кораблі	2427	3138	4005	4116	4425	3917	4458	5129	3425	2017	3067	3831	3863	47817
<i>Загальний експорт за роками</i>	25724	29901	27809	27247	27195	28484	31213	31438	27807	27607	24000	26792	31983	367198

Джерело: складено автором за [70].

На рис. 2.8. визначені сукупні доходи 25 найбільших виробників озброєнні у світі за період 2015-2021 років. За аналізом, у 2021 році сукупний дохід 25 провідних компаній-виробників озброєння становив 422,56 млрд. дол., у той час як у 2020 році він знаходився на рівні 384,46 млрд. дол.

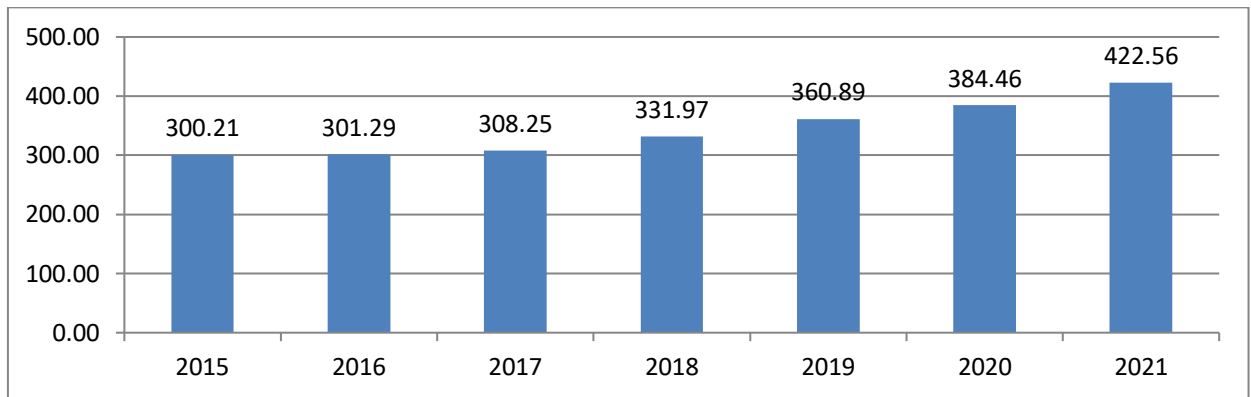

Рис. 2.8. Сукупні доходи 25 провідних виробників зброї світу у 2015-2021 роках (у млрд. дол.).

Джерело: складено автором за [1].

Найпотужнішим світовим виробником озброєння є американська компанія Lockheed Martin Corporation. Більше того з 10 найбільших компаній світу – 5 базуються у США. Окрім Lockheed Martin Corporation, це Raytheon Technologies, Boeing, Northrop Grumman Corp та General Dynamics Corp. Також до топ-10 входять чотири компанії з Китаю. Серед інших західноєвропейських компаній тільки BAE Systems з Великої Британії входить до рейтингу (див. табл. 2.2.).

Таблиця 2.2.

Топ-10 найбільших компаній – виробників озброєнь і постачальників військових послуг у світі за версією SIPRI у 2020-2021 роках

№ у 2020-2021 рр.	Назва компанії	Країна базування	Обсяги продажів зброї у млн. дол. (2021)	Обсяги продажів зброї у млн. дол. (2020)	Загальні продажі у млн. дол. (2021)	Продажі зброї у % до загальних продажів (2021)
1	Lockheed Martin Corp.	США	60340	58210	67044	90
2	Raytheon Technologies	США	41850	36780	64388	65

3	Boeing	США	33420	32740	62286	54
4	Northrop Grumman Corp.	США	29880	30420	35667	84
5	General Dynamics Corp.	США	26390	25840	38469	69
6	BAE Systems	Велика Британія	26020	24020	26851	97
7	NORINCO	Китай	21570	17930	81607	26
8	AVIC	Китай	20110	16980	80446	25
9	CASC	Китай	19100	16880	43408	44
10	CETC	Китай	14990	14610	55443	27

Джерело: складено автором за [75].

Підводячи підсумки можна зазначити, що умовах загострення існуючих воєнних конфліктів та можливості настання майбутніх воєн, експорт товарів військового призначення для провідних країн-виробників озброєння є ваговим джерелом поповнення дохідної частини державного бюджету. А також надає країнам-експортерам розповсюджувати свій військовий та економічний вплив на країни-імпортери озброєння. Більше того, виробництво і продаж озброєнь у 2024-2025 роках за прогнозами ще більше буде зростати із-за подовження російської повномасштабної агресії та загостренню регіональних конфліктів в Африці та країнах Близького Сходу.

2.2. Аналіз сучасного стану та динаміки експорту України товарів військового призначення та подвійного використання

За індексом військової могутності Україна станом на 2023 рік посідає 15 місце, у той час як у 2016 році наша держава займала 30 місце серед 145 країн. Україна має оцінку 0,2516 (максимальна оцінка становить 0,0000). Такий стрімкий стрибок аж на 15 позицій пов'язаний з тим, що Україна змогла відбити у 2022 році російську навалу і не дати росії досягти своїх стратегічних цілей щодо знищення української державності.

Багато науковців зазначаються, що воєнна безпека залежить не лише від ступеню військової могутності, а й економічної міцності держави, її

здатності до повноцінного та ефективного використання наявних ресурсів у військовій сфері.

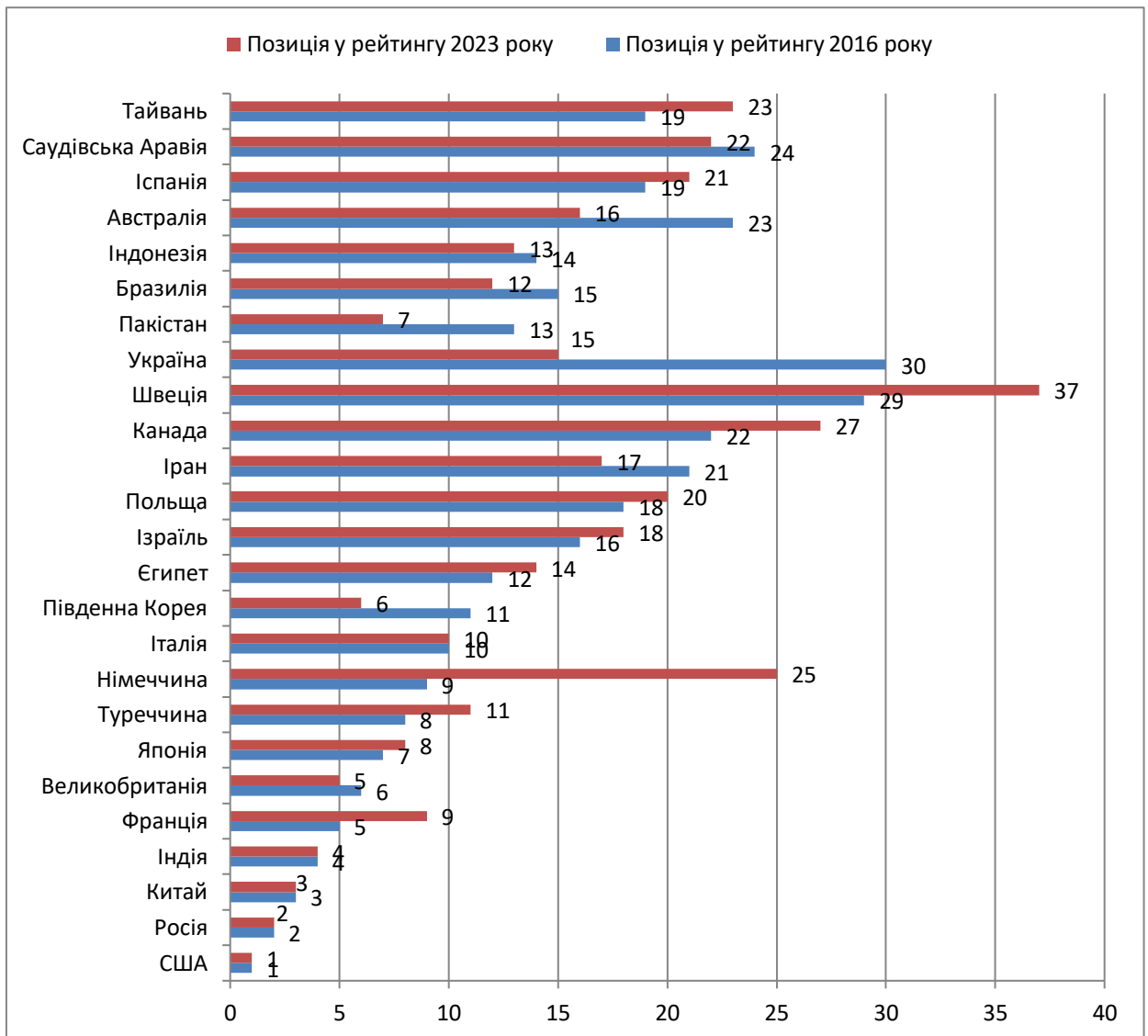

Рис. 2.9. Порівняльний аналіз позицій України з деякими країнами світу в рейтингу військової могутності у 2016 та 2023 роках

Джерело: складено автором за [62].

Питання воєнно-економічної безпеки спонукає країни світу певну частку свого ВВП направляти не на соціально-економічний розвиток, а на забезпечення обороноздатності країни та зміцнення військово-економічного потенціалу. У табл. 2.3. відображені обсяги ВВП України за останні 20 років. Як можна побачити з даних таблиці, у період початку «гібридної» воєнної

агресії у 2014 році та повномасштабної агресії у 2022 році – ВВП держави істотно зменшувався. У 2014 році на 28.1%, а у 2022 році – на 19.7%.

Таблиця 2.3.

Обсяги номінального ВВП у 2003-2022 роках

	Номінальний ВВП (у млн. дол.)	Темп зростання/падіння порівняно з минулим роком
2003	50133	18.3%
2004	64883	29.4%
2005	86142	32.8%
2006	107753	25.1%
2007	142719	32.5%
2008	179992	26.1%
2009	117228	-34.9%
2010	136419	16.4%
2011	163160	19.6%
2012	175781	7.7%
2013	183310	4.3%
2014	131805	-28.1%
2015	90615	-31.3%
2016	93270	2.9%
2017	112154	20.2%
2018	130832	16.7%
2019	153781	17.5%
2020	155582	1.2%
2021	199770	28.4%
2022	160500	-19.7%

Джерело: складено автором за [47].

Звісно в таких умовах головною задачею Президента та Уряду нашої держави є збільшення державних витрат на утримання оборонних структур. Так, у 1993-2013 роках Україна на оборонні структури витрачала 1,7% від ВВП у середньому. Після 2014 року показник витрат зріс та став складати вже 3,29% від ВВП у середньому. У 2022 році уряд витратив $\frac{1}{3}$ ВВП на фінансування Сил оборони, тоді як агресор зафіксував свої військові витрати на рівні 4,06% від свого ВВП (див. рис. 2.4.).

Таблиця 2.4.

Порівняльний аналіз військових витрат України та росії за різними індикаторами у 1993-2022 роках

	України				росія			
	Військові витрати (у млн. дол.)	Військові витрати (у % до ВВП)	Військові витрати (на душу населення)	Військові витрати (у % до державних витрат)	Військові витрати (у млн. дол.)	Військові витрати (у % до ВВП)	Військові витрати (на душу населення)	Військові витрати (у % до державних витрат)
1993	123,4	0,35%	2,4	...	7766,7	4,18%	52,3	...
1995	779,3	2,04%	15,3	4,93%	12741,6	3,78%	86,0	...
2000	696,4	2,15%	14,3	6,07%	9228,2	3,31%	63,0	10,82%
2005	2072,3	2,41%	44,2	5,46%	27337,0	3,33%	190,3	11,34%
2010	2587,4	1,90%	56,5	3,87%	58720,2	3,59%	409,3	10,12%
2011	2502,3	1,53%	54,9	3,36%	70237,5	3,43%	488,8	10,32%
2012	2835,9	1,61%	62,4	3,29%	81469,4	3,69%	565,8	10,84%
2013	2895,0	1,58%	63,9	3,28%	88352,9	3,85%	612,2	11,12%
2014	2997,2	2,25%	66,4	5,01%	84696,5	4,11%	585,5	11,77%
2015	2959,6	3,25%	65,9	7,55%	66421,8	4,87%	458,1	13,81%
2016	2943,8	3,15%	65,8	7,78%	69245,3	5,43%	476,6	14,83%
2017	3246,8	2,88%	73,0	6,94%	66913,0	4,25%	459,8	12,20%
2018	4169,7	3,19%	94,2	7,65%	61609,2	3,72%	422,8	11,40%
2019	5419,1	3,52%	123,2	8,51%	65201,3	3,86%	447,0	11,40%
2020	5924,2	3,81%	135,5	8,30%	61712,5	4,17%	422,9	10,59%
2021	5942,8	3,23%	136,7	7,32%	65907,7	3,72%	451,7	10,22%
2022	43997,7	33,55%	1018,7	...	86373,1	4,06%	592,4	10,35%

Джерело: складено автором за [74].

Відповідно до офіційних статистичних даних SIPRI, зі здобуттям незалежності наша держава займала 11 місце з 25 провідних експортерів зброї світу (див. табл. 2.5.).

Починаючи із 2014 року (з початком обмежених воєнних дій на території України) питома вага України у світовому експорті товарів військового призначення починає неухильно зменшуватися (див. рис. 2.10.). У середньому у 1993-2013 роках питома вага складає 2%. А у 2022 році з початком повномасштабних загальновійськових дій – лише 0,16%.

Таблиця 2.5.

Топ-25 країн-світових експортерів товарів військового призначення у 2000-2022 рр. (у ТІВ, які виражені в мільйонах)

№	Країна	2000	2005	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
1	США	7651	6766	8336	8941	8999	7607	9588	9918	9769	11732	9674	10888	9426	10994	14515
2	Росія	4454	5129	6158	8679	8171	7923	5467	5927	6811	6199	7173	5627	3904	2857	2820
3	Франція	1023	1664	864	2234	1308	1780	1755	2263	2155	2355	1998	3612	2378	3853	3021
4	Німеччина	1653	2086	2373	1217	730	786	1822	1820	2529	1866	1106	1020	1172	938	1510
5	Велика Британія	1601	1001	1151	1007	816	1493	1658	1177	1339	1117	683	910	625	656	1504
6	Китай	310	337	1472	1266	1520	2059	1308	1800	2449	1617	1372	1585	704	1462	2017
7	Італія	205	830	555	965	784	922	677	687	621	717	539	384	848	1673	1825
8	Нідерланди	281	504	366	541	869	384	638	469	484	1067	466	301	462	347	295
9	Ізраїль	371	476	644	548	462	410	386	562	1226	1187	1122	348	381	543	831
10	Іспанія	47	113	273	997	266	450	962	977	480	820	705	308	971	594	950
11	Україна	270	288	513	566	1491	683	630	299	455	375	254	165	116	147	50
12	Швеція	360	531	660	698	478	387	341	181	264	81	154	215	282	332	68
13	Південна Корея	10	109	177	328	203	350	220	94	473	738	1054	682	772	544	209
14	Швейцарія	186	266	260	326	235	194	337	482	217	175	243	215	174	118	175
15	Канада	67	218	219	291	248	160	173	321	94	63	115	221	110	118	171
16	Білорусь	293	53	161	98	97	269	101	142	151	50	78	159	59	98	57
17	Туреччина	20	23	70	90	141	138	154	223	242	179	249	248	251	438	398
18	Норвегія	3	6	159	150	169	173	163	217	129	146	59	31	72	119	88
19	Південна Африка	20	35	243	74	193	111	63	67	82	96	90	109	111	89	48
20	Чехія	81	70	5	10	8	40	26	150	151	88	90	32	31	5	116
21	Австралія		49	137	143	45	54	97	87	135	100	39	104	413	188	33
22	Польща	47	18	28	8	27	142	24	2	5	10	24	10	0	3	452
23	Бельгія	46	160	12	111	22	55	10	12	7	17	21	57	27	92	121
24	Бразилія		1	143	31	33	30	30	51	121	36	100	10	162	84	6
25	ОАЕ		11	39	3	70	108	87	142	95	101	114	128	191	57	12

Джерело: складено автором за [73].

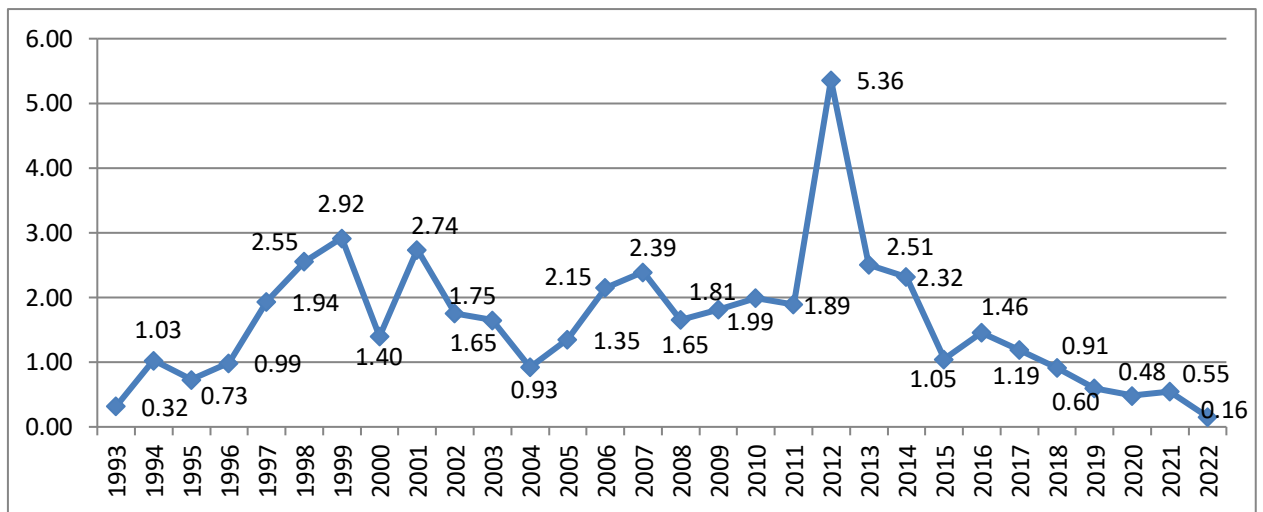

Рис. 2.10. Питома вага України у світовому експорті товарів військового призначення у 1993-2022 роках (у % до світового експорту товарів військового призначення).

Джерело: складено автором за [73].

У таблиці 2.6. віддзеркалені дані щодо експорту Україною товарів військового призначення за категоріями.

Таблиця 2.6.

Обсяги експорту Україною товарів військового призначення за категоріями у 1993-2022 роках (у ТІВ, які виражені в мільйонах)

	Літаки	Системи ППО	Бронемашини	Артилерія	Двигуни	Ракети	Морська зброя	Інші види озброєння	Датчики	Кораблі	Загалом
1992	-	-	-	-	7	18	-	-	-	140	165
1993	-	-	50	-	11	20	-	-	-	-	82
1994	171	-	31	-	23	11	-	-	-	-	236
1995	75	-	38	-	11	30	-	-	13	-	167
1996	164	-	2	-	28	5	-	-	-	35	234
1997	80	-	421	-	32	25	-	-	-	-	558
1998	164	-	512	-	10	5	-	-	-	18	708
1999	111	-	493	-	66	39	-	-	3	20	732
2000	149	-	37	3	8	46	-	-	27	-	270
2001	296	10	65	1	34	44	-	-	-	63	512
2002	203	-	17	10	21	23	-	-	36	-	310
2003	83	-	77		40	20	-	-	43	50	313
2004	45	-	44	3	61	33	-	-	9	-	196
2005	103	-	74	11	29	72	-	-	-	-	288
2006	258	16	68	0	36	121	-	-	25	-	524
2007	195	20	209	10	31	170	-	-	-	-	635
2008	120	28	112	8	33	60	-	2	18	19	399

2009	254	-	96	14	25	51	2	-	-	-	442
2010	118	25	253	26	67	25	-	-	-	-	513
2011	214	25	164	21	115	27	-	-	-	-	566
2012	135	50	375	9	124	89	-	-	18	692	1491
2013	163	-	155	4	153	117	-	2	31	59	683
2014	195	-	79	1	167	24	-	-	25	139	630
2015	108	-	52	2	125	11	-	-	-	-	299
2016	160	-	104	2	120	19	-	-	50	-	455
2017	78	-	89	2	80	18	-	-	50	59	375
2018	52	-	55	-	111	36	-	-	-	-	254
2019	5	-	6	-	90	64	-	-	-	-	165
2020	-	-	1	-	97	18	-	-	-	-	116
2021	-	-	11	-	128	8	-	-	-	-	147
2022	-	-	-	-	50	-	-	-	-	-	50
Загалом	3698	174	3687	127	1931	1249	2	4	347	1293	12513

Джерело: складено автором за [71].

Як можна побачити з даних табл. 2.6. найбільше за досліджуваний період Україна експортувала літаків (3698 млн. ТІВ) та бронемашин (3687 млн. ТІВ). Звісно, у 2022 році експорт озброєння майже припинився. За 2022 рік Україна експортувала лише двигуни на суму 50 млн. ТІВ.

У Додатку Ж визначена географічна структура експорту Україною товарів військового призначення. Як видно з даних наданих у Додатку, серед країн, до який Україна експортувала найбільше, першу сходинку займає Китай з показником 2014 млн. ТІВ за 2000-2022 рр. Топ-10 країн за обсягами експорту товарів військового призначення надані на рис. 2.11.

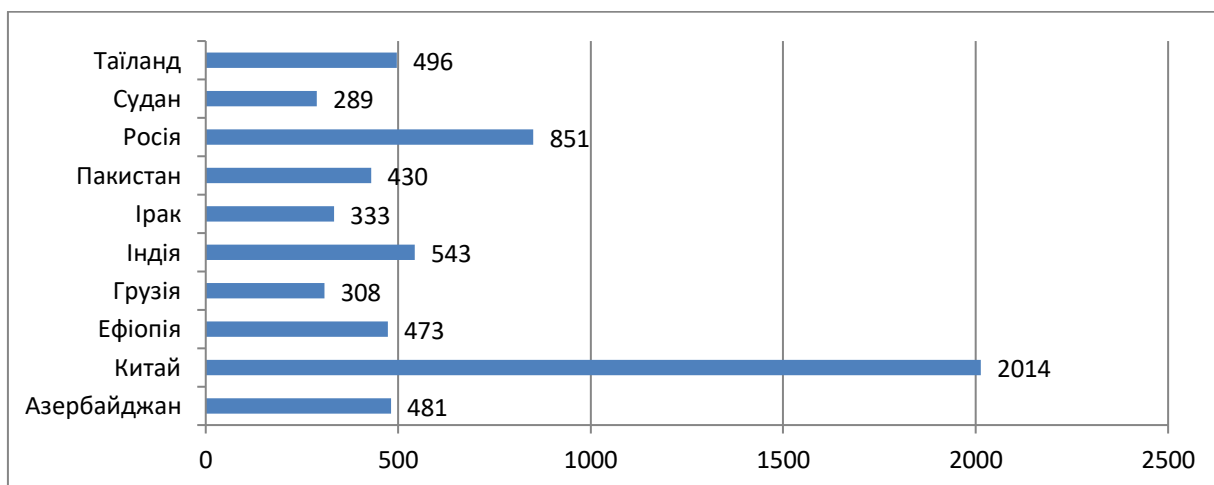

Рис. 2.11. Топ-10 країн-призначення експорту Україною товарів військового призначення за 2000-2022 роки (у ТІВ, які виражені в мільйонах)

Джерело: складено автором за [72].

Починаючи з 2022 року Україна з експортера товарів військового призначення перетворилася на майже чистого імпортера.

Цікавим з цієї точки зору є аналіз ролі українських виробників-експортерів товарів військового призначення на світовому ринку озброєння.

Так, починаючи з 2011 року державний концерн «Укроборонпром» входить до топ-100 найбільших світових виробників зброї за критерієм обсягу продажів (див. табл. 2.7..). У 2013 році 100-е місце посідало АТ «Мотор Січ».

Таблиця 2.7.

Позиції державного концерну «Укроборонпром» у топ-100 провідних підприємств світового ринку озброєнь у 2011-2021 роках

Показники/Роки	2011	2012	2013	2015	2017	2018	2019	2020	2021
Позиція підприємства у ТОП-100	64	59	59	96	92	79	90	81	79
Обсяг продажів підприємства (млн. дол.)	1340	1520	1780	870	1020	1300	1310	1320	1330
Питома вага продажів озброєння у загальному обсязі продажів підприємством (%)	95	95	95	95	95	95	95	95	95

Джерело: складено автором за [75].

Звісно без зовнішньої допомоги як військової так і фінансової Україна не змогла б протистояти російській агресії. Станом на 2023 рік 53 країни світу у форматі «Рамштайн» допомагають Україні.

Загальні обсяги зобов'язань щодо двосторонньої допомоги Україні в період з 24 січня 2022 року по 31 травня 2023 року за типом і країною або організацією відображені на рис. 2.12. З даних таблиці можна побачити, що найбільшу військову допомогу Україні надають США, інституції ЄС, Велика Британія та Німеччина.

Однак ті ж обсяги двосторонні обсяги допомоги з точки зору співвідношення до ВВП країни-донора, віддзеркалюють зовсім іншу картину (див. рис. 2.13.). За обсягами допомоги у % до ВВП провідними донорами України є Естонія, Латвія, Литва та Польща – 1,26%, 1,09%, 0,95% та 0,68%

відповідно. А США допомогли Україні лише на 0,33% від свого ВВП.

У період з січня по листопад 2022 року Сполучені Штати поставили Україні найбільше зброї серед країн-донорів на суму понад 18,1 млрд. дол. (рис. 2.14.). Німеччина та Сполучене Королівство були другим і третім провідним джерелом поставок зброї в Україну під час російського вторгнення, яке почалося в лютому 2022 року, відповідно.

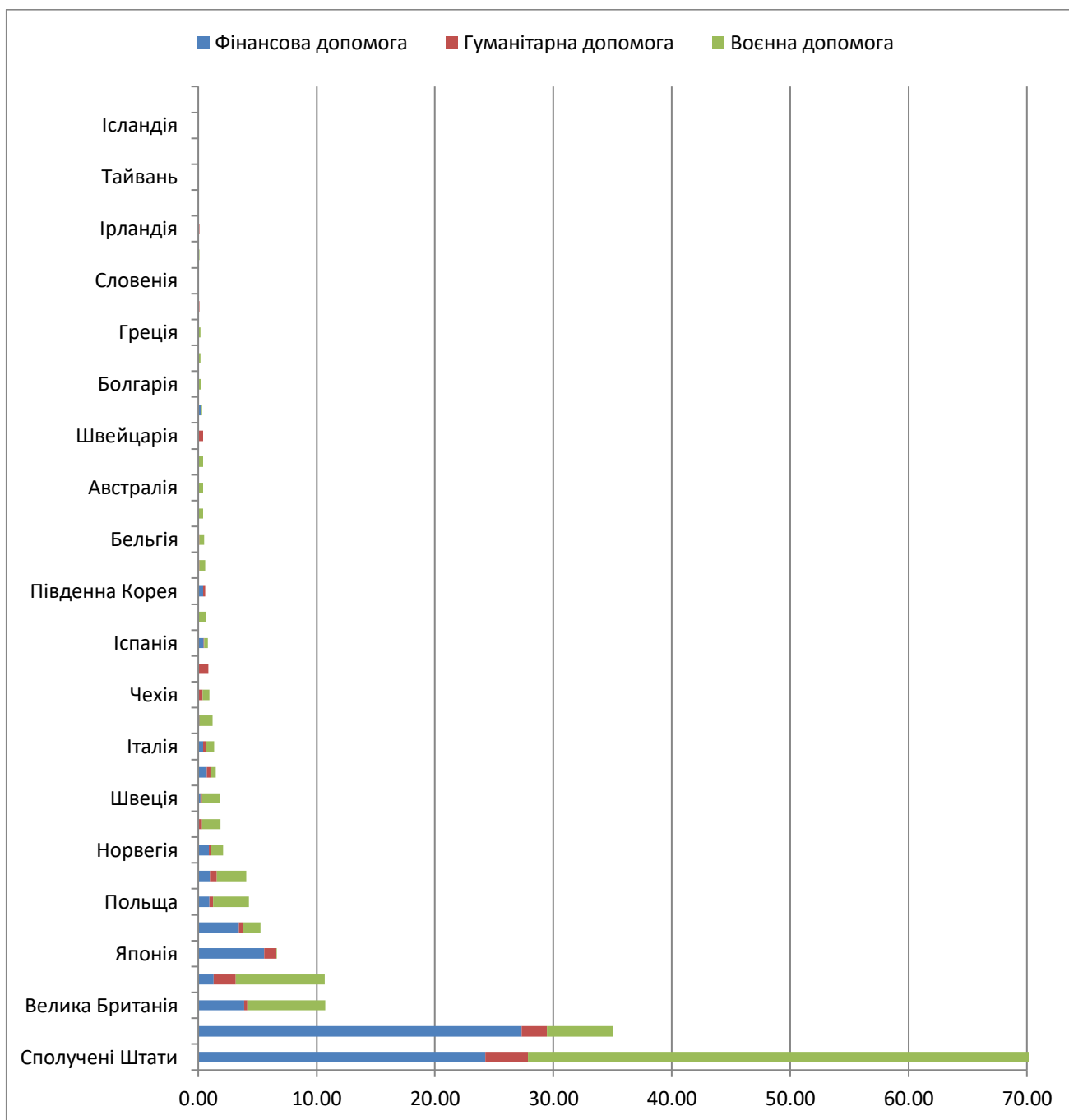

Рис. 2.12. Обсяги двосторонньої допомоги Україні від країн світу з 24 січня 2022 р. по 31 травня 2023 р. (за типом допомоги та країною, у млрд. євро).
Джерело: складено автором за [14].

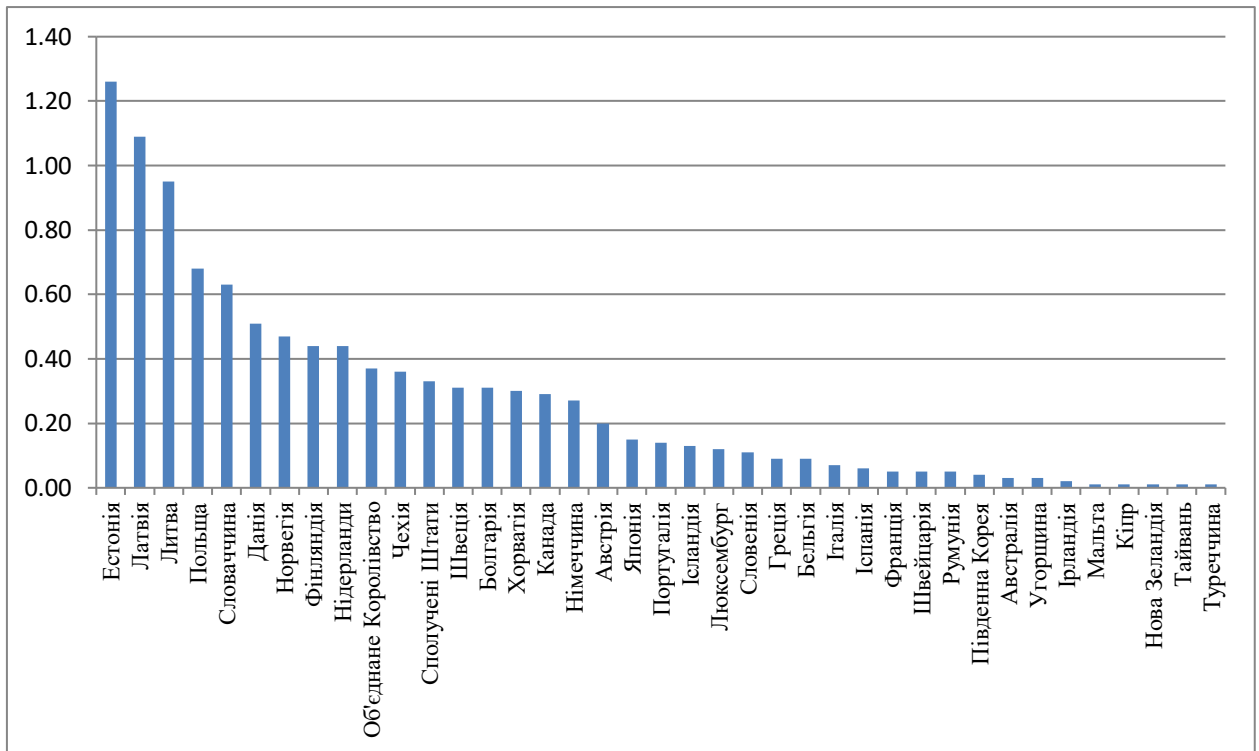

Рис. 2.13. Обсяги двосторонньої допомоги Україні від країн світу з 24 січня 2022 р. по 31 травня 2023 р. (у % до ВВП).

Джерело: складено автором за [13].

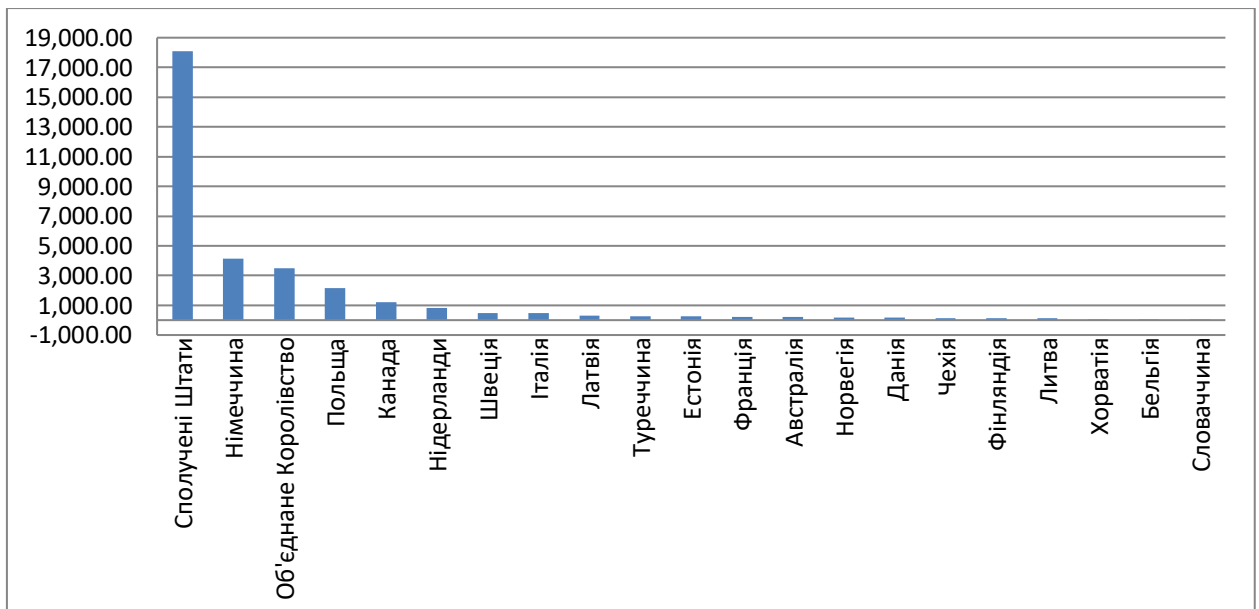

Рис. 2.14. Обсяги постачання Україні товарів військового призначення країнами світу (з січня 2022 р. по травень 2023 р., у млн. дол.)

Джерело: складено автором за [5].

Після закінчення повномасштабної війни необхідно вжити усіляких заходів задля посилення воєнно-економічної безпеки України. Так, В. Юрчишин зазначає, що «головним фактором посилення воєнно-економічної безпеки нашої держави у подальшому повинен бути фактор військової присутності країн-партнерів — у будь-якій формі військових баз (які, вірогідно, з'являться найближчим часом) чи довготривалих місій — усе це може виявитися вагомим каталізатором для покращення бізнесового та інвестиційного середовищ країни» [86].

2.3. Аналіз впливу факторів на розвиток експортного контролю в Україні за товарами військового призначення та подвійного використання

Останніми роками експерти визнають потреби у модернізації та посиленні правил експортного контролю для швидкого реагування на нові загрози та виклики. Наприклад, використання штучного інтелекту та алгоритмів машинного навчання може забезпечити ефективне та результативне відстеження експортних операцій, а технологія блокчейн може підвищити ступінь відстежуваності та прозорості у ланцюзі постачання товарів та послуг. Однак в умовах розвитку глобалізаційних процесів, розвиток експортного контролю за товарами військового призначення та подвійного використання також залежить від низки політичних та економічних факторів. Наприклад, підвищення напруженості між наддержавами, такими як США та Китай, може ускладнити зусилля щодо гармонізації законів про експортний контроль і порушити баланс у світовій торгівлі. Усі ці процеси можуть вступати у протиріччя з питаннями національної безпеки. Подальший розвиток галузі експортного контролю залежатиме від того, як розвиватимуться вище визначені та інші фактори у найближчі роки.

В Україні розвиток експортного контролю за товарами військового

призначення та подвійного використання є особливо важливим з огляду на ведення повномасштабних воєнних дій. Україна наразі знаходиться в регіоні геополітичної напруженості та має досить сумну історію виробництва та продажу зброї. Більше того, деякі країни (наприклад, Ізраїль) не передають Україні озброєння для протидії російської агресії, оскільки висловлюють занепокоєння у тому, що ця зброя може нелегально потрапити до терористичних угруповань.

Оскільки наша держава має стратегічний намір вступити до лав Європейського Союзу, то Україна ставить за мету максимально імплементувати у національне законодавство правила ЄС щодо експортного контролю товарів військового призначення та подвійного використання та наразі створила національні контрольні списки для цих груп товарів, що відповідають загальним спискам ЄС. Але ефективність галузі експортного контролю України викликає певні сумніви з декількох причин, включаючи корупцію, політичну нестабільність і слабку інституційну спроможність. Ці проблеми можуть підірвати здатність Державної служби експортного контролю України (ДСЕКУ) ефективно контролювати та забезпечувати дотримання правил контролю та підвищити ризик несанкціонованої передачі чутливих технологій і товарів. Головною ідеєю розвитку експортного контролю за товарами військового призначення та подвійного використання (особливо у повоєнний період, оскільки Україна є та буде найбільш мілітаризованою країною Європи) наразі є адаптація українського законодавства до правових вимог ЄС у контексті отримання Україною у 2022 році статусу країни-кандидата. Більш детальноше питання щодо гармонізації українського законодавства з вимогами ЄС буде розглянуто у параграфі 3.1. даної роботи.

У 2022 року ДСЕКУ попри дію воєнного стану докладала максимальних зусиль, щоб допомогти вітчизняним підприємствам, виробникам, а також імпортерам, дотримуватись усіх необхідних вимог законодавства для отримання дозвільних документів. Так, за результатами

діяльності Служби у 2022 році було отримано 670 заяв на експорт та 1060 заяв на імпорту товарів військового призначення та подвійного використання (див. табл. 2.8.)

Таблиця 2.8.

Показники надання адміністративних послуг Державною службою
експортного контролю України у 2022 році

Назва документа	Кількість отриманих заяв	Кількість наданих документів	Кількість відмов у видачі документів	Кількість зняття з розгляду заяв
Дозвіл на здійснення:				
• експорту товарів	670	395	122	140
• імпорту товарів	1060	938	6	95
Висновок:				
• щодо тимчасового вивезення товарів	109	91	4	16
• щодо тимчасового ввезення товарів	111	90	10	35
• транзиту товарів територією України	5	6	2	-
Висновок на право проведення переговорів	10	8	3	8
Міжнародний імпортерний сертифікат	82	65	1	11
Посвідчення про реєстрацію суб'єкта здійснення міжнародних передач товарів	700	443	2	168
Свідоцтво про державну атестацію системи внутрішньофірмового експортного контролю	24	26	-	-
Свідоцтво про отримання повноважень на здійснення діяльності щодо попередньої ідентифікації товарів у галузі державного експортного контролю	5	9	-	-
Визначення можливості внесення до Кабінету Міністрів України пропозицій щодо надання суб'єктам господарювання повноважень на право здійснення експорту, імпорту товарів військового призначення та товарів, які містять відомості, що становлять державну таємницю	11	11	-	-
Документальне підтвердження надання Кабінету Міністрів України суб'єкту ЗЕД повноважень на право здійснення експорту, імпорту товарів військового призначення та товарів, які містять відомості, що становлять державну таємницю	9	9	-	-

Джерело: [61].

Регулювання експортного контролю за товарами військового призначення та подвійного використання є важливим питанням для національної безпеки та економічного розвитку країни. Ефективність галузі експортного контролю України залежить від її здатності вирішувати проблеми, пов'язані з корупцією та слабкими інституціями, а також від її здатності гармонізувати національне законодавство відповідно до передового міжнародного досвіду та розвитку співпраці з іншими країнами.

Основні чинники, що впливають на ефективність експортного контролю за товарами військового призначення та подвійного використання, представлені у Додатку 3. Загалом, виходячи з даних, наведених у Додатку, можна зробити висновок, що ефективність експортного контролю наразі залежить від низки політичних, економічних та технічних чинників, зокрема:

- продовження повномасштабної російської агресії;
- корупція;
- слабка інституційна спроможність;
- обмежена співпраця з іншими країнами;
- економічні інтереси бізнес-структур;
- технологічний розвиток.

Для уникнення дії цих негативних факторів, з середини 2022 року в Україні працює спеціальна комісія, яка відстежує усю матеріальну та технічну допомогу, що надається США. Серед іншого, американські фахівці контролюють використання зброї, отриманої Україною під час воєнного стану. Інші західні країни-партнери теж мають можливість контролювати зброю, яку надали Україні для захисту її території та відбиття російської агресії. Особливо актуальним це питання стало на тлі заяв російської пропаганди, яка намагається очорнити Україну — нібито країна продає західну зброю третім особам, зокрема терористичній організації ХАМАС [44].

Оскільки Україні задля протидії російській агресії отримує великі

обсяги товарів військового призначення, зокрема озброєння (див. рис. 2.15.), то дуже важливим є моніторинг країн-передавачів за використанням цих видів озброєння.

Рис. 2.15. Перелік важкого озброєння, яке передається Україні від країн-союзників, задля протидії російській агресії

Джерело: [65].

Як заявляють у Міністерстві оборони України, США регулярно проводять виїзні інспекції з моніторингу військової допомоги Україні та жодних претензій до обліку озброєння з боку партнерів не надходило. Рада національної безпеки і оборони, а також Міноборони України, за сприяння союзників, ще у 2022 році запустили системи моніторингу західних озброєнь типу LOGFAS, «Каравай» і «СОТА». За допомогою цих технологій з використанням штрих-коду і QR-коду можна відстежувати місцеперебування військової техніки [44].

Як слушно зазначає Ю. Желізко [23], необхідно впроваджувати заходи для підвищення ефективності експортного контролю за товарами військового призначення та подвійного використання. Зокрема, до таких заходів, на думку української дослідниці, відносяться:

- «заходи, спрямовані на зміцнення інституційної спроможності (Україна повинна інвестувати в розбудову спроможності своїх правоохоронних і контролюючих органів ефективно впроваджувати та забезпечувати дотримання правил експортного контролю. Це може включати в себе навчання та надання ресурсів цим органам, а також покращення їхньої координації та обміну інформацією);
- заходи, спрямовані на підвищення прозорості (підвищення прозорості системи експортного контролю шляхом оприлюднення інформації про рішення щодо ліцензування та проведення регулярних перевірок процедур ліцензування. Це може допомогти побудувати довіру з бізнесом і забезпечити ефективне функціонування системи);
- заходи, спрямовані на боротьбу із корупцією (встановлення чітких процедур розслідування та притягнення до відповідальності);
- заходи, спрямовані на посилення міжнародного співробітництва у сфері експортного контролю (обмін інформацією про потенційні ризики передачі військових товарів та технологій подвійного використання) та інші» [23].

Отже, підвищення ефективності експортного контролю за товарами військового призначення та подвійного використання в Україні вимагатиме постійних і скоординованих зусиль з боку уряду, бізнесу та громадянського суспільства.

Висновки до розділу 2:

У другому розділі кваліфікаційної роботи магістра був проведений аналіз світового та українського експорту товарів військового призначення та подвійного використання. Оскільки Україна наразі активно протидіє повномасштабній військовій агресії росії, то було прийнято рішення більш зосередити увагу на аналізі експорту озброєння, як основної статті групи товарів військового призначення.

У розділі були проаналізовані показники воєнно-економічної безпеки. Так, найбільші держави світу з точки зору чисельності населення, такі як Китай, Індія та США, мають величезну армію, незважаючи на те, що вони витрачають меншу частку свого валового внутрішнього продукту на утримання війська. Наразі, Китай має найбільшу армію у світі, нараховуючи біля двох мільйонів осіб. Незважаючи на те, що більше уваги приділяють технологіям і озброєнню, чисельність збройних сил США складає 1,4 мільйона осіб та має тенденцію до зростання.

У 2022 році світові військові витрати склали 2,24 трлн. дол., що стало найвищим показником за 2001-2022 роки. Причинами цього є російсько-українська війна, а також зростання напруженості в Південно-Китайському морі. У 2022 році військові витрати Північної Америки склали понад 900 млрд. доларів США. У Східній Азії ця цифра була близькою до 400 млрд. доларів США в тому ж році, тоді як Центральна та Західна Європа витратили третю найбільшу суму.

США очолюють рейтинг країн із найвищими військовими витратами у 2022 році: на них було виділено 877 млрд. дол. Це становило майже 40% загальних військових витрат у всьому світі того року, які становили 2,2 трлн. дол. Ця сума становить 3,5% від ВВП США, що поставило їх нижче за рейтингом військових витрат у відсотках від ВВП, ніж Саудівська Аравія, Ізраїль, Катар, Алжир і росія. Китай був другим за обсягом військових витрат із витратами в 292 млрд. дол., а росія посідає третє місце.

Частка ринку США у міжнародному експорті зброї становила 40% у 2018-2022 роках. Другим за величиною постачальником основної зброї в усьому світі була росія, на яку припадало 16% експорту за спостережуваний період. США та росія склали понад половину основного експорту зброї за вказаний період. Після колишніх супердержав часів холодної війни Франція, Німеччина та Китай були провідними світовими постачальниками.

Найбільшим імпортером основних видів озброєнь в період з 2018 по 2022 роки була Індія, на яку припадає 11% світового ринку. Позаду йде

Саудівська Аравія з трохи менше 10%, третє місце займає Катар.

Як можна визначено у розділі, основною категорією озброєння, що експортувалася протягом досліджуваного періоду, були літаки та кораблі.

У 2021 році дохід від продажу зброї 25 провідних збройових компаній світу склав 422,56 млрд. дол., що на 38 млрд. дол. або майже на 10%, більше ніж попереднього року.

Серед 100 найбільших компаній – виробників озброєнь і постачальників військових послуг у світі за версією SIPRI – провідною компанією є американська військово-промислова корпорація Lockheed Martin Corporation, яка у 2021 році продала зброї на 60,3 млрд. дол. З 10 провідних компаній світу – 5 базуються у США. Серед компаній країн Західної Європи у рейтингу знаходиться тільки британська корпорація «BAE Systems», яка спеціалізується практично тільки на виробництві і продажі озброєнь, починаючи від вогнепальної легкої зброї, закінчуючи надточними електронними технологіями і підводними човнами.

У розділі було зазначено, що на нашу державу підступно напала країна, яка є більш потужною з військово-економічної точки зору країною. Україна за індексом військової могутності у 2016 році посідала тридцяте місце у світі, а станом на 2023 р. – вже 15 місце серед 145 країн. Україна має показник за рейтингом 0,2516 (оцінка 0,0000 вважається «ідеальною»). Серед країн Європи Україна за рейтингом посідає 2 сходинку після росії.

Також було зазначено, що воєнна безпека залежить не лише від ступеню військової могутності, а й економічної міцності держави, її здатності до повноцінного та ефективного використання наявних ресурсів у військовій сфері. Це спонукає країни світу певну частку свого ВВП направляти не на соціально-економічний розвиток, а на забезпечення обороноздатності країни та зміцнення військово-економічного потенціалу. Так, у розділі були проаналізовані обсяги ВВП України за останні 20 років. У період початку «гібридної» воєнної агресії у 2014 році та повномасштабної агресії у 2022 році – ВВП України істотно зменшувався. У 2014 році на

28.1%, а у 2022 році – на 19.7%. Першочерговою задачею керівництва нашої держави є збільшення військових витрат. У 1993-2013 роках Україна в середньому витрачала 1,7% від ВВП. Після початку «гібридної» війни росією середній показник витрат збільшився до 3,29% від ВВП. У 2022 році уряд збільшив витрати до третини від ВВП, у той час як агресор запланував витрати на рівні 4,06% від свого ВВП.

Також у розділі були проаналізовані статистичні дані SIPRI, за якими від здобуття незалежності наша держава постійно займала 11 місце з 25 провідних експортерів зброї світу. Починаючи із 2014 року (з початком обмежених воєнних дій на території України) питома вага України у світовому експорті товарів військового призначення починає неухильно зменшуватися. У середньому у 1993-2023 роках питома вага складає 2%. А у 2022 році з початком повномасштабних загальновійськових дій – лише 0,16%. Найбільше за досліджуваний період Україна експортувала літаків (3698 млн. ТІВ) та бронемашин (3687 млн. ТІВ). Звісно, у 2022 році експорт озброєння майже припинився. За 2022 рік Україна експортувала лише двигуни на суму 50 млн. ТІВ.

Також у розділі була проаналізована географічна структура експорту Україною товарів військового призначення. Серед країн, до яких Україна експортувала найбільше, першу сходинку займає Китай з показником 2014 млн. ТІВ за 2000-2022 рр.

Починаючи з 2022 року Україна з експортера товарів військового призначення перетворилася на майже чистого імпортера. Цікавим з цієї точки зору став аналіз ролі українських виробників-експортерів товарів військового призначення на світовому ринку озброєння. Так, починаючи з 2011 року державний концерн «Укроборонпром» входить до топ–100 найбільших світових виробників зброї за критерієм обсягу продажів. У 2013 році 100-е місце посідало АТ «Мотор Січ».

Звісно без зовнішньої допомоги як військової так і фінансової Україна не змогла б протистояти російській агресії. Станом на 2023 рік 53 країни

світу у форматі «Рамштайн» допомагають Україні. Аналіз загальних обсягів зобов'язань щодо двосторонньої допомоги Україні в період з 24 січня 2022 року по 31 травня 2023 року за типом і країною або організацією продемонстрував, що найбільшу військову допомогу Україні надають США, інституції ЄС, Велика Британія та Німеччина.

Однак ті ж обсяги двосторонні обсяги допомоги з точки зору співвідношення до ВВП країни-донора, віддзеркалюють зовсім іншу картину. За обсягами допомоги у % до ВВП провідними донорами України є Естонія, Латвія, Литва та Польща – 1,26%, 1,09%, 0,95% та 0,68% відповідно. А США допомогли Україні лише на 0,33% від свого ВВП.

У період з січня по листопад 2022 року Сполучені Штати поставили Україні найбільше зброї серед країн-донорів на суму понад 18,1 млрд. дол. Німеччина та Сполучене Королівство були другим і третім провідним джерелом поставок зброї в Україну під час російського вторгнення, яке почалося в лютому 2022 року, відповідно.

Також у розділі були визначені основні чинники, що впливають на ефективність експортного контролю за товарами військового призначення та подвійного використання. Загалом, ефективність експортного контролю наразі залежить від низки політичних, економічних та технічних чинників, зокрема:

- продовження повномасштабної російської агресії;
- корупція;
- слабка інституційна спроможність;
- обмежена співпраця з іншими країнами;
- економічні інтереси бізнес-структур;
- технологічний розвиток.

Також у розділі були визначені заходи для підвищення ефективності експортного контролю за товарами військового призначення та подвійного використання.

РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЕКСПОРТНОГО КОНТРОЛЮ ЗА ТОВАРАМИ ВІЙСЬКОВОГО ПРИЗНАЧЕННЯ ТА ПОДВІЙНОГО ВИКОРИСТАННЯ В УКРАЇНІ

3.1. Гармонізація законодавства щодо експортного контролю за товарами військового призначення та подвійного використання в Україні в умовах набуття статусу країни-кандидата до ЄС

В умовах збройної агресії російської федерації Україна в особі Державної служби експортного контролю вживає необхідні заходи для забезпечення своїх національних інтересів, дотримання міжнародних зобов'язань у сфері нерозповсюдження зброї, а також першочергового забезпечення потреб сил оборони і недопущення потрапляння до країни-агресора стратегічних товарів, які здатні посилити її військові спроможності.

Оскільки система експортного контролю включає низку спеціальних заходів у разі перетину товарів через державний кордон, тобто контроль має місце тоді, коли існує (фактично) взаємна співпраця між торговими компаніями двох країн. Враховуючи економічні відносини, що виникають у процесі експорту, суб'єкт підприємницької діяльності в одній країні виступає продавцем, а суб'єкт підприємницької діяльності в іншій — покупцем товару. Тому не дивно, що економічна операція – торгівля між двома чи більше суб'єктами господарювання – завжди підлягає «подвійному експортному контролю».

У 2022 р. розпочався новий етап у відносинах нашої держави з Європейським Союзом — Україна отримала статус кандидата на вступ до ЄС, який визначив перспективи приєднання до європейської спільноти, сприяв подальшим реформам, став стимулом для влади і громадян країни, позитивним сигналом для європейських і світових інвесторів.

Наразі гармонізація національного законодавства України до європейського є однією з головних передумов започаткування переговорів

про вступ, у тому числі й в галузі експортного контролю за товарами військового призначення та подвійного використання.

У статті 11 «Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони» [78] було зазначено, що «сторони вважають, що розповсюдження зброї масового знищення, супутніх матеріалів та засобів їхньої доставки як серед державних, так і серед недержавних суб'єктів становить одну з найсерйозніших загроз міжнародній стабільності та безпеці. У зв'язку із цим сторони домовились співробітничати й робити внесок у запобігання поширенню зброї масового знищення, супутніх матеріалів і засобів їхньої доставки у повній відповідності з їхніми зобов'язаннями в рамках міжнародних договорів та угод у сфері роззброєння і нерозповсюдження, а також іншими відповідними міжнародними зобов'язаннями та шляхом імплементації їх на національному рівні» [78]. Більше того в Угоді було визначено, що «сторони домовились співробітничати та сприяти протидії розповсюдженню зброї масового знищення, супутніх матеріалів та засобів їхньої доставки шляхом:

- вжиття заходів, за необхідності, для підписання, ратифікації чи приєднання, а також повної імплементації усіх відповідних міжнародних документів;
- подальшого поліпшення системи національного експортного контролю з метою забезпечення ефективного контролю за експортом та транзитом товарів, пов'язаних зі зброєю масового знищення, зокрема кінцевий контроль за технологіями і товарами подвійного використання, а також застосування ефективних санкцій проти порушень режимів експортного контролю» [78].

Європейський Союз використовує правову систему експортного контролю та регулювання торгівлею озброєнням та військовою технікою, що складається з нижчезазначених документів [68]:

- Спільна позиція ЄС про визначення спільних правил контролю за експортом товарів і технологій військового призначення (далі – Спільна позиція);
- Настанова щодо реалізації Спільної позиції Європейського Союзу;
- Регламент 2021/821 від 20 травня 2021 року про режим Союзу для контролю експорту, посередництва, технічної підтримки транзиту та передачі товарів подвійного призначення;
- Єдиний список товарів подвійного призначення Європейського Союзу (періодично оновлюється);
- Спільний військовий список Європейського Союзу (періодично оновлюється);
- Щорічні звіти стосовно експорту озброєння;
- Рішення Ради Європейського Союзу у галузі експортного контролю
- Рішення Ради Європейського Союзу стосовно Договору Організації Об'єднаних Націй про торгівлю озброєнням [17].

Згідно зі статтею 1 Спільної позиції, яка ратифікована Україною, «кожна держава-член оцінює подані до неї заяви про надання ліцензій на експорт товарів, що є у Спільному військовому списку Європейського Союзу, згаданому в статті 12, з урахуванням кожного окремого випадку та відповідно до критеріїв, викладених у статті 2» [68].

За статтею 1 Спільної позиції «заявами про надання ліцензій на експорт є:

- заяви про надання ліцензій на фізичний експорт, зокрема числі для потреб ліцензованого виробництва військової техніки у третіх країнах;
- заяви про надання ліцензій на брокерську діяльність;
- заяви про надання ліцензій на «транзит» або «перевантаження»;
- заяви про надання ліцензій на будь-які невідчутні передачі програмного забезпечення та технологій за допомогою таких засобів, як електронні медіа, факс або телефон» [68].

У статті 2 Спільної позиції встановлені критерії, за якими надається ліцензія на експорт (див. рис. 3.1.).

Рис. 3.1. Критерії Спільної позиції ЄС про визначення спільних правил контролю за експортом товарів і технологій військового призначення, за якими можуть бути надані ліцензії на експорт товарів військового призначення

Джерело: складено автором за [68].

Проаналізувавши зазначені критерії, необхідно зазначити, що в галузі експортного контролю за товарами військового призначення та подвійного використання в Україні такі критерії чи інші умови, за яких дозволяється здійснення міжнародних передач, законодавством не визначені.

Першими кроками нашої держави в особі Державної служби експортного контролю України (далі – ДСЕКУ) після початку повномасштабного вторгнення росії стало оформлення та видача імпортерських ліцензій для Збройних Сил України на товари військового призначення, що з

одного боку забезпечувало їх безперервне ввезення в Україну, а з іншого – дотримання вимог експортного контролю при імпорті товарів військового призначення. Цю практику також поширили і для приватних вітчизняних експортерів, які обслуговують потреби Сил оборони. При цьому, враховуючи завдання та пріоритети забезпечення роботи підприємств оборонно-промислового комплексу не було припинено рух іноземної валюти до країни для підтримки національної економіки, видачу експортних ліцензій на товари військового призначення та подвійного використання. Проте було концептуально доопрацьовано порядок експорту таких товарів і видачі ліцензій, щоб вони не завдавали шкоди обороноздатності держави.

У період дії воєнного стану необхідно приділити особливу увагу питанню недопущення ввезення підконтрольних товарів до країни-агресора та її прихильників, у тому числі через території третіх країн. У цьому контексті ДСЕКУ було підготовлено та представлено відповідну пропозиції щодо особливостей експорту товарів військового призначення та подвійного призначення під час дії воєнного стану. У цих пропозиціях було враховано особливості двосторонніх відносин України з окремими урядами, зокрема їхню позицію щодо війни між росією та Україною, дотримання санкцій проти агресора та можливості використання їх митної території для реекспорту товарів військового призначення та подвійного використання. Усе це дозволило приймати рішення щодо експортного контролю з урахуванням потреб Збройних Сил України для зниження потенційного ризику реекспорту.

Серед інших заходів, які здійснюються ДСЕКУ в умовах воєнного стану, є ті, що спрямовані на забезпечення захисту інтересів на підставі статті 10 Закону України «Про державний контроль за передачею продукції військового та подвійного призначення» [24]. Зокрема, запроваджено метод «повного контролю» низки чутливих товарів, які не включені до відповідного переліку товарів військового та подвійного призначення, але які є важливими

для російського оборонно-промислового комплексу та суміжних з ним галузей.

Наразі активно ведеться робота над проектом Закону «Про державний контроль за міжнародними передачами стратегічних товарів». Цей законопроект розроблено з метою визначення на законодавчому рівні шляхів удосконалення механізму правового регулювання у сфері державного експортного контролю, приведення законодавства у відповідність із концептуальними підходами, що визначені законодавчими актами країн – членів ЄС у зазначеній сфері (див. рис. 3.2.).

Зокрема, одним з найважливіших напрямів вдосконалення механізмів виконання міжнародних зобов'язань України у сфері експортного контролю товарів військового призначення та подвійного використання є імплементація у національне законодавство положень оновленого у 2021 році Регламенту ЄС для удосконалення понятійного апарату законодавства України у сфері державного експортного контролю.

Рис. 3.2. Напрями удосконалення експортного контролю України за товарами військового призначення та подвійного використання в умовах набуття статусу країни-кандидата до ЄС

Джерело: складено автором за [60].

Отже, імплементація досвіду ЄС щодо галузі експортного контролю дозволить нашій державі навіть у період ведення активних бойових дій сформувати сучасний і гармонізований із кращими світовими практиками механізм експортного контролю.

3.2. Ризики при здійсненні експортного контролю за товарами військового призначення та подвійного використання

Вивчаючи європейські принципи та досвід у галузі експортного контролю за міжнародними передачами товарів військового використання та подвійного призначення, на нашу думку, варто звернути увагу на основні перешкоди на шляху ефективного здійснення такого контролю з метою забезпечення його максимальної ефективності.

Через повномасштабну воєнну агресію росії, зростаючу нестабільність на Близькому Сході, боротьбу за глобальний економічний та енергетичний вплив міжнародна військово-політична нестабільність посилюється. Уряди провідних країн світу збільшують військові витрати, інтенсифікують виробництво нової зброї, збільшують інтенсивність військових навчань.

Довготривала агресія сусідньої держави та інші кардинальні зміни зовнішнього та внутрішнього безпекового середовища України вимагають створення ефективних механізмів розвитку оборонно-промислового комплексу (ОПК) задля поточного забезпечення Сил оборони України й інших військових формувань та правоохоронних органів якісним озброєнням, військовою та спеціальною технікою.

Однак наразі фінансові ресурси уряду обмежені зовнішньою допомогою, окрім цього є ще штучні перешкоди, створені урядом через законодавчі дебати щодо контролю за міжнародним експортом товарів військового призначення та подвійного використання.

Перешкоди для здійснення ефективного державного контролю за експортом під час міжнародної торгівлі такими товарами стали предметом

численних досліджень науковців, вивчення їх позиції дає змогу проаналізувати наукову точку зору щодо ефективності експорту товарів військового призначення та подвійного використання.

В. В. Коваль зазначає, що «основними завданнями стимулювання експортної діяльності в оборонно-промислового комплексі України є такі:

- лібералізація / дерегуляція експорту озброєнь та військової техніки;
- дозвіл за спрощеними процедурами експортного контролю для компаній оборонно-промислового комплексу в зовнішній торгівлі;
- вдосконалення законодавства у сфері залучення інвестицій у розвиток оборонно-промислового комплексу;
- спрощення процесу отримання дозволу на експорт зброї та військової техніки через державних посередників;
- спрощення процедури одержання дозволів на право міжнародної передачі товарів;
- покращання експортного контролю технологій оборони та подвійного використання (єдиний перелік товарів подвійного призначення);
- розвиток державно-приватного партнерства зі створенням структур за участі державних компаній оборонно-промислового комплексу» [29].

Л. М. Стефанів визначає, що «запорукою посилення державного експортного контролю за товарами військового призначення та подвійного використання є вдосконалення правової бази для контролю експорту в Україні задля:

- підвищення ефективності національного механізму запобігання, виявлення та припинення кримінальних правопорушень у сфері контролю за експортом, зокрема для запобігання використанню товарів військового призначення та подвійного використання в терористичних та інших незаконних цілях;
- зміцнення позиції України як рівноправного учасника на світовому ринку товарів військового призначення та подвійного використання;

- сприяння реалізації економічних інтересів держави на основі виконання зобов'язань за міжнародним правом у сфері експортного контролю;
- зміцнення міжнародного авторитету держави відповідальним управлінням непоширення зброї масового знищення та звичайної зброї в контексті зовнішньої політики;
- підвищення прозорості (відкритості) міжнародної передачі українських товарів військового призначення та подвійного використання для громадського контролю, контролю з боку Верховної Ради України та міжнародної спільноти, зокрема Організації Північноатлантичного договору та її країн-членів» [69].

Як визначає Н. М. Скляр, «найбільш ризиковим моментом у експортному контролі є контроль за технологіями подвійного призначення. Технологія подвійного призначення як товар досить специфічна: з одного боку її основою є науково-технічне досягнення чи закладена в неї інтелектуальна власність, з іншого — технологія повинна містити стандартні споживчі властивості, тобто науково-технічне досягнення повинно бути доведене до рівня товару, щоб стати технологією. Як правило, друга компонента у фінансовому плані більш об'ємна, хоча перша визначає інтелектуальний потенціал технології. Передача інтелектуальної або інноваційної частини технології дає змогу визначити її сутність, однак для доведення її до товару необхідна стадія впровадження у виробництво. Така специфіка технології при її просуванні на ринок вимагає ефективного управління, у тому числі державного, та посилення експортного контролю» [66].

Так Н. М. Скляр зазначає, що «об'єктами економічної безпеки при міжнародних трансферах товарів подвійного використання є не тільки товари подвійного використання, а й технології, послуги та безпосередньо науковий потенціал, який працює на закордонні замовлення високотехнологічних товарів і товарів подвійного використання. Однак із різних причин вони не потрапляють у поле зору ДСЕСУ, що, безперечно, становить значні ризики та

загрози економічній безпеці держави на різних рівнях» [66]. Більш детально об'єкти високого ступеня ризику при міжнародних трансферах товарів подвійного використання представлені у Додатку І.

Основним ризиком, на думку С. М. Цвілого, Н. М. Склера та К. М. Лози, є відсутність у ст. 1 Закону України «Про державний контроль за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання» визначення терміна «технологія подвійного використання» [83]. Натомість наведено термін «технологія військового призначення», який означає «спеціальну інформацію в будь-якій формі (за винятком загальнодоступної інформації), необхідну для розроблення, виробництва або використання виробів військового призначення та надання послуг військового призначення» [24].

Щодо національних контрольних списків товарів подвійного використання в Україні, то наразі вони відповідають спискам товарів, рекомендованих міжнародними режимами експортного контролю.

Ще однією проблемою експортного контролю товарів подвійного використання є брак технічних знань фахівців, який є перешкодою для кваліфікованої ідентифікації товарів. Суттєву проблему в наданні експертних висновків щодо віднесення товарів до списку підконтрольних (особливо стосовно здійснення міжнародних передач товарів військового призначення, які допущені до цивільного використання) становить недосконалість чинного законодавства щодо права надання суб'єктам проведення державних експертиз.

Наразі в Україні державну експертизу проводять: ДСЕКУ; інші центральні органи виконавчої влади та інші державні органи в межах своєї компетенції (за мотивованим запитом замовника експертизи або Міжвідомчої комісії з політики військово-технічного співробітництва та експортного контролю). Найчастіше при існуванні великих обсягів експертної роботи та обмеженого кола осіб-експертів в ДСЕКУ служба направляє експортерів для отримання експертних висновків до Міністерства оборони України.

Виходячи із вищезазначеного, можна узагальнити інституційні недоліки в системі експортного контролю за товарами військового призначення та подвійного використання, які передбачають певні ризики для економічної безпеки як експортерів, так і для держави (див. Додаток І).

У наступних документах визначені такі причини неефективності експортного контролю за товарами військового призначення та подвійного використання в Україні:

1. Порядок денний асоціації між Україною та ЄС для підготовки та сприяння імплементації Угоди про асоціацію пункт 2.3, операційної частини 3 якого визначено подальше вдосконалення ефективної національної системи експортного контролю, контроль за транзитом товарів, пов'язаних із зброєю масового знищення, враховуючи контроль за кінцевим використанням товарів подвійного використання згідно з відповідними регламентами Європейського Союзу, подальше співробітництво у розробленні національних переліків товарів подвійного використання, контроль за нематеріальними передачами технологій, посилення системи експортного контролю, враховуючи запобігання та санкції за порушення законодавства у сфері експортного контролю, та взаємодія з промисловістю [56].
2. Стратегія відродження вітчизняного авіабудування на період до 2030 року, затверджена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 10 травня 2018 року № 429-р [76], у пункті 1 Плану заходів щодо реалізації якої передбачено вдосконалення процедури отримання дозвільних документів у сфері державного експортного контролю внесенням змін до Закону України від 20 лютого 2003 року № 549-IV «Про державний контроль за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання».
3. Рішення Ради національної безпеки і оборони України від 18 лютого 2020 року «Про основні показники державного оборонного замовлення на 2020 рік та 2021, 2022 роки» [63], введеної в дію Указом Президента

України від 27 лютого 2020 року № 59, абзацом п'ятим підпункту 8 пункту 2 якого передбачено внесення змін до Закону України «Про державний контроль за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання» з метою вдосконалення процедур одержання повноважень на право здійснення експорту, імпорту озброєння і військової техніки, вдосконалення процедур державного експортного контролю.

4. Рішення Ради національної безпеки і оборони України від 18 червня 2021 року «Про Стратегію розвитку оборонно-промислового комплексу України» [64], введеного в дію Указом Президента України від 20 серпня 2021 року № 372/2021, підпунктом «г» пункту 5 якого передбачено необхідність підвищення ефективності функціонування національної системи експортного контролю.

Вищезазначені документи дозволяють визначити певні проблеми у реалізації експортного контролю за товарами військового призначення та подвійного використання, які більш детально представлені у Додатку І.

Отже, на державному рівні найбільш чутливими до ризиків зонами експортного контролю є процедури, які пов'язані з віднесенням товарів до підконтрольних списків, які пов'язані з контролем товарів не внесених до списків, технічний аспект класифікації та ідентифікації товарів та недосконалість чинного законодавства щодо ведення експертизи в галузі експортного контролю. Усе це потребує визначення напрямів, які допоможуть удосконалити систему експортного контролю в Україні.

3.3. Напрями розвитку експортного контролю в Україні за товарами військового призначення та подвійного використання

На підставі аналізу, проведеного у параграфах 3.1. та 3.2. даного кваліфікаційного дослідження, можна запропонувати напрями удосконалення експортного контролю за міжнародними передачами товарів військового

призначення та подвійного використання. Висвітliamo думки українських науковців з цього приводу.

П. Г. Неботов зазначає, що «основними напрямками реформування системи експортного контролю України мають стати:

- системне удосконалення організаційно-економічного та адміністративно-управлінського інструментарію функціонування системи експортного контролю України;
- створення сприятливих умов для національних експортерів;
- здійснення заходів дерегуляції (як цілої системи, так і окремих процедур державного експортного контролю);
- створення системи незалежної (недержавної) ідентифікаційної системи експортного контролю;
- створення належного нормативно-правового забезпечення подальшого розвитку національної системи експортного контролю;
- створення вітчизняної системи підготовки, перепідготовки і підвищення кваліфікації національних кадрів у галузі експортного контролю;
- удосконалення механізмів та процедур бюджетного адміністрування у сфері державного експортного контролю;
- удосконалення системи економічного моніторингу та інформаційно-аналітичного забезпечення функціонування та розвитку системи державного експортного контролю» [45].

На думку П.Г. Неботова, «одним із стратегічних завдань розвитку механізмів державного управління взагалі та бюджетного адміністрування зокрема у сфері державного експортного контролю є підвищення ефективності та якості управління відповідними процесами на основі застосування сучасних інформаційно-комунікаційних технологій» [45]. Тобто «на практичному рівні здійснення управлінських та економічно-організаційних процедур у сфері державного експортного контролю має

здійснюватися на основі використання автоматизованої (комп'ютеризованої) системи, яка представляє собою модель управління базами даних, що у режимі реального часу здатна забезпечувати користувачів актуальною, повною та точною інформацією щодо різноманітних явищ та процедур у сфері експортного контролю» [45].

Не можемо не погодитися із позицію В. М. Шемаєва, який підкреслює, що «осовною характеристикою міжнародних передач зброї та військової техніки є наявність спільних міжурядових інтересів у двосторонніх чи багатосторонніх угодах, що супроводжуються складною взаємодією індивідуальних, організаційних цілей та міжособистісних відносин. Це створює передумови для реалізації інформаційного впливу суб'єктів військово-технічного співробітництва на характер розвитку та тривалість цих відносин, що потребує потужного інформаційного забезпечення всіх процесів від укладення до виконання контрактів» [84].

В. М. Шемаєв зазначає необхідність обґрунтування концепції заходів інформаційного забезпечення військово-технічного співробітництва, яка складається з комплексу узгоджених за місцем і часом, об'єднаних спільною метою дій органів в рамках виконання завдань із забезпечення реалізації національних інтересів України під час здійснення військово-технічного співробітництва [84].

Конкретні заходи щодо вдосконалення експортного контролю за товарами військового призначення та подвійного використання передбачені також і Національними програмами під егідою Комісії Україна – НАТО. Зазначимо, що у Річній Національній програмі під егідою Комісії Україна – НАТО на 2021 рік, яка була затверджена Указом Президента України від 11 травня 2021 року № 189/2021, була визначена стратегічна мета №9 «Міжнародна спільнота сприймає Україну як надійного партнера у системі міжнародної безпеки» [79].

В межах реалізації цієї стратегічної мети «Україна дотримується міжнародних зобов'язань у сфері нерозповсюдження зброї масового

знищення і засобів її доставки, а також у сфері контролю над звичайними озброєннями, що досягається виконанням таких пріоритетних завдань:

- актуалізація процедур і правил державного експортного контролю відповідно до міжнародно-правових норм та практик (строк виконання — 2021 рік);
- забезпечення функціонування надійної національної верифікаційної системи збору, обробки, аналізу та обміну даними за міжнародними договорами у галузі контролю над озброєннями (строк виконання — 2022 рік);
- забезпечення ефективної і надійної системи реагування на ризики у галузі контролю над озброєннями та нерозповсюдженням зброї масового знищення (строк виконання — 2021 рік);
- забезпечення обміну інформацією з міжнародними партнерами у сфері нерозповсюдження зброї масового знищення і засобів її доставки (строк виконання — 2021 рік);
- продовження обміну досвідом у рамках виконання міжнародних договорів з питань контролю над звичайними озброєннями та діяльністю збройних сил (строк виконання — 2021 рік)» [79].

Також Україною «оптимізовано процедури надання адміністративних послуг у сфері державного експортного контролю, що досягається виконанням таких пріоритетних завдань:

- упровадження електронної системи у сфері державного експортного контролю (строк виконання — 2021 рік);
- унормування порядку отримання дозволу, висновку чи документа про державні гарантії у сфері державного експортного контролю з використанням електронної системи (строк виконання — 2021 рік)» [79].

Також у Річній Національній програмі під егідою Комісії Україна – НАТО на 2021 рік була зазначена необхідність «удосконалення

правозастосування та попередження правопорушень у сфері державного експортного контролю, що досягається виконанням таких пріоритетних завдань:

- встановлення відповідальності за порушення зобов'язань, визначених у документах про гарантії, за неподання або несвоєчасне подання до Державної служби експортного контролю України сертифікатів підтвердження доставки (строк виконання — 2021 рік);
- встановлення вимог щодо необхідності подання звітів про частково здійснені міжнародні передачі товарів за отриманими дозволами або інформування про нездійснення таких передач (строк виконання — 2021 рік);
- посилення кримінальної відповідальності за порушення порядку здійснення міжнародних передач товарів, що підлягають державному експортному контролю (строк виконання — 2022 рік);
- удосконалення системи управління ризиками в Державній митній службі України у частині здійснення державного експортного контролю (строк виконання — 2022 рік)» [79].

Звісно, у зв'язку із агресією росії, не всі поставлені у Річній Національній програмі завдання були виконані у встановлені строки.

На підставі узагальнення думок українських науковців щодо реформування галузі експортного контролю та дослідження нормативно-правових документів, з метою подальшого практичного застосування результатів такого дослідження, на нашу думку, необхідно розробити Концепцію реформування та розвитку експортного контролю в Україні за товарами військового призначення та подвійного використання. Більш детальніше Концепція висвітлена у Додатку Й.

Висновки до розділу 3:

У розділі було визначено, що гармонізація національного законодавства України до європейського наразі є однією з головних

передумов започаткування переговорів про вступ, у тому числі й в галузі експортного контролю за товарами військового призначення та подвійного використання.

Була надана характеристика критеріїв Спільної позиції ЄС про визначення спільних правил контролю за експортом товарів і технологій військового призначення, за якими можуть бути надані ліцензії на експорт товарів військового призначення. Проаналізувавши зазначені критерії, було визначено, що в галузі експортного контролю за товарами військового призначення та подвійного використання в Україні такі критерії чи інші умови, за яких дозволяється здійснення міжнародних передач, законодавством не визначені.

Також були запропоновані напрями удосконалення експортного контролю України за товарами військового призначення та подвійного використання в умовах набуття статусу країни-кандидата до ЄС.

Було визначено, що імплементація досвіду ЄС щодо формування та здійснення державного експортного контролю за товарами військового призначення й подвійного використання дозволить нашій державі навіть у період ведення активних бойових дій сформувати сучасний і гармонізований із кращими світовими практиками механізм експортного контролю.

Були визначені перешкоди для здійснення ефективного державного контролю, які стали предметом численних досліджень науковців, вивчення їх позиції дало змогу проаналізувати наукову точку зору щодо ефективності експорту товарів військового призначення та подвійного використання.

Також у розділі були узагальнені інституційні недоліки в системі експортного контролю за товарами військового призначення та подвійного використання, які передбачають певні ризики для економічної безпеки як експортерів, так і для держави. Було визначено, на державному рівні найбільш чутливими до ризиків зонами експортного контролю є процедури, які пов'язані з віднесенням товарів до підконтрольних списків, які пов'язані з контролем товарів не внесених до списків, технічний аспект класифікації та

ідентифікації товарів та недосконалість чинного законодавства щодо ведення експертизи в галузі експортного контролю. На підставі узагальнення думок українських науковців щодо реформування галузі експортного контролю та дослідження нормативно-правових документів, з метою подальшого практичного застосування результатів такого дослідження, була зазначена необхідність розробки Концепції реформування та розвитку експортного контролю в Україні за товарами військового призначення та подвійного використання.

ВИСНОВКИ:

Підсумовуючи, державна політика в галузі експортного контролю є складовою внутрішньої та зовнішньої політики країни і здійснюється виключно з метою забезпечення безпеки держави, її політичних, економічних та військових інтересів. Одночасно експортний контроль є механізмом забезпечення виконання національному рівні міжнародних зобов'язань країн у сфері нерозповсюдження зброї масового ураження. Експортний контроль ґрунтується на дозвільному механізмі здійснення експорту та імпорту контрольованих товарів та технологій, що реалізується за допомогою ліцензування зовнішньоекономічних операцій з ними.

У роботі було визначено, що експортний контроль являє собою комплекс заходів щодо забезпечення встановленого державою порядку здійснення зовнішньоекономічної діяльності щодо певної групи контрольованих товарів та технологій (сировини, матеріалів, обладнання, науково-технічної інформації, робіт, послуг, результатів інтелектуальної діяльності), які можуть бути використані під час створення зброї масового ураження, засобів його доставки, інших видів озброєння та військової техніки або під час підготовки та (або) вчинення терористичних актів.

Також було здійснено класифікацію товарів військового призначення та подвійного використання та визначені органи державної влади, відповідальні за формування та реалізацію експортного контролю.

Було надано характеристику міжнародних (багатосторонніх) режимів експортного контролю за товарами військового призначення та подвійного використання. Також проаналізовано нормативно-правове законодавство України з експортного контролю за товарами військового призначення та подвійного використання.

Було визначено суттєвість впливу функцій експортного контролю за товарами військового призначення та подвійного використання на складові національної безпеки.

У роботі було визначено воєнно-економічну безпеку як економічну здатність держави забезпечити такий рівень її воєнної безпеки, якого достатньо для захисту стабільного функціонування національної економіки країни в умовах можливих загроз її національній безпеці.

Здійснено узагальнення складових воєнно-економічної безпеки та показників, що її характеризують.

У роботі був проведений аналіз світового та українського експорту товарів військового призначення та подвійного використання. Оскільки Україна наразі активно протидіє повномасштабній воєнній агресії росії, то було прийнято рішення більш зосередити увагу на аналізі експорту озброєння, як основної статті групи товарів військового призначення.

У роботі були проаналізовані показники воєнно-економічної безпеки. Так, найбільші держави світу з точки зору чисельності населення, такі як Китай, Індія та США, мають величезну армію, незважаючи на те, що вони витрачають меншу частку свого валового внутрішнього продукту на утримання війська. Наразі, Китай має найбільшу армію у світі, нараховуючи біля двох мільйонів осіб. Незважаючи на те, що більше уваги приділяють технологіям і озброєнню, чисельність збройних сил США складає 1,4 мільйона осіб та має тенденцію до зростання.

У 2022 році світові військові витрати склали 2,24 трлн. дол., що стало найвищим показником за 2001-2022 роки. Причинами цього є російсько-українська війна, а також зростання напруженості в Південно-Китайському морі. У 2022 році військові витрати Північної Америки склали понад 900 млрд. доларів США. У Східній Азії ця цифра була близькою до 400 млрд. доларів США в тому ж році, тоді як Центральна та Західна Європа витратили третю найбільшу суму.

США очолюють рейтинг країн із найвищими військовими витратами у 2022 році: на них було виділено 877 млрд. дол. Це становило майже 40% загальних військових витрат у всьому світі того року, які становили 2,2 трлн. дол. Ця сума становить 3,5% від ВВП США, що поставило їх нижче за

рейтингом військових витрат у відсотках від ВВП, ніж Саудівська Аравія, Ізраїль, Катар, Алжир і росія. Китай був другим за обсягом військових витрат із витратами в 292 млрд. дол., а росія посідає третє місце.

Частка ринку США у міжнародному експорті зброї становила 40% у 2018-2022 роках. Другим за величиною постачальником основної зброї в усьому світі була росія, на яку припадало 16% експорту за спостережуваний період. США та росія склали понад половину основного експорту зброї за вказаний період. Після колишніх супердержав часів холодної війни Франція, Німеччина та Китай були провідними світовими постачальниками.

Найбільшим імпортером основних видів озброєнь в період з 2018 по 2022 роки була Індія, на яку припадає 11% світового ринку. Позаду йде Саудівська Аравія з трохи менше 10%, третє місце займає Катар.

Як можна визначено у розділі, основною категорією озброєння, що експортувалася протягом досліджуваного періоду, були літаки та кораблі.

У 2021 році дохід від продажу зброї 25 провідних збройових компаній світу склав 422,56 млрд. дол., що на 38 млрд. дол. або майже на 10%, більше ніж попереднього року.

Серед 100 найбільших компаній – виробників озброєнь і постачальників військових послуг у світі за версією SIPRI – провідною компанією є американська військово-промислова корпорація Lockheed Martin Corporation, яка у 2021 році продала зброї на 60,3 млрд. дол. З 10 провідних компаній світу – 5 базуються у США. Серед компаній країн Західної Європи у рейтингу знаходиться тільки британська корпорація «BAE Systems», яка спеціалізується практично тільки на виробництві і продажі озброєнь, починаючи від вогнепальної легкої зброї, закінчуючи надточними електронними технологіями і підводними човнами.

У роботі було зазначено, що на нашу державу підступно напала країна, яка є більш потужною з військово-економічної точки зору країною. Україна за індексом військової могутності у 2016 році посідала тридцяте місце у світі, а станом на 2023 р. – вже 15 місце серед 145 країн. Україна має показник за

рейтингом 0,2516 (оцінка 0,0000 вважається «ідеальною»). Серед країн Європи Україна за рейтингом посідає 2 сходинку після росії.

Також було зазначено, що воєнна безпека залежить не лише від ступеню військової могутності, а й економічної міцності держави, її здатності до повноцінного та ефективного використання наявних ресурсів у військовій сфері. Це спонукає країни світу певну частку свого ВВП направляти не на соціально-економічний розвиток, а на забезпечення обороноздатності країни та зміцнення військово-економічного потенціалу. Так, у розділі були проаналізовані обсяги ВВП України за останні 20 років. У період початку «гібридної» воєнної агресії у 2014 році та повномасштабної агресії у 2022 році – ВВП України істотно зменшувався. У 2014 році на 28.1%, а у 2022 році – на 19.7%. Першочерговою задачею керівництва нашої держави є збільшення військових витрат. У 1993-2013 роках Україна в середньому витрачала 1,7% від ВВП. Після початку «гібридної» війни росією середній показник витрат збільшився до 3,29% від ВВП. У 2022 році уряд збільшив витрати до третини від ВВП, у той час як агресор запланував витрати на рівні 4,06% від свого ВВП.

Також у роботі були проаналізовані статистичні дані SIPRI, за якими від здобуття незалежності наша держава постійно займала 11 місце з 25 провідних експортерів зброї світу. Починаючи із 2014 року (з початком обмежених воєнних дій на території України) питома вага України у світовому експорті товарів військового призначення починає неухильно зменшуватися. У середньому у 1993-2023 роках питома вага складає 2%. А у 2022 році з початком повномасштабних загальновійськових дій – лише 0,16%. Найбільше за досліджуваний період Україна експортувала літаків (3698 млн. ТІВ) та бронемашин (3687 млн. ТІВ). Звісно, у 2022 році експорт озброєння майже припинився. За 2022 рік Україна експортувала лише двигуни на суму 50 млн. ТІВ.

Також у роботі була проаналізована географічна структура експорту Україною товарів військового призначення. Серед країн, до яких Україна

експортувала найбільше, першу сходинку займає Китай з показником 2014 млн. ТІВ за 2000-2022 рр.

Починаючи з 2022 року Україна з експортера товарів військового призначення перетворилася на майже чистого імпортера. Цікавим з цієї точки зору став аналіз ролі українських виробників-експортів товарів військового призначення на світовому ринку озброєння. Так, починаючи з 2011 року державний концерн «Укроборонпром» входить до топ-100 найбільших світових виробників зброї за критерієм обсягу продажів. У 2013 році 100-е місце посідало АТ «Мотор Січ».

Звісно без зовнішньої допомоги як військової так і фінансової Україна не змогла б протистояти російській агресії. Станом на 2023 рік 53 країни світу у форматі «Рамштайн» допомагають Україні. Аналіз загальних обсягів зобов'язань щодо двосторонньої допомоги Україні в період з 24 січня 2022 року по 31 травня 2023 року за типом і країною або організацією продемонстрував, що найбільшу військову допомогу Україні надають США, інституції ЄС, Велика Британія та Німеччина.

Однак ті ж обсяги двосторонні обсяги допомоги з точки зору співвідношення до ВВП країни-донора, віддзеркалюють зовсім іншу картину. За обсягами допомоги у % до ВВП провідними донорами України є Естонія, Латвія, Литва та Польща – 1,26%, 1,09%, 0,95% та 0,68% відповідно. А США допомогли Україні лише на 0,33% від свого ВВП.

У період з січня по листопад 2022 року Сполучені Штати поставили Україні найбільше зброї серед країн-донорів на суму понад 18,1 млрд. дол. Німеччина та Сполучене Королівство були другим і третім провідним джерелом поставок зброї в Україну під час російського вторгнення, яке почалося в лютому 2022 року, відповідно.

Також у роботі були визначені основні чинники, що впливають на ефективність експортного контролю за товарами військового призначення та подвійного використання. Загалом, ефективність експортного контролю наразі залежить від низки політичних, економічних та технічних чинників,

зокрема:

- продовження повномасштабної російської агресії;
- корупція;
- слабка інституційна спроможність;
- обмежена співпраця з іншими країнами;
- економічні інтереси бізнес-структур;
- технологічний розвиток.

Також у роботі були визначені заходи для підвищення ефективності експортного контролю за товарами військового призначення та подвійного використання.

У роботі було визначено, що гармонізація національного законодавства України до європейського наразі є однією з головних передумов започаткування переговорів про вступ, у тому числі й в галузі експортного контролю за товарами військового призначення та подвійного використання.

Була надана характеристика критеріїв Спільної позиції ЄС про визначення спільних правил контролю за експортом товарів і технологій військового призначення, за якими можуть бути надані ліцензії на експорт товарів військового призначення. Проаналізувавши зазначені критерії, було визначено, що в галузі експортного контролю за товарами військового призначення та подвійного використання в Україні такі критерії чи інші умови, за яких дозволяється здійснення міжнародних передач, законодавством не визначені.

Також були запропоновані напрями удосконалення експортного контролю України за товарами військового призначення та подвійного використання в умовах набуття статусу країни-кандидата до ЄС.

Було визначено, що імплементація досвіду ЄС щодо формування та здійснення державного експортного контролю за товарами військового призначення й подвійного використання дозволить нашій державі навіть у

період ведення активних бойових дій сформувати сучасний і гармонізований із кращими світовими практиками механізм експортного контролю.

Були визначені перешкоди для здійснення ефективного державного контролю, які стали предметом численних досліджень науковців, вивчення їх позиції дало змогу проаналізувати наукову точку зору щодо ефективності експорту товарів військового призначення та подвійного використання.

Також у роботі були узагальнені інституційні недоліки в системі експортного контролю за товарами військового призначення та подвійного використання, які передбачають певні ризики для економічної безпеки як експортерів, так і для держави. Було визначено, на державному рівні найбільш чутливими до ризиків зонами експортного контролю є процедури, які пов'язані з віднесенням товарів до підконтрольних списків, які пов'язані з контролем товарів не внесених до списків, технічний аспект класифікації та ідентифікації товарів та недосконалість чинного законодавства щодо ведення експертизи в галузі експортного контролю. На підставі узагальнення думок українських науковців щодо реформування галузі експортного контролю та дослідження нормативно-правових документів, з метою подальшого практичного застосування результатів такого дослідження, була зазначена необхідність розробки Концепції реформування та розвитку експортного контролю в Україні за товарами військового призначення та подвійного використання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Arms sales of the 25 largest arms companies worldwide from 2015 to 2021. URL: <https://www.statista.com/statistics/1231512/sales-25-largest-arms-companies/> (дата звернення: 19.09.2023).
2. Council Regulation (EC) No 2021/821 of 20 May 2021 setting up a Union regime for the control of exports, brokering, technical assistance, transit and transfer of dual-use items (Recast), Official Journal of the European Union 11.06.2021 L 206/1.
3. Council Regulation (EC) No 2368/2002 of 20 December 2002 implementing the Kimberley Process certification scheme for the international trade in rough diamonds, Official Journal of the European Union, 31.12.2002, L 358 p. 28 – 48.
4. Countries with the highest military spending worldwide in 2022. URL: <https://www.statista.com/statistics/262742/countries-with-the-highest-military-spending/> (дата звернення: 25.09.2023).
5. Estimated value of weapon deliveries to Ukraine from January to November 2022, by country. URL: <https://www.statista.com/statistics/1364467/ukraine-weapon-deliveries-value-by-country/> (дата звернення: 19.09.2023).
6. Global military spending from 2001 to 2022. URL: <https://www.statista.com/statistics/264434/trend-of-global-military-spending/> (дата звернення: 29.09.2023).
7. Market share in the import of major arms between 2018 and 2022, by country. URL: <https://www.statista.com/statistics/267134/share-of-individual-nations-in-the-import-of-conventional-weapons/> (дата звернення: 23.09.2023).
8. Market share of the leading exporters of major weapons between 2018 and 2022, by country. URL: <https://www.statista.com/statistics/267131/market-share-of-the-leading-exporters-of-conventional-weapons/> (дата звернення: 19.09.2023).
9. Military expenditure as percentage of gross domestic product (GDP) in highest spending countries 2022. URL:

- <https://www.statista.com/statistics/266892/military-expenditure-as-percentage-of-gdp-in-highest-spending-countries/> (дата звернення: 19.09.2023).
10. Military spending worldwide in 2022, by region. URL: <https://www.statista.com/statistics/272490/military-spending-by-region/> (дата звернення: 19.09.2023).
 11. Number of Active Military Personnel. URL: <https://wisevoter.com/country-rankings/military-size-by-country/> (дата звернення: 15.09.2023).
 12. Regulation (EU) 2017/821 of the European Parliament and of the Council of 17 May 2017 laying down supply chain due diligence obligations for Union importers of tin, tantalum and tungsten, their ores, and gold originating from conflict-affected and high-risk areas, Official Journal of the European Union, 19.5.2017, L130 p. 1–20.
 13. Total bilateral aid commitments to Ukraine as a percentage of donor gross domestic product (GDP) between January 24, 2022 and May 31, 2023, by country. URL: <https://www.statista.com/statistics/1303450/bilateral-aid-to-ukraine-in-a-percent-of-donor-gdp/> (дата звернення: 08.10.2023).
 14. Total bilateral aid commitments to Ukraine between January 24, 2022 and May 31, 2023, by type and country or organization. URL: <https://www.statista.com/statistics/1303432/total-bilateral-aid-to-ukraine/> (дата звернення: 07.10.2023).
 15. Абрамова М. В. Визначення складових та показників воєнно-економічної безпеки України / М. В. Абрамова // Актуальні проблеми економіки. 2015. № 11. С. 96-105. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ape_2015_11_13. (дата звернення: 06.10.2023).
 16. Багатосторонні режими експортного контролю. Посібник з експортного контролю України. Виконаний Науково-технічним центром експорту та імпорту спецтехнологій, техніки та матеріалів (НТЦ) за підтримки Державної служби експортного контролю України. URL: <http://exportcontrol.in.ua/glava1/1-osnovni-idei-rezhymiv-eksportnoho-kontroliu-mizhnarodnykh-dohovoriv-initsiatyv-ta-embarho/11-bahatostoronni-rezhymu-eksportnoho-kontroliu> (дата звернення: 08.10.2023).

- 17.Бажора А. О. Формування державної політики у сфері військово-технічного співробітництва: міжнародний та державно-правові аспекти. Експерт. 2021. № 1 (31). С. 146–160. URL: <https://maup.com.ua/assets/files/expert/13/12.pdf> (дата звернення: 08.10.2023).
- 18.Бегма В. М., Скляр Н. М. Ризики експортного контролю та воєнно-економічна безпека держави //Стратегічні пріоритети. 2014. №. 2. С. 98-104. URL: <http://ea21journal.world/wp-content/uploads/2022/04/ea-V131-05.pdf> (дата звернення: 13.10.2023).
- 19.Вінник О. М. Господарське право: навч. посіб. / О. М. Вінник. –2-ге вид., змін. та доп. К.: Всеукр. асоціація видавців «Правова єдність», 2008. 766 с.
- 20.Гаращук В. Контроль та нагляд у державному управлінні : навч. посіб. Х.: Фоліо, 2002. 176 с.
- 21.Гладун З.С. Адміністративне право України : опорні конспекти лекцій / З.С.Гладун. Вид. 2-ге. Тернопіль: Вид-во ТАНГ, 2002. 258 с.
- 22.Єдиний список товарів подвійного використання. Затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 11 січня 2018 р. № 1. URL: <https://www.dsecu.gov.ua/treeer?sid=v1> (дата звернення: 05.10.2023).
- 23.Желізко Ю. М. (2023). Прогноз розвитку експортного контролю за товарам подвійного використання в підприємстві в післявоєнний період. Наукові Записки Львівського Університету Бізнесу Та Права. Серія Економічна. Серія Юридична., 36, 235–242. URL: <https://doi.org/10.5281/zenodo.7804493> (дата звернення: 11.10.2023).
- 24.Закон України «Про державний контроль за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання» № 549-IV від 20.09.2003. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/549-15#Text> (дата звернення: 19.09.2023).
- 25.Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність» № 959-XII від 16.04.1991 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/959-12#Text> (дата звернення: 19.09.2023).

26. Закон України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності» від 05.04.2007 р. № 877–V (зі змінами від 02.12.2010 р. № 2756–VI). URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>. (дата звернення: 19.09.2023).
27. Закон України від 21.06.2018 № 2469-VIII «Про національну безпеку України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text> (дата звернення: 23.09.2023).
28. Зовнішньоекономічна діяльність підприємства: Навч. посіб. / за ред. О.В. Шкурупій. К.: Центр учбової літератури, 2012. 248 с.
29. Коваль В. В. Стимулювання розвитку експортного потенціалу оборонно-промислового комплексу. Причорноморські економічні студії. 2018. № 27 (1). С. 63–68. URL: http://bses.in.ua/journals/2018/27_1_2018/15.pdf (дата звернення: 28.10.2023).
30. Ковальчук К. В. Світовий ринок озброєнь: перспективи для України / К. В. Ковальчук, І. Ю. Матюшенко // Проблеми економіки. 2011. № 1. С. 32–40. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pekon_2011_1_6. (дата звернення: 19.10.2023).
31. Конституція України від 28.06.1996 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 19.09.2023).
32. Малиновський В. Я. Державне управління. К.: Атіка, 2003. 573 с.
33. Маматова Т. Трактуювання поняття «державний контроль» у сучасному законодавстві України та його уточнення. Вісник державної служби України. 2004. № 1. С. 23–26
34. Мироненко Н.М. Наукові засади державного регулювання та державного управління у сфері підприємництва: зміст та співвідношення / Н. М. Мироненко // Система органів державного управління та регулювання у сфері підприємницької діяльності: монографія / за ред. акад. НАПрН України, д.ю.н. В.С.Щербини. К.: НДІ приват. права і підприємництва НАПрН України, 2010. С. 27–52.

35. Митний кодекс України №4495-VI від 13.03.2012 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17?find=1&text=%D0%B5%D0%BA%D1%81%D0%BF%D0%BE%D1%80%D1%82#w1_1 (дата звернення: 19.09.2023).
36. Наказ ДСЕСКУ від 05.10.2009 № 86 «Про затвердження форми висновку щодо можливості проведення переговорів, форм звітів та встановлення строків звітності». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0994-09#Text> (дата звернення: 25.09.2023).
37. Наказ ДСЕСКУ від 09.01.2004 № 5 «Про затвердження Інструкції про порядок заповнення заяв щодо отримання дозвільних документів, документів про гарантії та інших документів, що надаються ДСЕСКУ». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0090-04#Text> (дата звернення: 25.09.2023).
38. Наказ ДСЕСКУ від 23.01.2019 № 68 «Про затвердження Інструкції про порядок заповнення заяви про отримання (продовження терміну дії) повноважень на право здійснення експорту, імпорту товарів військового призначення та товарів, які містять відомості, що становлять державну таємницю». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0174-19#Text> (дата звернення: 25.09.2023).
39. Наказ ДСЕСКУ від 27.04.2009 № 31 «Про затвердження Інструкції про реєстрацію в ДСЕСКУ суб'єктів підприємницької діяльності України як суб'єктів здійснення міжнародних передач товарів». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0637-09#Text> (дата звернення: 25.09.2023).
40. Наказ ДСЕСКУ від 29.11.2004 № 355 «Про затвердження Інструкції про порядок оформлення і використання дозвільних документів у галузі державного експортного контролю». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1576-04#Text> (дата звернення: 25.09.2023).
41. Наказ КМУ від 20.11.2003 № 690 «Про вдосконалення механізму здійснення контролю за міжнародними повітряними перевезеннями

- товарів військового призначення та подвійного використання». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/690-2003-%D1%80#Text> (дата звернення: 25.09.2023).
42. Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 16.12.2013 № 1490 «Про затвердження Порядку розгляду справ про порушення юридичними особами вимог законодавства в галузі державного експортного контролю». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0101-14#Text> (дата звернення: 25.09.2023).
43. Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 27.01.2014 № 74 «Про затвердження Інструкції з оформлення матеріалів про адміністративні правопорушення в галузі державного експортного контролю». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0304-14#Text> (дата звернення: 25.09.2023).
44. Не тільки онлайн: як Захід контролює свою зброю в Україні — розбір експертів. URL: <https://uatv.ua/uk/ne-tilky-onlajn-yak-zahid-kontrolyuye-svoyu-zbroyu-v-ukrayini-rozbir-ekspertiv/> (дата звернення: 21.10.2023).
45. Неботов П. Г. Удосконалення організаційно-економічного механізму функціонування системи експортного контролю України / П. Г. Неботов // Формування ринкових відносин в Україні. 2017. № 6. С. 13-21. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/frvu_2017_6_5. (дата звернення: 21.10.2023).
46. О. Семененко, Р. Бойко, О. Воронченко, О. Таран Оцінювання рівня воєнно-економічної безпеки країн світу та України за результатами аналізу динаміки їх воєнно-економічних показників розвитку (2012–2021 рр.) / Збірник наукових праць Центру воєнно-стратегічних досліджень НУОУ імені Івана Черняхівського. 2022. URL: <http://znp-cvds.nuou.org.ua/article/view/267215/264150> (дата звернення: 24.10.2023).
47. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <https://ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 16.09.2023).

- 48.ПКМУ від 06.06.2012 № 500 «Про затвердження Порядку державного експортного контролю за проведенням переговорів, пов'язаних з укладенням зовнішньоекономічних договорів (контрактів) щодо здійснення експорту товарів» (в редакції ПКМУ № 706 (706-2019-п) від 14.08.2019). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/500-2012-%D0%BF#Text> (дата звернення: 25.09.2023).
- 49.ПКМУ від 08.06.1998 № 838 «Про затвердження Положення про порядок надання суб'єктам зовнішньоекономічної діяльності повноважень на право здійснення експорту, імпорту товарів військового призначення та товарів, які містять відомості, що становлять державну таємницю» (в редакції ПКМУ від 29.08.2018 № 805, зі змінами, внесеними ПКМУ № 916 (916-2019-п) від 06.11.2019). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/838-98-%D0%BF> (дата звернення: 25.09.2023).
- 50.ПКМУ від 12.06.1999 № 1228 «Про затвердження Положення про порядок надання суб'єктам зовнішньоекономічної діяльності повноважень на право здійснення експорту, імпорту товарів військового призначення та товарів, які містять відомості, що становлять державну таємницю». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1228-99-%D0%BF#Text> (дата звернення: 25.09.2023).
- 51.ПКМУ від 15.07.1997 № 767 «Про затвердження Положення про порядок проведення експертизи в галузі експортного контролю», (в редакції ПКМУ № 916 (916-2019-п) від 06.11.2019). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/767-97-%D0%BF#Text> (дата звернення: 25.09.2023).
- 52.ПКМУ від 17.07.2003 № 1080 «Про затвердження Порядку державної атестації системи внутрішньофірмового експортного контролю, створеної суб'єктом здійснення міжнародних передач товарів» (в редакції ПКМУ №99 (99-2018-п) від 21.02.2018). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1080-2003-%D0%BF#Text> (дата звернення: 25.09.2023).

- 53.ПКМУ від 20.11.2003 № 1807 «Про затвердження Порядку здійснення державного контролю за міжнародними передачами товарів військового призначення» (в редакції ПКМУ від 09.08.2017 № 596, зі змінами, внесеними ПКМУ № 916 від 06.11.2019). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1807-2003-%D0%BF> (дата звернення: 25.09.2023).
- 54.ПКМУ від 27.05.1999 № 920 «Про затвердження Положення про порядок надання гарантій та здійснення державного контролю за виконанням зобов'язань щодо використання у заявлених цілях товарів, які підлягають державному експортному контролю» (в редакції ПКМУ №99 (99-2018-п) від 21.02.2018). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/920-99-%D0%BF#Text> (дата звернення: 25.09.2023).
- 55.ПКМУ від 28.11.2003 № 86 «Про затвердження Порядку здійснення державного контролю за міжнародними передачами товарів подвійного використання» (в редакції ПКМУ від 11.01.2018 № 1, зі змінами, внесеними ПКМУ № 916 від 06.11.2019). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/86-2004-%D0%BF#n10> (дата звернення: 25.09.2023).
- 56.Порядок денний асоціації між Україною та ЄС для підготовки та сприяння імплементації Угоди про асоціацію. URL: https://www.kmu.gov.ua/storage/app/imported_content/news/doc_248012532/UA_15-1%20final.pdf (дата звернення: 29.10.2023).
- 57.Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про порядок проведення експертизи в галузі державного експортного контролю» від 15.07.1997 р. № 767. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/767-97-%D0%BF> (дата звернення: 29.10.2023).
- 58.Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження порядку здійснення державного контролю за міжнародними передачами товарів подвійного використання» від 20.11.2003 р. №1807. URL:

- <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1807-2003-%D0%BF#Text> (дата звернення: 29.10.2023).
59. Постанова Кабінету Міністрів України від 31 березня 2015 р. №159 «Про затвердження Положення про Державну службу експортного контролю України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/159-2015-%D0%BF#Text> (дата звернення: 29.10.2023).
60. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про державний контроль за міжнародними передачами стратегічних товарів». URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile/1636243> (дата звернення: 02.11.2023).
61. Публічний звіт голови Державної служби експортного контролю України за 2022 рік. URL: <https://www.dsecu.gov.ua/uploads/2023/02/pyblichniy-zvit.pdf> (дата звернення: 29.10.2023).
62. Рейтинг військової могутності. URL: <https://www.globalfirepower.com/countries-listing.php> (дата звернення: 25.10.2023).
63. Рішення Ради національної безпеки і оборони України від 18 лютого 2020 року «Про основні показники державного оборонного замовлення на 2020 рік та 2021, 2022 роки». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0001525-20#Text> (дата звернення: 29.10.2023).
64. Рішення Ради національної безпеки і оборони України від 18 червня 2021 року «Про Стратегію розвитку оборонно-промислового комплексу України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/372/2021#Text> (дата звернення: 29.10.2023).
65. С. Морфінов Уся західна зброя ЗСУ: що Україна отримала від союзників з початку великої війни. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/news-64761359> (дата звернення: 23.10.2023).
66. Скляр Н. М. Оцінка сучасного стану експортного контролю України при трансферах товарів подвійного використання / Н. М. Скляр // Вчені записки університету "КРОК". Серія : Економіка. 2013. Вип. 34. С. 212-

222. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vzuk_2013_34_30. (дата звернення: 22.10.2023).
- 67.Список товарів військового призначення,міжнародні передачі яких підлягають державному контролю. Затверджено постановою Кабінету Міністрів України № 596 від 09.08.2017 зі змінами, внесеними згідно з Постановою КМ № 327 від 25.04.2018. URL: <https://www.dsecu.gov.ua/treeer?sid=v9321>(дата звернення: 17.09.2023).
- 68.Спільна позиція Ради від 8.12. 2008 р. № 2008/944/СЗБП про визначення спільних правил контролю за експортом товарів і технологій військового призначення. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_001-08#Text (дата звернення: 12.10.2023).
- 69.Стефінів Лілія. Перспективи офсетної політики України на шляху її інтеграції в НАТО. URL: <https://nato.pu.if.ua/old/journal/2008/2008-29.pdf> (дата звернення: 28.10.2023).
- 70.Стокгольмський міжнародний інститут досліджень проблем миру. SIPRI Arms Transfers Database. URL: https://armstrade.sipri.org/armstrade/html/export_values.php (дата звернення: 28.10.2023).
- 71.Стокгольмський міжнародний інститут досліджень проблем миру. Експорт озброєння з України за категоріями. URL: https://armstrade.sipri.org/armstrade/html/export_values.php (дата звернення: 28.10.2023).
- 72.Стокгольмський міжнародний інститут досліджень проблем миру. Експорт воєнного озброєння Україною до країн світу. URL: https://armstrade.sipri.org/armstrade/html/export_values.php (дата звернення: 28.10.2023).
- 73.Стокгольмський міжнародний інститут досліджень проблем миру. Провідні країни-експортери озброєнь. URL: https://armstrade.sipri.org/armstrade/html/export_toplist.php (дата звернення: 28.10.2023).
- 74.Стокгольмський міжнародний інститут досліджень проблем миру. Статистичний портал витрат держав на озброєння. URL: <https://milex.sipri.org/sipri> (дата звернення: 28.10.2023).

75. Стокгольмський міжнародний інститут досліджень проблем миру. Топ-100 компаній на світовому ринку озброєнь. URL: <https://www.sipri.org/databases/armsindustry> (дата звернення: 28.10.2023).
76. Стратегія відродження вітчизняного авіабудування на період до 2030 року, затверджена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 10 травня 2018 року № 429-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/429-2018-%D1%80#n12> (дата звернення: 01.11.2023).
77. Тюріна Н.М. Зовнішньоекономічна діяльність підприємства: навчальний посібник / Н.М. Тюріна, Н.С. Карвацка. К.: “Центр учбової літератури”, 2013. 408 с.
78. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони від 27.06.2014. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#n2820 (дата звернення: 25.10.2023).
79. Указ Президента України №189/2021. Про Річну національну програму під егідою Комісії Україна — НАТО на 2021 рік. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/1892021-38845> (дата звернення: 04.11.2023).
80. Указ Президента України від 15.07.1999 № 861/99 «Про порядок встановлення (скасування) обмежень на експорт товарів відповідно до міжнародних зобов’язань України» (із змінами, внесеними згідно з Указом Президента № 1227/2003 (1227/2003) від 29.10.2003). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/861/99#Text> (дата звернення: 05.11.2023).
81. Указ Президента України від 25.12.2003 № 1488/2003 «Про заходи щодо впорядкування діяльності з міжнародних повітряних перевезень товарів військового призначення та подвійного використання». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1488/2003#Text> (дата звернення: 29.10.2023).
82. Указ Президента України від 27.06.2007 № 180/2007 «Про Міжвідомчу комісію з політики військово-технічного співробітництва та експортного контролю» (із змінами в редакції Указу Президента N896/2019 (896/2019) від 11.12.2019). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/180/2007#Text> (дата звернення: 29.10.2023).

- 83.Цвілій С. М., Скляр Н. М., Лоза К. М. Проблеми ідентифікації товарів подвійного використання при перетині митного кордону. Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. 2014. Вип. 4. С. 141–151. URL: [http://ird.gov.ua/sep/sep20144\(108\)/sep20144\(108\)_141_TsvilyySM,SklyarNM,LozaKM.pdf](http://ird.gov.ua/sep/sep20144(108)/sep20144(108)_141_TsvilyySM,SklyarNM,LozaKM.pdf) (дата звернення: 28.10.2023).
- 84.Шемаєв В. М. Інформаційне супроводження військово-технічного співробітництва України з іноземними державами як інструмент забезпечення економічної безпеки держави / В. М. Шемаєв // Економіка і організація управління. 2014. Вип. 3-4. С. 288-292. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/eiou_2014_3-4_44. (дата звернення: 27.10.2023).
- 85.Шестак В. Державний контроль в сучасній Україні (теоретико–правові питання): монографія. Х.: Основа, 2003. 208 с.
- 86.Юрчишин В. Про безпечні інвестиції. URL: <https://nv.ua/ukr/opinion/investiciji-ukrajina-yak-rozvivati-inozemni-ta-nacionalni-investiciji-novini-ukrajini-50159246.html>. (дата звернення: 22.10.2023).
- 87.Ярусевич Є. Ю. Деякі особливості співвідношення міжнародних та національних режимів експортного контролю. Visegrad Journal on Human Rights. 2021. № 2. С. 369–373.
- 88.Ярусевич Є. Ю. Деякі проблеми формування державної політики у сфері державного експортного контролю та шляхи їх вирішення. Сучасні тенденції в юридичній науці України та зарубіжних країн: матеріали III Міжнар. наук.-практ. конф.: у 2 ч. (Суми, 23–24 травня 2019 р.). Суми : Сумський державний університет. 2019. Ч. 2. С. 180–184.
- 89.Ярусевич Є. Ю. Нормативно-правові основи державної політики у сфері державного експортного контролю. Науково-виробничий журнал «Держава та регіони. Серія: Державне управління». 2018. № 4 (64). С. 202–205.
- 90.Ярусевич Є. Ю. Адміністративно-правове регулювання державного експортного контролю за товарами військового призначення та подвійного використання: дис....д-ра філософії: 081. Суми, 2021. 199 с. URL: https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/86409/1/diss_Yarusyevych.pdf (дата звернення: 22.10.2023).

ДОДАТКИ

Додаток А.

Узагальнення поняття «експорт».

Автор	Тлумачення
Закон України «Про державний контроль за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання» № 549-IV від 20.09.2003 р.	Експорт - продаж або передача на інших законних підставах товарів іноземним суб'єктам господарської та іншої діяльності з вивезенням або без вивезення цих товарів за межі митного кордону України, включаючи реекспорт товарів, у тому числі: • продаж або передача товарів в Україні посольству чи представнику будь-якої юридичної особи іноземної держави, іноземцю чи особі без громадянства; • продаж або передача в Україні чи за її межами права управління (контролю) товарами відповідно юридичній особі іноземної держави чи її представнику, іноземцю чи особі без громадянства, у тому числі через засоби зв'язку; • розкриття технології іноземцю чи особі без громадянства; • фактичне відвантаження товарів з метою подальшої їх передачі або переміщення за межі України.
Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність» № 959-XII від 16.04.1991 р.	Експорт (експорт товарів) - продаж товарів українськими суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності іноземним суб'єктам господарської діяльності (у тому числі з оплатою в негрошовій формі) з вивезенням або без вивезення цих товарів через митний кордон України, включаючи реекспорт товарів.
Митний кодекс України № 4495-VI від 13.03.2012 р.	Експорт (остаточне вивезення) - це митний режим, відповідно до якого українські товари випускаються для вільного обігу за межами митної території України без зобов'язань щодо їх зворотного ввезення.
Н. Тюріна, Н. Кравацька	Експорт – це реалізація на закордонних ринках товарів та послуг, що виробляються чи виконуються у своїй країні.
О. Шкурупій, В. Гончаренко, І. Артеменко	Експорт - продаж товарів чи послуг, що були виготовлені на території країни-експортера суб'єктам країни імпортера

Джерело: узагальнено автором за [24; 25; 35; 77; 28].

Додаток Б.

Систематизація теоретичних тлумачень поняття «контроль» та «державний контроль» різними науковцями

Автор	Тлумачення
Контроль	
В. М. Гаращук	Контроль – це перевірка, а також спостереження з метою перевірки для протидії чомусь небажаному, виявлення, відвернення та припинення протиправної поведінки з боку кого-небудь
В. Я. Малиновський	Контроль – це процес забезпечення досягнення організацією своєї мети, що складається з установлення критеріїв, визначення фактично досягнутих результатів і запровадження корективів у тому випадку, якщо досягнуті результати суттєво відрізняються від установлених критеріїв
Н.М. Мироненко та О.М. Вінник	Контроль визначають як правову форму державного регулювання економіки, сукупність організаційно-технічних і правових заходів, спрямованих на визначення компетентними органами ступеня відповідності фактичних напрямів і результатів діяльності суб'єктів господарського життя, вимогам, які об'єкт одержав від органу управління
З.С.Гладун	Контроль – це вид діяльності, який полягає в тому, що суб'єкт контролю здійснює перевірку й облік того, як контрольований об'єкт виконує покладені на нього завдання та реалізує свої функції
Державний контроль	
В. С. Шестак	Державний контроль – самостійно чи зовнішньо ініційована діяльність уповноважених на те суб'єктів, що спрямована на встановлення фактичних даних щодо об'єктів цього контролю для визначення її відповідності або невідповідності тим правомірним критеріям, котрі передбачають застосування адекватних отриманому результатів заходів реагування в унормованому порядку
Т. В. Маматова	Державний контроль має кілька тлумачень: • по-перше, державний контроль (правова компонента) – це реалізація функції втручання держави в діяльність організацій будь-яких сфер діяльності у разі виникнення загрози безпеці (людини, держави, навколишнього середовища); • по-друге, державний контроль (функціональна компонента) – це процес вироблення коригувальних дій, що базується на порівнянні фактичного та заявленого стану об'єкта відповідно до визначених критеріїв і по-третє, державний контроль (інформаційна компонента) – це виявлення фактів або намірів, що можуть призвести до виникнення загрози безпеці (людини, держави, навколишнього середовища)
Закон України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності» від 05.04.2007 р. № 877-V	Державний нагляд (контроль) – це діяльність уповноважених законом центральних органів виконавчої влади, їх територіальних органів, органів місцевого самоврядування в межах повноважень, передбачених законом, щодо виявлення та запобігання порушенням вимог законодавства суб'єктами господарювання й забезпечення інтересів суспільства, зокрема належної якості продукції, робіт і послуг, прийняттого рівня безпеки для населення, навколишнього природного середовища

Джерело: узагальнено автором за [33; 20; 32; 85; 26; 21; 19; 34].

Додаток В.

Список товарів військового призначення, міжнародні передачі яких
підлягають державному контролю

Номер позиції	Найменування та опис товарів за відповідними групами	Код товару згідно з УКТЗЕД
ML1	Гладкоствольна зброя калібру менше 20 мм та інша зброя, у тому числі автоматична, калібру 12,7 мм (калібр 0,5 дюйма) або менше та “аксесуари” до неї, як наведено нижче, а також “спеціально призначені” для неї “компоненти”, у тому числі:	
ML 1.a	гвинтівки, “комбінована зброя”, револьвери, пістолети, кулемети та пістолети-кулемети;	9301, 9302 00 00, 9303, 9304 00 00 00
ML1.B	гладкоствольна зброя, як наведено нижче:	9303 20 10 10 9303 20 10 20 9303 20 10 40 9303 20 10 90 9303 20 95 10 9303 20 95 90
	1) гладкоствольна зброя, “спеціально призначена для військового використання”;	
	2) інша гладкоствольна зброя, як наведено нижче:	
	a) повністю автоматичного типу;	
	b) напіваавтоматичного або помпового типу;	
ML1.C	зброя з використанням безгільзових боєприпасів;	9305
ML1.D	з’ємні обойми (магазини), глушники, кріплення (монтажні кріплення), оптичні збройові приціли та вогнегасники для зброї, яка контролюється згідно з позиціями ML1.a, ML1.b або ML1.c.	9305, 9013
ML2	Гладкоствольна зброя калібру 20 мм або більше та інша зброя або озброєння калібру більше ніж 12,7 мм (калібр 0,5 дюйма), установки для метання, “аксесуари”, як наведено нижче, а також “спеціально призначені” для них “компоненти”, у тому числі:	9301 10 00 00, 9305 91 00
ML2.A	гармати, гаубиці, артилерійська зброя, міномети, протитанкова зброя, пускові установки, військові вогнемети, гвинтівки, безвідкатні гармати, гладкоствольна зброя та пристрої до них для зменшення демаскувальних ознак;	9301, 9303
ML2.B	пристрої для відстрілу димових, газових та піротехнічних снарядів чи генератори, “спеціально призначені” або модифіковані для військового “використання”;	9303 3602 00 00 00
ML2.C	приціли для зброї та кріплення прицілів для зброї, що мають всі наведені нижче характеристики:	9013
	1) “спеціально призначені для військового використання”; та	
	2) “спеціально призначені” для зброї, зазначеної у позиції ML2.a;	
ML2.D	кріплення (монтажні кріплення) та з’ємні обойми (магазини), “спеціально призначені” для зброї, зазначеної у позиції ML2.a.	9305
ML3	Боєприпаси, а також запальники, підричники, детонатори, як наведено нижче, та “спеціально призначені” для них	9306, 3603 00

Номер позиції	Найменування та опис товарів за відповідними групами	Код товару згідно з УКТЗЕД
	“компоненти”:	
ML3.A	боєприпаси для зброї, що підлягає контролю згідно з позиціями ML1, ML2 або ML12;	9306
ML3.B	запальники, підрильники та детонатори, “спеціально призначені” для боєприпасів, що підлягають контролю згідно з позицією ML3.a.	3603 00
ML4	Бомби, торпеди, керовані та некеровані ракети, інші вибухові пристрої та заряди і “супутнє обладнання” та “аксесуари”, як наведено нижче, та “спеціально призначені” для них “компоненти”:	9306 90
ML4.A	бомби, торпеди, гранати, димові шашки, некеровані ракети, міни, керовані ракети, глибинні бомби, підривні заряди, підривні пристрої та комплекти до них, “піротехнічні” пристрої, патрони та імітаційні пристрої (наприклад, обладнання, що імітує характеристики будь-якого з цих виробів), “спеціально призначені для військового використання”;	9306 90, 3602 00 00 00, 3604 90 00 00, 9306 90
ML4.B	обладнання, що має всі наведені нижче характеристики:	
	1) “спеціально призначене для військового використання”; та	9306 90, 3602 00 00 00, 3604 90 00 00, 9306 90
	2) “спеціально призначене” для “дій”, що здійснюються стосовно будь-чого, наведеного нижче:	
	a) виробів, які зазначені у позиції ML4.a; або	
	b) саморобних вибухових пристроїв (IEDs - Improvised Explosive Devices).	
ML4.C	авіаційні протиракетні системи (AMPS - Aircraft Missile Protection Systems).	
ML4.D	“супутнє обладнання”, “спеціально призначене” для технічного обслуговування обладнання, зазначеного в позиції ML4.b.	
ML5	Апаратура керування вогнем, “супутнє обладнання” для приведення в бойову готовність та оповіщення, супутні системи та апаратура для випробувань, налагодження та протидії, як наведено нижче, “спеціально призначені для військового використання”, та “спеціально призначені” для них “компоненти” і “аксесуари”:	
ML5.a	приціли для зброї, обчислювальні машини для бомбометання, обладнання гарматної наводки та системи керування зброєю, зазначеної у позиціях ML6, ML9, ML10 та ML12;	з 8525, 8526, 8529, 8543, 9013, 9305
ML5.b	системи розвідки цілей, цілепоказу, визначення дальності, спостереження чи супроводження цілі; апаратура виявлення цілей, узагальнення даних, розпізнання або ідентифікації цілей; апаратура інтеграції датчиків;	з 8526, 8527, 9013
ML5.c	апаратура протидії для виробів, які підлягають контролю згідно з позицією ML5.a або ML5.b;	з 8525, 8529
ML5.d	обладнання для експлуатаційних випробувань або налагодження, “спеціально призначене” для виробів, що підлягають контролю згідно з позиціями ML5.a, ML5.b або ML5.c.	з 9031

Номер позиції	Найменування та опис товарів за відповідними групами	Код товару згідно з УКТЗЕД
ML6	Наземні транспортні засоби та “компоненти” до них, як наведено нижче:	8702, 8703, 8704, 8710 00 00 00, 8705 90
ML6.a	наземні транспортні засоби та “компоненти” для них, “спеціально призначені” або модифіковані для військового “використання”;	8702, 8703, 8704, 8710 00 00 00, 8705 90
ML6.b	інші наземні транспортні засоби та “компоненти” для них, як наведено нижче:	8704, 8705, 8709
	1) транспортні засоби, які мають усі такі характеристики:	
	а) виготовлені або оснащені матеріалами чи компонентами, які забезпечують балістичний захист до рівня III або вище (краще) відповідно до стандарту NIJ 0108.01, September 1985, або національного еквівалента цього стандарту;	8704, 8705, 8709
	б) мають трансмісію, яка забезпечує одночасний рух передніх і задніх коліс, у тому числі транспортні засоби, що мають додаткові колеса і можуть нести навантаження незалежно від того, рухаються вони чи не рухаються;	8704, 8705, 8709
	с) загальна вага транспортного засобу (GVWR) більша ніж 4500 кг; та	8704, 8705, 8709
	д) створені або модифіковані для “використання” на бездоріжжі;	8704, 8705, 8709
	2) “компоненти”, які мають усі наведені нижче характеристики:	
	а) “спеціально призначені” для транспортних засобів, зазначених у позиції ML6.b.1, або	8706 00, 8707
	б) забезпечують балістичний захист до рівня III або вище (краще) відповідно до стандарту NIJ 0108.01, September 1985, або національного еквівалента цього стандарту.	6914, 6307, 7326
ML7	Хімічні або біологічні токсичні агенти, “хімічні засоби для підтримки громадського порядку”, радіоактивні матеріали, “супутнє обладнання”, “компоненти” і матеріали, як наведено нижче:	
ML7.a	біологічні агенти або радіоактивні матеріали, “пристосовані для військового використання” з метою ураження людей або тварин, виведення з ладу обладнання, заподіяння шкоди врожаю або навколишньому природному середовищу;	3002 90 50 00, 2844, 2845
ML7.b	бойові отруйні речовини, що включають:	
	1) бойові отруйні речовини нервово-паралітичної дії:	
	а) О-алкіл ($\square$ C ₁₀ , включаючи циклоалкіл) алкіл (метил, етил, n-пропіл або ізопропіл) - фторфосфонати, такі як: зарин (GB): О-ізопропілметилфторфосфонат (CAS 107-44-8); та зоман (GD): О-пінаколілметилфторфосфонат (CAS 96-64-0);	2931
	б) О-алкіл ($\square$ C ₁₀ , включаючи циклоалкіл) N,N-диалкіл (метил, етил, n-пропіл або ізопропіл) амідоціанфосфати, наприклад, табун (GA): О-етил N,N-диметиламідоціанфосфат (CAS 77-81-6);	2931
	с) О-алкіл (H $\square$ C ₁₀ , включаючи циклоалкіл) S-2-диалкіл	2930 90 99

Номер позиції	Найменування та опис товарів за відповідними групами	Код товару згідно з УКТЗЕД
	(метил, етил, n-пропіл або ізопропіл)-аміноетил алкіл (метил, етил, n-пропіл або ізопропіл) тіолфосфонати і відповідні алкіловані та протоновані солі, такі як: VX: O-етил S-2-діізопропіламіноетил метилтіолфосфонат (CAS 50782-69-9);	
	2) бойові отруйні речовини шкірнонаривної дії:	
	a) сірчисті іприти, такі як:	
	1) 2-хлоретилхлорметилсульфід (CAS 2625-76-5);	2930 90 99
	2) біс (2-хлоретил) сульфід (CAS 505-60-2);	2930 90 99
	3) біс (2-хлоретилтіо) метан (CAS 63869-13-6);	2930 90 99
	4) 1,2-біс (2-хлоретилтіо) етан (CAS 3563-36-8);	2930 90 99
	5) 1,3-біс (2-хлоретилтіо) -n-пропан (CAS 63905-10-2);	2930 90 99
	6) 1,4-біс (2-хлоретилтіо) -n-бутан (CAS 142868-93-7);	2930 90 99
	7) 1,5-біс (2-хлоретилтіо) -n-пентан (CAS 142868-94-8);	2930 90 99
	8) біс (2-хлоретилтіометил) ефір (CAS 63918-90-1);	2930 90 99
	9) біс (2-хлоретилтіоетил) ефір (CAS 63918-89-8);	2930 90 99
	b) люїзити, такі як:	
	1) 2-хлорвінілдихлорарсин (CAS 541-25-3);	2931 90
	2) трис (2-хлорвініл) арсин (CAS 40334-70-1);	2931 90
	3) біс (2-хлорвініл) хлорарсин (CAS 40334-69-8);	2931 90
	c) азотисті іприти, такі як:	
	1) HN1: біс (2-хлоретил) етиламін (CAS 538-07-8);	2921 19 99 90
	2) HN2: біс (2-хлоретил) метиламін (CAS 51-75-2);	2921 19 99 90
	3) HN3: трис (2-хлоретил) амін (CAS 555-77-1);	2921 19 99 90
	3) бойові отруйні речовини, що призводять до втрати дієздатності, такі як:	
	a) 3-хінуклідинілбензилат (BZ) (CAS 6581-06-2);	2933
	4) бойові отруйні речовини-дефоліанти, такі як:	
	a) бутил 2-хлор-4-фторфеноксіацетат (LNF);	2916 39
	b) 2,4,5-трихлорфеноксіоцтова кислота (CAS 93-76-5) у суміші з 2,4-дихлорфеноксіоцтовою кислотою (CAS 94-75-7) (отруйна речовина “Оранж”) (CAS 39277-47-9);	2918 91 00 00 2918 99 90 2915 40 00 00
ML7.c	бойові отруйні бінарні прекурсори та основні прекурсори, як наведено нижче:	
	1) алкіл (метил, етил, n-пропіл або ізопропіл) фосфонілдіфториди, такі як: DF: метилфосфонілдіфторид (CAS 676-99-3);	2931 90 20 00
	2) O-Алкіл (H □ C ₁₀ , включаючи циклоалкіл) O-2-диалкіл (метил, етил, n-пропіл або ізопропіл)-аміноетил алкіл (метил, етил, n-пропіл або ізопропіл) фосфоніти і відповідні алкіловані та протоновані солі, такі як: QL: O-етил O-2-діізопропіламіноетил метилфосфоніт (CAS 57856-11-8);	2931 90
	3) хлорзарин: O-ізопропіл метилхлорфосфонат (CAS 1445-76-7);	2931 90
	4) хлорзоман: O-пінаколіл метилхлорфосфонат (CAS 7040-57-5);	2931 90
ML7.D	“хімічні засоби для підтримки громадського порядку”, активні	

Номер позиції	Найменування та опис товарів за відповідними групами	Код товару згідно з УКТЗЕД
	складові хімічні речовини та їх комбінації, включаючи:	
	1) α-бромбензолацетонітрил (бромбензилціанід) (CA) (CAS 5798-79-8);	2926 90 95 00
	2) [(2-хлорфеніл) метилен] пропандинітрил (о-хлорбензиліденмалононітрил) (CS) (CAS 2698-41-1);	2926 90 95 00
	3) 2-хлор-1-фенілетанон фенілацилхлорид (□-хлорацетофенон) (CN) (CAS 532-27-4);	2914 70 00 00
	4) дибензол-(b,f)-1,4-оксазепін, (CR) (CAS 257-07-8);	2933 91
	5) 10-хлор-5, 10-дигідрофенарсазин (фенарсазин хлорид), (адамсит), (DM) (CAS 578-94-9);	2934 99 90 00
	6) N-морфолід пеларгонової кислоти, (MPA) (CAS 5299-64-9);	2934
ML7.E	обладнання, “спеціально призначене” або модифіковане для військового “використання”, призначене або модифіковане для розсіювання будь-яких з наведених нижче матеріалів, та “спеціально призначені” для нього “компоненти”:	8424 81 99 00 9306 90 10 00
	1) матеріали або агенти, що підлягають контролю згідно з позиціями ML7.a, ML7.b або ML7.d; або	2930, 2931
	2) бойові отруйні речовини, виготовлені з прекурсорів, що підлягають контролю згідно з позицією ML7.c;	2931
ML7.F	обладнання для захисту або знезараження, “спеціально призначене” або модифіковане для військового “використання”, “компоненти”, а також хімічні суміші, як наведено нижче:	
	1) обладнання, призначене або модифіковане для захисту від матеріалів, що контролюються згідно з позиціями ML7.a, ML7.b або ML7.d, та “спеціально призначені” для нього “компоненти”;	8421 39
	2) обладнання, призначене або модифіковане для знезараження об’єктів, забруднених матеріалами, що підлягають контролю згідно з позицією ML7.a або ML7.b та “спеціально призначені” для нього “компоненти”;	8421 39
	3) хімічні суміші, спеціально розроблені/складені для знезараження об’єктів, які забруднені матеріалами, що підлягають контролю згідно з позицією ML7.a або ML7.b;	2828, 3808, 3824
ML7.G	обладнання, “спеціально призначене” або модифіковане для військового “використання”, призначене або модифіковане для виявлення або ідентифікації матеріалів, що підлягають контролю згідно з позиціями ML7.a, ML7.b або ML7.d, та “спеціально призначені” для нього “компоненти”;	9027
ML7.H	“біополімери”, “спеціально призначені” або оброблені для виявлення чи ідентифікації бойових отруйних речовин, що контролюються згідно з позицією ML7.b, а також клітини специфічних культур, що використовуються для їх “виробництва”;	3002 90 90 00 3822 00 00 00 3507 90 90 00
ML7.I	“біокаталізатори” для знезараження або зниження ефективності бойових отруйних речовин, а також біологічні системи для них, як наведено нижче:	
	1) “біокаталізатори”, “спеціально призначені” для знезараження або зниження ефективності бойових отруйних	3002 90 50 00 3507 90 90 00

Номер позиції	Найменування та опис товарів за відповідними групами	Код товару згідно з УКТЗЕД
	речовин, що підлягають контролю згідно з позицією ML7.b, одержані в результаті цілеспрямованої лабораторної селекції або генетичних маніпуляцій з біологічними системами;	3822 00 00 00
	2) біологічні системи, що містять генетичну інформацію, пов'язану із синтезом “біокаталізаторів”, які контролюються згідно з позицією ML7.i.1, зокрема:	3002 90 50 00 3002 90 90 00
	a) “експресійні вектори”;	
	b) віруси;	
	c) культури клітин.	
ML8	“Реакційноздатні матеріали” та супутні речовини, як наведено нижче:	
ML8.A	“вибухові речовини”, як наведено нижче, та їх “суміші”:	
	1) амінодинітробензофуроксан (ADNBF) або 7-аміно-4,6-динітробензофуразан-1-оксид (CAS 97096-78-1);	2934 99 90 00
	2) цис-біс (5-нітротетразолато) тетраамін-кобальт (III) перхлорат (BNCP) (CAS 117412-28-9);	2933 99 80 00
	3) диамінодинітробензофуроксан або 5,7-диаміно-4,6-динітробензофуразан-1-оксид (CL-14) (CAS 117907-74-1);	2934 99 90 00
	4) гексанітрогексаазаізовюрцитан (CL-20 або HNIW) (CAS 135285-90-4); клатрати CL-20 (щодо “прекурсорів” цієї речовини дивись також позиції ML8.g.3 та ML8.g.4);	2934 99 90 00
	5) 2-(5-ціанотетразолато) пентаамін-кобальт (III) перхлорат (CP) (CAS 70247-32-4);	2933 99 80 00
	6) 1,1-диаміно-2,2-динітроетилен, FOX7 (DADE) (CAS 145250-81-3);	2921 29 00 00
	7) диамілотринітробензол (DATB) (CAS 1630-08-6);	2921 51 90 90
	8) 1,4-динітродифуразанопіперазин (DDFP);	2933 99 80 00
	9) 2,6-диаміно-3,5-динітропіразин-1-оксид, PZO (DDPO) (CAS 194486-77-6);	2933 99 80 00
	10) 3,3'-диаміно-2,2',4,4',6,6'-гексанітродифеніл або дипікрамід (DIPAM) (CAS 17215-44-0);	2921 59 90 00
	11) динітрогліколурил (DNGU, DINGU) (CAS 55510-04-8);	2933 99 80 00
	12) фуразани, як наведено нижче:	
	a) диаміноазоксифуразан (DAAOF, DAAF або DAAFox);	
	b) диаміноазофуразан (DAAzF) (CAS 78644-90-3);	2933 99 80 00
	13) HMX та його похідні (щодо відповідних “прекурсорів” дивись також позицію ML8.g.5), як наведено нижче:	
	a) циклотетраметилентетранітрамін; октагідро-1,3,5,7-тетранітро-1,3,5,7-тетразин, 1,3,5,7-тетранітро-1,3,5,7-тетраза-циклооктан (октоген) (HMX) (CAS 2691-41-0);	2933 99 80 00
	b) дифтораміновані аналоги HMX;	2934 99 90 00
	c) 2,4,6,8-тетранітро-2,4,6,8-тетраазабіцикло-[3,3,0]-октанон-3, тетранітросемігліколурил або кетобіциклічний HMX (K-55) (CAS 130256-72-3);	2933 99 80 00
	14) гексанітроадамантан (HNAD) (CAS 143850-71-9);	2904 20 00 00
	15) гексанітростильбен (HNS) (CAS 20062-22-0);	2904 20 00 00
	16) імідазоли, як наведено нижче:	
	a) октагідро-2,5-біс (нітроіміно) імідазо [4,5-d] імідазол (BNII);	2933
	b) 2,4-динітроімідазол (DNI) (CAS 5213-49-0);	2933 29 90 00

Номер позиції	Найменування та опис товарів за відповідними групами	Код товару згідно з УКТЗЕД
	с) 1-фторо-2,4-динітроімідазол (FDIA);	2933
	d) N-(2-нітротриазол)-2,4-динітроімідазол (NTDNIA);	2933
	е) 1-пікрил-2,4,5-тринітроімідазол (PTIA);	2933
	17) 1-(2-нітротриазол)-2-динітрометиленгідразин (NTNMH);	2933
	18) 3-нітро-1,2,4-триазол-5-он (NTO або ONTA) (CAS 932-64-9);	2933 99 80 00
	19) полінітрокубани з більше ніж чотирма нітрогрупами;	2904 20 00 00
	20) 2,6-біс (пікриламіно)-3,5-динітропіридин (PYX) (CAS 38082-89-2);	2933 39 99 00
	21) циклотриметилентринітрамін (RDX) та його похідні, як наведено нижче:	
	а) циклотриметилентринітрамін циклоніт; Т4; гексагідро-1,3,5-тринітро-1,3,5-триазин; 1,3,5-тринітро-1,3,5-триаза-циклогексан, гексоген (RDX) (CAS 121-82-4);	2933 69 10 00
	б) 2,4,6-тринітро-2,4,6-триазациклогексанон (К-6 або кето-RDX) (CAS 115029-35-1);	2933 69 80 00
	22) триаміногуанідиненітрат (TAGN) (CAS 4000-16-2);	2928 00 90 90
	23) триамінотринітробензол (TATB) (CAS 3058-38-6) (щодо його “прекурсорів” дивись також позицію ML8.g.7);	2921 59 90 00
	24) 3,3,7,7-тетрабіс(дифторамін) октагідро-1,5-динітро-1,5-діазоцин (TEDDZ);	2933
	25) тетразоли, як наведено нижче:	
	а) нітротриазол амінотетразол (NTAT);	2933
	б) 1-N-(2-нітротриазоло)-4-нітротетразол (NTNT);	2933
	26) тринітрофенілметилнітрамін (тетрил) (CAS 479-45-8);	2929 90 00 00
	27) 1,4,5,8-тетранітро-1,4,5,8-тетраазадекалін (TNAD) (CAS 135877-16-6) (щодо його “прекурсорів” дивись також позицію ML8.g.6);	2933 99 80 00
	28) 1,1,3-тринітроазетидин (TNAZ) (CAS 97645-24-4) (щодо його “прекурсорів” дивись також позицію ML8.g.2);	2933 99 80 00
	29) тетранітрогліколурил (TNGU, SORGUYL) (CAS 55510-03-7);	2933 99 80 00
	30) 1,4,5,8-тетранітро-пирідазино [4,5-d] пирідазин (TNP) (CAS 229176-04-9);	2933 99 80 00
	31) триазины, як наведено нижче:	
	а) 2-оксі-4,6-динітроаміно-s-триазин (DNAM) (CAS 19899-80-0);	2933 69 80 00
	б) 2-нітроіміно-5-нітро-гексагідро-1,3,5-триазин (NNHT) (CAS 130400-13-4);	2933 69 80 00
	32) триазоли, як наведено нижче:	
	а) 5-азидо-2-нітротриазол;	
	б) 4-аміно-3,5-дигідразино-1,2,4-триазолдинітрамід (ADHTDN) (CAS 1614-08-0);	2933 99 80 00
	с) 1-аміно-3,5-динітро-1,2,4-триазол (ADNT);	2933
	д) [біс-динітротриазол]амін (BDNTA);	
	е) 3,3'-динітро-5,5-біс-1,2,4-триазол (DBT) (CAS 30003-46-4);	2933 99 80 00
	ф) динітробістриазол (DNBT) (CAS 70890-46-9);	2933 99 80 00
	г) не застосовується з 2010 року;	

Номер позиції	Найменування та опис товарів за відповідними групами	Код товару згідно з УКТЗЕД
	h) 1-N-(2-нітротриазоло) 3,5-динітротриазол (NTDNT);	2933
	i) 1-пikрил-3,5-динітротриазол (PDNT);	
	j) тетранітробензотриазолобензотриазол (TACOT) (CAS 25243-36-1);	2933 99 80 00
	33) вибухові речовини, не зазначені у позиції ML8.a, що мають будь-які наведені нижче характеристики:	3602 00 00 00
	a) швидкість детонації понад 8700 м/с при максимальній щільності; або	
	b) детонаційний тиск понад 34 ГПа (340 кбар);	
	34) не застосовується з 2013 року;	
	35) 2,4-динітроанізол (DNAN) (CAS 119-27-7);	2909 30 90 00
	36) 4,10-динітро-2,6,8,12-тетраоксид-4,10-діазаісовуртзітан (TEX);	
	37) гуанілсечовина динітрамід (GUDN, FOX-12) (CAS 217464-38-5);	2933
	38) тетразини, наведені нижче:	
	a) біс(2,2,2-тринітроетил)-3,6-діамінотетразин (BTAT);	2933
	b) 3,6-діаміно-1,2,4,5-тетразин-1,4-діоксид (LAX-112);	2933
	39) енергетичні іонні матеріали, діапазон плавлення яких від 343 К (70°C) до 373 К (100°C) з швидкістю детонації понад 6800 м/с або детонаційним тиском понад 18 ГПа (180 кбар).	
	40) біс(2,2,2-тринітроетил)-нітрамін (BTNEN) (CAS 19836-28-3);	
ML8.B	“ракетне паливо/метальні вибухові речовини”, як наведено нижче:	
	1) будь-яке тверде “ракетне паливо/метальні вибухові речовини”, що має теоретичний питомий імпульс (за нормальних умов) понад:	3601 00 00 00 3602 00 00 00
	a) 240 с - для неметалізованих, негалогенованих композицій;	
	b) 250 с - для неметалізованих, галогенованих композицій; або	
	c) 260 с - для металізованих композицій;	
	2) не застосовується з 2013 року;	3601 00 00 00
	3) “ракетне паливо/метальні вибухові речовини”, що мають силову константу понад 1200 кДж/кг;	
	4) “ракетне паливо/метальні вибухові речовини”, які можуть зберігати сталу лінійну швидкість горіння понад 38 мм/с за нормальних умов (при вимірюванні у формі замкненого одинарного ланцюжку), тобто якщо тиск становить 6,89 МПа (68,9 бар), а температура 294 К (21°C);	3601 00 00 00 3602 00 00 00
	5) еластомерне модифіковане ливарне “ракетне паливо/метальні вибухові речовини” на подвійній основі (EMCDB), що розтягується більше ніж на 5 відсотків при максимальних навантаженнях і температурі 233 К (- 40°C), крім мисливських та інших порохів, що підлягають контролю згідно з позицією 1.C.13.a.12 Списку товарів подвійного використання, що можуть бути використані у створенні звичайних видів озброєнь, військової чи спеціальної техніки;	3601 00 00 00 3602 00 00 00
	6) будь-яке “ракетне паливо/метальні вибухові речовини”, що містить речовини, зазначені у позиції ML8.a;	3601 00 00 00 3602 00 00 00
	7) “ракетне паливо/метальні вибухові речовини”, не зазначене у цьому Списку, але “спеціально призначене” для військового	3601 00 00 00 3602 00 00 00

Номер позиції	Найменування та опис товарів за відповідними групами	Код товару згідно з УКТЗЕД
	“використання”;	
ML8.C	“піротехніка”, паливо і супутні речовини, як наведено нижче, та їх “суміші” [*] :	
	1) паливо для “літальних апаратів”, спеціально розроблене для військових цілей;	2710 12 31 00 2710 12 70 00 2710 19 21 00 3601 00 00 00
	2) гідрид алюмінію (алан) (CAS 7784-21-6);	2850 00 20 00
	3) карборани; декарборан (CAS 17702-41-9); пентаборани (CAS 19624-22-7 та 18433-84-6) та їх похідні;	2840 20 90 00 2850 00 90 00
	4) гідразини та їх похідні, як наведено нижче (щодо окислювальних похідних гідразинів дивись також позиції ML8.d.8 та ML8.d.9):	
	a) гідразин (CAS 302-01-2) 70-відсоткової концентрації або більше;	2825 10 00 00
	b) монометил гідразин (CAS 60-34-4);	2928 00 90 90
	c) симетричний диметил гідразин (CAS 540-73-8);	2928 00 90 90
	d) несиметричний диметил гідразин (CAS 57-14-7);	2928 00 90 90
	5) металовмісне паливо, паливні або “піротехнічні” “суміші” [*] , які складаються із сферичних, розпилених, сфероїдальних, шаруватих та молотих частинок, виготовлених з матеріалу, що містить 99 відсотків або більше з наведених нижче:	
	a) метали, як наведено нижче, та їх “суміші” [*] :	
	1) берилій (CAS 7440-41-7) з розміром частинок менш як 60 мкм;	8112 12 00 00 8112 19 00 00
	2) залізний порошок (CAS 7439-89-6) з розміром частинок 3 мкм або менше, виготовлений шляхом відновлення оксиду заліза воднем;	7205 29 00 00
	b) “суміші” [*] , що містять будь-яку з наведених нижче речовин:	
	1) цирконій (CAS 7440-67-7), магній (CAS 7439-95-4) або їх сплави з розміром частинок менше ніж 60 мкм;	8109 20 00 00 8104 30 00 00
	2) паливо з бору (CAS 7440-42-8) або карбиду бору (CAS 12069-32-8) 85-відсоткової і більше чистоти та з розміром частинок менше ніж 60 мкм;	2804 50 10 00 2849 90 10 00
	6) військові матеріали, що містять загусники вуглеводневого палива та спеціально створені для використання у вогнеметах або запальних боєприпасах, такі як стеарати металів (наприклад, октал (CAS 637-12-7) або пальмітати металів;	2915 70 40 00 2915 70 50 90 2915 90 30 00 2915 90 70 90 3824 90 30 00 3903 19 00 00
	7) композиції перхлоратів, хлоратів і хроматів з порошковим металом або іншими високоенергетичними паливними компонентами;	3601 00 00 00 3606 90
	8) сферичний або сфероїдальний алюмінієвий порошок (CAS 7429-90-5) з розміром частинок 60 мкм або менше та	7603 10 00 00 7603 20 00 00

^{*} Термін у такому значенні використовується тільки у цій позиції.

Номер позиції	Найменування та опис товарів за відповідними групами	Код товару згідно з УКТЗЕД
	виготовлений з матеріалу, що містить 99 відсотків або більше алюмінію;	
	9) стехіометричний субгідрид титану (TiH_n), де $n = 0.65-1.68$;	2850 00 20 00
	10) рідке високоенергетичне паливо, яке не зазначено у позиції ML8.c.1, як наведено нижче:	
	а) змішані види палива, що містять тверді і рідкі види палива (наприклад, боромістке суспензоване паливо) з питомою енергоємністю 40 Дж/кг (за вагою) або більше;	2710 12 70 00 2710 19 21 00 3601 00 00 00 2710 20
	б) інше високоенергетичне паливо та паливні домішки (наприклад, кубан, іонні розчини, реактивні види палива марок JP-7, JP-10) з питомою енергоємністю 37,5 ГДж/м ³ (за об'ємом) або більше, виміряної при температурі 293 К (20°C) та тиску в одну атмосферу (101,325 кПа);	2710 12 70 00 2710 19 21 00 3601 00 00 00 2710 20
	11) "піротехнічні" та самозаймисті матеріали, як наведено нижче:	
	а) "піротехнічні" та самозаймисті матеріали, спеціально розроблені для поліпшення або контролю за виробництвом енергії випромінювання в будь-якій частині ІЧ-спектру;	
	б) суміші магнію, політетрафторетилену (PTFE) та вінілідену дифторид-гексафторпропілену сополімеру (наприклад, MTV);	3601, 3602, 3824, 3904
	12) суміші палива, "піротехнічні" суміші або "реакційноздатні матеріали", які не визначені в жодній позиції ML8 та містять все з наведеного нижче:	2710 12 70 00 2710 19 21 00 3601 00 00 00 3602 00 00 00
	а) містять більше ніж 0,5% будь-чого з наведеного нижче:	
	1) алюміній;	
	2) берилій;	
	3) бор;	
	4) цирконій;	
	5) магній; або	
	6) титан;	
	б) частинки, зазначені в позиції ML8.c.12.a, за розміром меншим ніж 200 нм у будь-якому вимірі;	
	с) частинки, зазначені в позиції ML8.c.12.a з вмістом металу 60% або більше;	
ML8.D	окислювачі, як наведено нижче, та їх "суміші"*:	
	1) динітрамід амонію (ADN або SR 12) (CAS 140456-78-6);	2842 90 80 00
	2) перхлорат амонію (AP) (CAS 7790-98-9);	2829 90 10 00
	3) суміші, що складаються з фтору та будь-чого з наведеного нижче:	2801 30 10 00
	а) інших галогенів;	3824 90 97 90
	б) кисню; або	2804 40 00 00 3824 90 97 90
	с) азоту;	2804 30 00 00 3824 90 97 90

* Термін у такому значенні використовується тільки у цій позиції.

Номер позиції	Найменування та опис товарів за відповідними групами	Код товару згідно з УКТЗЕД
	4) 1,3-динітро-1,3-дiazетидин (DNAD) (CAS 78246-06-7);	2933 99 80 00
	5) нітрат гідроксиламонію (HAN) (CAS 13465-08-2);	2825 10 00 00
	6) перхлорат гідроксиламонію (HAP) (CAS 15588-62-2);	2829 90 10 00
	7) тринітрометангідазин (CAS 20773-28-8) HNF або нітроформат гідазину;	2928 00 90 90
	8) гідазин нітрат (CAS 37836-27-4);	2825 10 00 00
	9) гідазин перхлорат (CAS 27978-54-7);	2829 90 10 00
	10) рідинні окислювачі, що містять у своєму складі інгібовану димлячу бурим кольором азотну кислоту (IRFNA) (CAS 8007-58-7);	2808 00 00 00 2811 29 90 00 3824 90 97 90 3601 00 00 00
ML 8.e	зв'язувальні матеріали, пластифікатори, мономері та полімери, як наведено нижче:	
	1) азидометил(метил)оксетан (AMMO) і його полімери (CAS 90683-29-7) (щодо його "прекурсорів" дивись також позицію ML8.g.1);	2932 99 00 00
	2) 3,3-біс(азидометил)оксетан і його полімери (BAMO) (CAS 17607-20-4) (щодо його "прекурсорів" дивись також позицію ML8.g.1);	2932
	3) біс (2,2-динітропропіл)ацеталь (BDNPA) (CAS 5108-69-0);	2911 00 00 00
	4) біс (2,2-динітропропіл)формаль (BDNPF) (CAS 5917-61-3);	2912 19 00 90
	5) бутантриолтринітрат (BTTN) (CAS 6659-60-5) (щодо його "прекурсорів" дивись також позицію ML8.g.8);	2905 59 98 00
	6) реакційноздатні мономері, пластифікатори або полімери, спеціально створені для військового "використання" та містять будь-що з наведеного нижче:	з 2904, 2917, 2919, 2921, 2926, 3815, 3908, 3909, 3911, 3912
	a) нітрогрупи;	
	b) азидогрупи;	
	c) нітратогрупи;	
	d) нітразагрупи, або	
	e) дифтораміногрупи;	
	7) 3-дифторамінометил-3-азидометил оксетан (FAMAO) і його полімери;	2932 99 00 00
	8) біс-(2-фтор-2,2-динітроетил) формаль (FEFO) (CAS 17003-79-1);	2912 19 00 90
	9) полі-2,2,3,3,4,4-гексафторпентан-1,5-діол формаль (FPF-1) (CAS 376-90-9);	2913 00 00 00
	10) полі-2,4,4,5,5,6,6-гептафтор-2-три-фторметил-3-оксагептан-1,7-діолформаль (FPF-3);	2913 00 00 00
	11) полігліцидилазид (GAP) (CAS 143178-24-9) і його похідні;	3911 90 99 00
	12) полібутадієн з кінцевими гідроксильними групами (НТРВ), функціональність яких перебуває у межах 2,2 і 2,4, гідроксильний показник менше ніж 0,77 мекв/г, в'язкість при температурі 30°C менше ніж 47 пуаз (CAS 69102-90-5);	4002 20 00 00
	13) полі(епіхлоргідрин), молекулярна маса якого менша ніж 10000, з функціональними спиртовими групами, як наведено нижче:	3907 30 00 00

Номер позиції	Найменування та опис товарів за відповідними групами	Код товару згідно з УКТЗЕД
	а) полі(епіхлоргідриндіол);	3907 30 00 00
	б) полі(епіхлоргідринтріол);	3907 30 00 00
	14) компаунди нітратоетилнітраміну (NENAs) (CAS 17096-47-8, 85068-73-1, 82486-83-7, 82486-82-6 та 85954-06-9);	3601 00 00 00 3602 00 00 00
	15) полігліцидилнітрат, полі(нітратометил-оксиран), або полі-GLYN) (PGN) (CAS 27814-48-8);	2910 90 00 00
	16) полінітратометил(метил)оксетан (полі-NIMMO), полі(3-нітратометил-3-метилоксетан) (полі-NMMO) (CAS 84051-81-0);	2932 99 00 00
	17) полінітроортокарбонати;	3907 40 00 00
	18) 1,2,3-три[1,2- біс(дифтораміно) етоксильний] пропан (TVOPA) або тривіноксильний адукт пропану (CAS 53159-39-0);	2909 19 90 90
	19) 4,5 діазідометил-2-метил-1,2,3-триазол (ізо-DAMTR);	2933
	20) полі(3-нітрат окситан) (PNO);	
ML 8.f	“добавки”, як наведено нижче:	
	1) основний саліцилат міді (CAS 62320-94-9);	2918 21 00 00
	2) біс-(2-гідроксіетил) глікольамід (BHEGA) (CAS 17409-41-5);	2924 19 00 00
	3) бугадієннітрилоксид (BNO);	2926 90 95 00
	4) похідні фероцену, як наведено нижче:	
	а) бугацен (CAS 125856-62-4);	2931 90 90 90
	б) катоцен (2,2-бісетилфероценілпропан) (CAS 37206-42-1);	2931 90 90 90
	с) фероценкарбонові кислоти та ефіри фероценкарбонової кислоти;	2931
	д) n-бутил-фероцен (CAS 31904-29-7);	2931 90 90 90
	е) інші адуктивні полімерні похідні фероцену, що не зазначені у позиції ML8.f.4.;	
	ф) етил ферроцен (CAS 1273-89-8);	2931
	г) пропил ферроцен;	2931
	h) пентил ферроцен (CAS 1274-00-6);	2931 90 90 90
	і) дициклопентил ферроцен;	2931
	j) дициклогексил ферроцен;	2931
	к) диетил ферроцен (CAS 1273-97-8);	2931 90 90 90
	l) дипропил ферроцен;	
	m) дибутил ферроцен (CAS 1274-08-4);	2931 90 90 90
	n) дигексил ферроцен (CAS 93894-59-8);	2931 90 90 90
	о) ацетил ферроцен (CAS 1271-55-2)/1,1'-діацетил ферроцен (CAS 1273-94-5);	2931 90 90 90
	5) бета-резорцилат свинцю (CAS 20936-32-7);	2931 90 90 90
	6) цитрат свинцю (CAS 14450-60-3);	2918 15 00 90
	7) свинцево-мідні бета-резорцилатні або саліцилатні хелати (CAS 68411-07-4);	2918 23 00 00 2931 90 90 90
	8) малеат свинцю (CAS 19136-34-6);	2917 19 90 00
	9) саліцилат свинцю (CAS 15748-73-9);	2918 21 00 00
	10) станат свинцю (CAS 12036-31-6);	2841 90 85 00
	11) три-1-(2-метил)азиридиніл фосфіноксид (MAPO) (CAS 57-39-6); біс(2-метил азиридиніл) 2-(2-гідроксіпропаноксі) пропіламіно фосфін оксид (BOBBA 8); та інші похідні MAPO;	2933 99 80 00

Номер позиції	Найменування та опис товарів за відповідними групами	Код товару згідно з УКТЗЕД
	12) біс(2-метил азиридиніл) метиламіно фосфін оксид (метил ВАРО) (CAS 85068-72-0);	2931 90 90 90
	13) N-метил-р-нітроанілін (CAS 100-15-2);	2921 42 00 10
	14) 3-нітраза-1,5-пентандиізоціанат (CAS 7406-61-9);	2929 10 00 90
	15) металоорганічні зв'язувальні агенти, як наведено нижче:	
	а) неопентил[диалліл]оксі, три[диоктил] фосфато-титанат (CAS 103850-22-2), також відомий як 2,2[біс 2-пропенolato-метил, бутанолато, трис (диоктил) фосфато], титан IV (CAS 110438-25-0); або LICA 12 (CAS 103850-22-2);	2931 90 90 90
	б) [(2-пропенolato-1) метил, n-пропанолатометил] бутанолато-1, трис[диоктил]пірофосфат, титанат IV або KR3538;	2931 90 90 90
	с) [(2-пропенolato-1)метил, n-пропанолатометил] бутанолато-1, трис(диоктил)фосфат, титан IV;	2931 90 90 90
	16) поліціанодифтораміноетилоксид;	3907 20 99 00
	17) зв'язуючі речовини, які наведені нижче:	3908 90 00 00
	а) 1,1P,1C-тримезол-трис(2- етилазиридин) (НХ-868, ВІТА) (CAS 7722-73-8);	2933
	б) поліфункціональні азиридинаміди з ізофталатною, тримезинатною, ізоціануратною або 3-метиладипатною структурою основного ланцюга, що також мають 2-метил або 2-етил в азиридинову групу;	3908 90 00 00
	18) пропиленімін (2-метилазиридин (CAS 75-55-8);	2933 99 80 00
	19) оксид заліза вищого сорту (Fe ₂ O ₃) (CAS 1317-60-8), що має площу питомої поверхні понад 250 м ² /г та середній розмір часток 0,003 мкм або менше (CAS 1317-60-8);	2821 10 00 00
	20) тетраетиленпентамінакрилонітрил (ТЕРАП) (CAS 68412-45-3); ціаноетиловані поліаміни та їх солі;	2926 90 95 00
	21) тетраетиленпентамінакрилонітрилгліци-дол (ТЕРАНОЛ) (CAS 68412-46-4); ціаноетиловані поліаміни, конденсовані з гліциолом, та їх солі;	2926 90 95 00
	22) трифеніл вісмут (ТРВ) (CAS 603-33-8);	2931 90 90 90
	23) трис(етоксифеніл) вісмут (ТЕРВ) (CAS 90591-48-3);	2931 90 90 90
ML 8.g	“прекурсори”, як наведено нижче:	
	1) 3,3-біс(хлорметил)оксетан (ВСМО) (CAS 142173-26-0) (дивись також позиції ML8.e.1 та ML8.e.2);	2932 99 00 00
	2) динітроазетидин-т-бутилова сіль (CAS 125735-38-8) (дивись також позицію ML8.a.28);	2933 99 80 00
	3) похідні гексаазаізовюрцітану, включаючи гексабензилгексаазаізовюрцитан (НВІВ) (CAS 124782-15-6) (дивись також позицію ML8.a.4) та тетраацетилдобензилгексаазаізовюрцитан (ТАІВ) (CAS 182763-60-6) (дивись також позицію ML8.a.4);	2933 99 80 00
	4) не застосовується з 2013 року;	2933 99 80 00
	5) 1,3,5,7-тетраацетил-1,3,5,7-тетрааза цикло-октан (ТАТ) (CAS 41378-98-7) (дивись також позицію ML8.a.13);	2902 19 00 00
	6) 1,4,5,8-тетраазадекалін (CAS 5409-42-7) (дивись також позицію ML8.a.27);	2904 20 00 00
	7) 1,3,5-трихлорбензол (CAS 108-70-3) (дивись також позицію	2903 99 90 90

Номер позиції	Найменування та опис товарів за відповідними групами	Код товару згідно з УКТЗЕД
	ML8.a.23);	
	8) 1,2,4-тригідроксибутан(1,2,4-бутантриол) (CAS 3068-00-6) (дивись також позицію ML8.e.5)	2905 49 00 90
	9) 1,5-диацетил-3,7-динітро-1,3,5,7-тетрааза-циклооктан (DADN) (дивись також позицію ML8.a.13).	2933
ML 9	Військові кораблі (надводні та підводні), спеціальне військово-морське обладнання, “аксесуари”, “компоненти” та інші надводні судна, як наведено нижче:	
ML 9.a	судна та “компоненти”, як наведено нижче:	
	1) судна (надводні або підводні), “спеціально призначені” або модифіковані для військового використання, незалежно від того, в стані ремонту вони чи в робочому стані та чи є на них системи доставки засобів ураження або броня, а також корпуси чи частини корпусів для таких суден та “компоненти” для них, “спеціально призначені для військового використання”;	з 8905, 8906, 8907, 8908
	2) надводні судна, які не зазначені в позиції ML9.a.1, та мають будь-що з наведеного нижче, що закріплено або вбудовано в судно:	8906
	a) автоматичну зброю, зазначену в позиції ML1, або зброю, зазначену в позиціях ML2, ML4, ML12 чи ML19, або монтажні кріплення чи опорні точки для зброї калібру 12,7 мм або більше;	
	b) системи керування вогнем зазначені в позиції ML5;	
	c) мають все з наведеного нижче:	
	1) хімічний, біологічний, радіаційний та ядерний захист; та	
	2) система попереднього зволоження або оброблення змиванням, з метою дезактивації;	
	d) активні системи протидії зброї, зазначені в позиціях ML4.b, ML5.c чи ML11.a, та мають будь-що з наведеного нижче:	
	1) хімічний, біологічний, радіаційний та ядерний захист;	
	2) корпус та надпалубні споруди, “спеціально призначені” для зменшення ефективної поверхні розсіювання;	
	3) пристрої для зменшення теплової сигнатури (наприклад, система охолодження вихлопних газів), крім приладів “спеціально призначених” для збільшення сумарного ККД енергетичної установки, або для зменшення впливу на навколишнє середовище; або	
	4) системи розмагнічування, призначені для зменшення магнітної сигнатури всього судна;	
ML 9.b	двигуни та силові установки, як наведено нижче, “спеціально призначені для військового використання” та “компоненти” до них, “спеціально призначені для військового використання”:	
	1) дизельні двигуни, “спеціально призначені” для підводних човнів, що мають всі наведені нижче характеристики:	з 8408, 8409
	a) вихідну потужність 1,12 МВт (1500 к.с.) або більше; та	
	b) швидкість обертання 700 об./хв. або більше;	
	2) електричні двигуни, “спеціально призначені” для підводних човнів, які мають всі наведені нижче характеристики:	з 8501, 8502, 8503 00
	a) вихідну потужність понад 0,75 МВт (1000 к.с.);	

Номер позиції	Найменування та опис товарів за відповідними групами	Код товару згідно з УКТЗЕД
	b) швидкий реверс;	
	c) рідинне охолодження; та	
	d) повністю закриті;	
	3) дизельні двигуни з немагнітних матеріалів, які мають усі наведені нижче характеристики:	
	a) вихідна потужність 37,3 кВт (50 к.с.) або більше; та	з 8408
	b) вміст немагнітних матеріалів понад 75% загальної маси;	
	4) системи повітрoneзалежних силових установок, “спеціально призначені” для підводних човнів;	8501, 8502, 8543
ML 9.c	пристрої для виявлення об’єктів під водою, “спеціально призначені для військового використання”, обладнання для керування ними та їх компоненти “спеціально призначені для військового використання”;	з 8525, 8526, 9006, 9015, 9030
ML 9.d	протичовнові та протиторпедні сітки “спеціально призначені для військового використання”;	7326 90 98 90
ML 9.e	не застосовується з 2003 року;	
ML 9.f	корпусні гермопрохідники та з’єднувачі, “спеціально призначені для військового використання”, за допомогою яких можлива взаємодія з устаткуванням, розташованим зовні судна, та їх “компоненти”, “спеціально призначені для військового використання”;	з 7411, 7419, 8544, 8547, 8548, 8538 90 99 00, 9001, 9013 90 90 00
ML 9.g	безшумні підшипники, їх “компоненти” та обладнання, що містить такі підшипники, “спеціально призначені для військового використання”, та які мають будь-що з наведеного нижче:	з 8482, 8482 99 00 00, 8483
	1) газовий або магнітний підвіс;	
	2) обладнання придушення активної сигнатури; або	
	3) обладнання придушення вібрації.	
ML 10	“Літальні апарати”, “аеростатичні повітряні судна”, “безпілотні літальні апарати” (“БПЛА”), авіаційні двигуни, та обладнання для “літальних апаратів”, “супутнє обладнання” та “компоненти”, як наведено нижче, “спеціально призначені” або модифіковані для військового “використання”:	з 8411, 8412, 8525, 8526, 8801 00, 8802, 8803
ML 10.a	пілотовані “літальні апарати” та “аеростатичні повітряні судна”, а також “спеціально призначені” для них “компоненти”;	з 8802, 8803
ML 10.b	не застосовується з 2011 року;	
ML 10.c	непілотовані “літальні апарати” та “аеростатичні повітряні судна”, а також “супутнє обладнання”, які наведено нижче, та “спеціально призначені” для них “компоненти”:	з 8525, 8526, 8529, 8801 00, 8802, 8805, 9032, 9033 00 00 00
	1) “БПЛА”, дистанційно пілотовані літальні апарати (RPVs), автономні програмовані апарати і безпілотні “аеростатичні повітряні судна”;	
	2) пускові установки, ремонтно-відновлювальне обладнання та наземне обладнання;	
	3) обладнання, розроблене для керування або контролю;	
ML10.d	маршові авіаційні двигуни та “спеціально призначені” для них “компоненти”;	з 8411, 8412, 8413

Номер позиції	Найменування та опис товарів за відповідними групами	Код товару згідно з УКТЗЕД
ML10.e	бортове авіаційне обладнання для дозаправлення паливом у повітрі, “спеціально призначене” або модифіковане для будь-чого з наведеного нижче, та “спеціально призначені” для нього “компоненти”:	4009, 7309 00, 7310, 8413, 8421, 8803
	1) ”літальні апарати”, зазначені у позиції ML10.a; або	
	2) непілотовані “літальні апарати”, зазначені у позиції ML10.c;	
ML10.f	наземне обладнання, “спеціально призначене” для “літальних апаратів”, зазначених у позиції ML10.a. або для авіаційних двигунів, зазначених у позиції ML10.d;	з 8413, 8425, 8426, 8479, 8502, 8705, 8704, 8705, 8716, 8805
ML10.g	обладнання для забезпечення життєдіяльності льотного складу, обладнання для забезпечення безпеки екіпажу та інші пристрої для аварійного виходу, що не зазначені в позиції ML10.a, але розроблені для “літальних апаратів”, зазначених у позиції ML10.a;	з 6506, 8804 00 00 00, з 9020 00 00 00, 9401 10 00, 9401 90 10 00
ML10.h	парашути, парашлани та “супутнє обладнання”, як наведено нижче, та “спеціально призначені” для них “компоненти”:	8804 00 00 00
	1) парашути, які не зазначені будь-де у цьому Списку;	8804 00 00 00
	2) парашлани;	8804 00 00 00
	3) обладнання, “спеціально призначене” для висотних парашутистів (наприклад, костюми, спеціальні шоломи, системи забезпечення дихання, навігаційне обладнання);	6103, 6203, 6506, 8526, 9014
ML10.i	обладнання керованого розкриття або системи автоматичного пілотування, розроблені для скидання вантажів на парашутах;	8804 00 00 00
ML 11	Електронне обладнання, космічні апарати та “компоненти”, не зазначені в інших позиціях цього Списку, як наведено нижче:	
ML 11.a	електронне обладнання “спеціально призначене для військового використання” і “спеціально призначені” для нього “компоненти”;	з 8525, 8526, 8543
ML 11.b	обладнання для створення перешкод роботі глобальних супутникових навігаційних систем (GNSS) та “спеціально призначені” для нього “компоненти”;	8525, 8526, 8543
ML11.c	космічні апарати, “спеціально призначені” або модифіковані для військового використання, та “компоненти” для них, “спеціально призначені для військового використання”.	8802, 8803
ML12	Високошвидкісні системи зброї, в яких використовується кінетична енергія, та обладнання для цих систем, які наведено нижче, і “спеціально призначені” для них “компоненти”:	9301
ML12.a	системи зброї, в яких використовується кінетична енергія, “спеціально призначені” для руйнування цілі або створення перешкод у виконанні нею завдання;	9301
ML12.b	обладнання, “спеціально призначене” для проведення випробувань та оцінки, а також моделі для проведення випробувань, включаючи діагностичну апаратуру і цілі для проведення динамічних випробувань пускових установок та систем, у яких використовується кінетична енергія;	
ML 13	Броньоване чи захисне обладнання, конструкції та “компоненти”, як наведено нижче:	
ML13.a	металеві або неметалеві броньовані пластини, що мають будь-	5911, 7325, 7326,

Номер позиції	Найменування та опис товарів за відповідними групами	Код товару згідно з УКТЗЕД
	що з наведеного нижче:	з 8108, 8113 00
	1) виготовлені відповідно до військових стандартів або технічних умов; або	
	2) придатні для військового “використання”;	
ML13.b	конструкції з металевих або неметалевих матеріалів або їх комбінації, “спеціально призначені” для забезпечення балістичного захисту військових систем, та “спеціально призначені” для них “компоненти”;	з 3926, з 7308, 5911, 7325, 7326, з 8108, 8113 00, 8710 00 00 00, 8803
ML13.c	шоломи, виготовлені відповідно до військових стандартів або технічних умов, чи аналогічних (еквівалентних) національних стандартів та “спеціально призначені” для них корпуси шоломів, підшоломи та амортизатори/ амортизаційні підкладки;	з 3926, з 6506, 6507 00 00 00
ML13.d	бронежилети або захисний одяг, та “компоненти” для них, як наведено нижче:	з 6211, 6216 00 00 00, 6217, 6307
	1) м'який бронежилет або захисний одяг, виготовлені за військовими стандартами або технічними умовами, або їх еквівалентами, а також “спеціально призначені” для них “компоненти”;	з 6211, 6216 00 00 00, 6217, 6307
	2) пластини для твердих бронежилетів, які забезпечують балістичний захист рівня III або вище (краще) відповідно до стандарту NIJ 0101.06, July 2008, або національного еквівалента цього стандарту.	з 3926, з 7308, 5911, 7325, 7326, з 8108, 8113 00
ML 14	“Спеціалізоване обладнання для військової підготовки” або для імітації військових сценаріїв, імітатори, “спеціально призначені” для підготовки у використанні будь-якої вогнепальної зброї або зброї, що підлягає контролю згідно з позиціями ML1 або ML2 та “спеціально призначені” для них “компоненти” і “аксесуари”;	9023 00, 8805, 8479
ML 15	Апаратура формування зображення або апаратура протидії, як наведено нижче, “спеціально призначена для військового використання”, та “спеціально призначені” “компоненти” і “аксесуари” для неї:	
ML15.a	пристрої запису та апаратура для обробки зображення;	з 8521, 8522
ML15.b	камери, фотографічне обладнання, обладнання для обробки плівки;	з 8525, 9006, 9007, 9010
ML15.c	обладнання підсилення яскравості зображення;	з 8540
ML15.d	апаратура формування інфрачервоного чи теплового зображення;	з 8525, 9025, 9027
ML 15.e	обладнання формування зображення для РЛС виявлення цілей;	з 8526, 8528, 8529
ML15.f	обладнання радіопротидії або обладнання для боротьби з радіопротидією для обладнання, яке підлягає контролю згідно з позиціями ML15.a - ML15.e	з 8525, 8526, 8543
ML 16	Поковки, відливки та інші незавершені вироби (напівпродукти), “спеціально призначені” для будь-яких товарів, що підлягають контролю згідно з позиціями ML1 - ML4, ML6, ML9, ML10, ML12 або ML19.	з 7201, 7206 - 7229, 7304, 7320, 7601, 7604, 7606

Номер позиції	Найменування та опис товарів за відповідними групами	Код товару згідно з УКТЗЕД
ML 17	Допоміжне обладнання різного призначення, матеріали, “бібліотеки”, як наведено нижче, та “спеціально призначені” для них “компоненти”:	
ML17.a	апарати для водолазних робіт і підводного плавання, “спеціально призначені” або модифіковані для військового використання, як наведено нижче:	9020 00 00
	1) автономні ізолюючі дихальні апарати (ребризери), дихальні апарати з замкненою та напівзамкненою системою дихання;	
	2) апарати для підводного плавання, “спеціально призначені” для використання разом із апаратами для водолазних робіт, зазначеними у позиції ML17.a.1;	
ML 17.b	будівельне обладнання, “спеціально призначене для військового використання”;	з 8426, 8427, 8429, 8430, 8431, з 8705
ML17.c	арматура, покриття і оброблення для придушення демаскувальних ознак, “спеціально призначені для військового використання”;	
ML17.d	саперне обладнання, “спеціально призначене” для використання в зоні бойових дій;	8543, 8201, 7326
ML17.e	“роботи”, контролери “роботів” та “виконавчі механізми” “роботів”, які мають будь-яку наведену нижче характеристику:	з: 8426, 8427, 8479, 8525, 8710 00 00 00, 9301
	1) “спеціально призначені для військового використання”;	
	2) оснащені засобами захисту гідравлічних ліній від пробоя ззовні балістичними осколками (наприклад, самозатяжне облицювання) та призначені для використання гідравлічні рідини з температурою займання понад 839 K (566°C); або	
	3) “спеціально призначені” чи розраховані на роботу в електромагнітному імпульсному середовищі;	
ML 17.f	“бібліотеки”, “спеціально призначені” або модифіковані для військового використання з системами, обладнанням або “компонентами”, що контролюється згідно з цим Списком;	з 4901, 4906 00 00 00, 8523
ML17.g	ядерні енергетичні чи силові установки, у тому числі “ядерні реактори”, “спеціально призначені для військового використання”, та “компоненти” для них, “спеціально призначені” або “модифіковані” для військового використання;	з 8401
ML17.h	обладнання або матеріали з покриттям чи спеціальним обробленням для придушення демаскувальних ознак, “спеціально призначені для військового використання”, інші, ніж зазначені у цьому Списку;	
ML17.i	тренажери, “спеціально призначені” для військових “ядерних реакторів”;	9023 00
ML17.j	мобільні ремонтні майстерні, “спеціально призначені” або “модифіковані” для обслуговування “військової техніки”;	8705 90 80 90, 8710 00 00 00
ML 17.k	польові генератори, “спеціально призначені” або “модифіковані” для військового “використання”;	з 8502
ML17.l	контейнери, “спеціально призначені” або “модифіковані” для військового використання;	8609 00
ML17.m	пороми, інші, ніж зазначені у цьому Списку, мости і понтони	8901, 8907,

Номер позиції	Найменування та опис товарів за відповідними групами	Код товару згідно з УКТЗЕД
	“спеціально призначені для військового використання”;	7308 10 00 00
ML17.п	експериментальні моделі, “спеціально призначені” для “розроблення” виробів, що підлягають контролю за позиціями ML4, ML6, ML9 або ML10;	
ML17.о	обладнання для захисту від “лазера” (наприклад, для захисту очей та датчиків), “спеціально призначене для військового використання”;	з 9004, з 9001, з 9002
ML17.р	“паливні елементи/паливні комірки”, що не зазначені в інших позиціях цього Списку, “спеціально призначені” або “модифіковані” для військового використання.	з 8501
ML 18	Виробниче обладнання та компоненти, як наведено нижче:	
ML18.a	“спеціально призначене” чи модифіковане “виробниче”* обладнання для “виробництва”* виробів, що підлягають контролю згідно з цим Списком, і “спеціально призначені” для нього “компоненти”;	з: 8479, 8421, 8477, 8456, 7309 00, 7310 10 00 00
ML18.b	“спеціально призначені” технічні засоби для випробувань на вплив різних факторів навколишнього середовища та “спеціально призначене” для них обладнання для сертифікації, кваліфікації чи тестування виробів (продуктів), що підлягають контролю згідно з цим Списком;	з 9031
ML 19	Енергетична зброя спрямованої дії (DEW - Directed Energy Weapon), пов’язане з нею обладнання або обладнання протидії, експериментальні моделі, як наведено нижче, та “спеціально призначені” для них “компоненти”:	
ML19.a	“лазерні” системи, “спеціально призначені” для руйнування цілі або створення перешкод у виконанні нею завдання;	9013 20 00 00 9013 80 90 00
ML19.b	системи потоку частинок, здатні руйнувати або впливати на ціль для створення перешкод у виконанні нею завдання;	8543
ML19.c	високопотужні радіочастотні системи, здатні руйнувати або впливати на ціль для створення перешкод у виконанні нею завдання;	з: 8543, 8525
ML19.d	обладнання, “спеціально призначене” для виявлення або ідентифікації, або захисту від систем, що підлягають контролю згідно з позиціями ML19.a, ML19.b та ML19.c;	з: 7607, 8543, 8526 10 00, 9027, 9030
ML 19.e	фізичні експериментальні моделі для систем, обладнання і “компонентів”, що підлягають контролю згідно з позицією ML19;	
ML19.f	“лазерні” системи, “спеціально призначені” для постійного осліплення, за якого неможливе підсилення зображення, тобто до рівня видимості незброєним оком або видимості, що коригується пристроями.	9013 20 00 00, 9013 80 90 00, з 8543
ML 20	Кріогенне і “надпровідне” обладнання, як наведено нижче, та “спеціально призначені” для нього “компоненти” і “аксесуари”:	
ML20.a	обладнання, “спеціально призначене” чи сконфігуроване для установки на транспортному засобі для військового	8419 60 00 00 з 8415

* Термін у такому значенні використовується тільки у цій позиції.

Номер позиції	Найменування та опис товарів за відповідними групами	Код товару згідно з УКТЗЕД
	застосування на суші, на морі, в повітрі чи космосі, здатне функціонувати під час руху та створювати або підтримувати температуру нижче 103 К (-170 °С);	
ML20.b	“надпровідне” електричне обладнання (обертові механізми і трансформатори), “спеціально призначене” чи сконфігуроване для установки на транспортних засобах для військового “використання” на суші, на морі, в повітрі чи космосі, здатне функціонувати під час руху.	8501, 8504
ML 21	“Програмне забезпечення”, як наведено нижче:	
ML21.a	“програмне забезпечення”, “спеціально призначене” або модифіковане для будь-чого з наведеного нижче:	з 8523
	1) “розроблення”, “виробництва”, експлуатації або технічного обслуговування обладнання, зазначеного у цьому Списку;	
	2) “розроблення” або “виробництва” матеріалів, зазначених у цьому Списку; або	
	3) “розроблення”, “виробництва”, експлуатації або технічного обслуговування “програмного забезпечення”, зазначеного у цьому Списку.	
ML21.b	спеціальне “програмне забезпечення”, крім зазначеного у позиції ML21.a, як наведено нижче:	з 8523
	1) “програмне забезпечення”, “спеціально призначене для військового використання” та спеціально призначене для моделювання, імітації або здійснення оцінки військових систем озброєння;	
	2) “програмне забезпечення”, “спеціально призначене для військового використання” та спеціально призначене для моделювання або імітації сценаріїв проведення військових операцій;	
	3) “програмне забезпечення” для встановлення впливу звичайної, ядерної, хімічної або біологічної зброї;	
	4) “програмне забезпечення”, “спеціально призначене для військового використання” та “спеціально призначене” для задач управління, зв’язку, контролю та розвідки (C ³ I) або управління, зв’язку, контролю, автоматизації та розвідки (C ⁴ I);	
ML21.c	“програмне забезпечення”, що не зазначено у позиції ML21.a або ML21.b, але “спеціально призначене” або модифіковане для уможливлення виконання обладнанням, яке не зазначено у цьому Списку, військових функцій обладнання, яке зазначено у цьому Списку.	з 8523
ML 22	“Технологія”, як наведено нижче:	
ML 22.a	“технології”, інші, ніж зазначені у позиції ML22.b, “необхідні” для “розроблення”, “виробництва”, експлуатації, монтажу, технічного обслуговування (перевірки), ремонту, капітального ремонту або реконструкції виробів, що підлягають контролю згідно з цим Списком.	з 8523, 4901, 4906 00 00 00
ML 22.b	“технології”, як наведено нижче:	з 8523, 4901, 4906 00 00 00

Номер позиції	Найменування та опис товарів за відповідними групами	Код товару згідно з УКТЗЕД
	1) "технології", "необхідні" для проектування, складання з "компонентів", а також експлуатації, технічного обслуговування та ремонту завершених виробничих установок для виготовлення виробів, що підлягають контролю згідно з цим Списком, навіть якщо "компоненти" таких виробничих установок не підлягають контролю;	
	2) "технології", "необхідні" для "розроблення" та "виробництва" стрілецької зброї, навіть якщо вони використовуються для "виробництва" репродукцій старовинної стрілецької зброї;	
	3) не застосовується з 2013 року;	
	4) не застосовується з 2013 року;	
	5) "технології", "необхідні" виключно для введення "біокаталізаторів", які підлягають контролю згідно з позицією ML7.i.1, у військові речовини-носії або військові матеріали.	

Джерело: складено автором за [67].

Додаток Г.

Список товарів подвійного використання

№	Назва товарної позиції
Розділ 0.	Ядерні установки, матеріали та обладнання, а саме
Розділ 1.	Спеціальні матеріали та пов'язане з ними обладнання
Розділ 2.	Оброблення матеріалів
Розділ 3.	Електроніка
Розділ 4.	Комп'ютери
Розділ 5.	Частина перша. Зв'язок Частина друга. Захист інформації Частина третя. Спеціальні технічні засоби
Розділ 6.	Датчики і лазери
Розділ 7.	Навігаційне обладнання та авіаційна радіоелектроніка
Розділ 8.	Морська справа
Розділ 9.	Авіакосмічна промисловість та рушійні/силові установки
Розділ	«Чутливі» товари
Розділ	«Дуже чутливі» товари Примітка: У цьому розділі міститься перелік «дуже чутливих» товарів, включених до цього додатку, відомості стосовно експорту яких подаються Україною до Секретаріату міжнародного режиму експортного контролю «Вассенаарська домовленість» у визначені строки за встановленими формами щодо наданих дозволів, фактичних передач та відмов у наданні дозволів.
Розділ	Категорія I товарів, що можуть бути використані у створенні ракетної зброї Примітка: У цьому розділі міститься перелік товарів найбільшої «чутливості», які відносяться до категорії I міжнародного режиму експортного контролю «Режим контролю за ракетними технологіями», на міжнародні передачі яких Керівними принципами цього режиму застосовуються особливі обмеження.

Джерело: складено автором за [22].

Додаток Г.

**Укази Президента України в галузі експортного контролю за товарами
військового призначення та подвійного користування**

Повна назва Указу	Сфера застосування Указу
Указ Президента України від 15.07.1999 № 861/99 «Про порядок встановлення (скасування) обмежень на експорт товарів відповідно до міжнародних зобов'язань України» (із змінами, внесеними згідно з Указом Президента № 1227/2003 (1227/2003) від 29.10.2003)	Встановлює порядок забезпечення виконання рішень Ради Безпеки ООН (РБ ООН) в межах України щодо встановлення та скасування ембарго на експорт товарів
Указ Президента України від 27.06.2007 № 180/2007 «Про Міжвідомчу комісію з політики військово-технічного співробітництва та експортного контролю» (із змінами в редакції Указу Президента N896/2019 (896/2019) від 11.12.2019)	Встановлює діяльність Міжвідомчої комісії з політики військово-технічного співробітництва та експортного контролю та визначає її основні завдання
Указ Президента України від 25.12.2003 № 1488/2003 «Про заходи щодо впорядкування діяльності з міжнародних повітряних перевезень товарів військового призначення та подвійного використання»	Встановлює обов'язки Державної служби експортного контролю України (ДСЕКУ), Державної митної служби та Державного департаменту авіаційного транспорту зі збору та узагальнення інформації, пов'язаної з міжнародними повітряними перевезеннями військових товарів і товарів подвійного використання

Джерело: складено автором за [80; 81; 82].

Додаток Д.

Постанови Кабінету Міністрів України (ПКМУ) в галузі експортного контролю за товарами військового призначення та подвійного користування

Повна назва Постанови	Сфера застосування Постанови
ПКМУ від 20.11.2003 № 1807 «Про затвердження Порядку здійснення державного контролю за міжнародними передачами товарів військового призначення» (в редакції ПКМУ від 09.08.2017 № 596, зі змінами, внесеними ПКМУ № 916 від 06.11.2019)	встановлює порядок здійснення державного контролю за міжнародними передачами товарів військового призначення
ПКМУ від 28.11.2003 № 86 «Про затвердження Порядку здійснення державного контролю за міжнародними передачами товарів подвійного використання» (в редакції ПКМУ від 11.01.2018 № 1, зі змінами, внесеними ПКМУ № 916 від 06.11.2019)	встановлює порядок здійснення державного контролю за міжнародними передачами товарів подвійного використання
ПКМУ від 08.06.1998 № 838 «Про затвердження Положення про порядок надання суб'єктам зовнішньоекономічної діяльності повноважень на право здійснення експорту, імпорту товарів військового призначення та товарів, які містять відомості, що становлять державну таємницю» (в редакції ПКМУ від 29.08.2018 № 805, зі змінами, внесеними ПКМУ № 916 (916-2019-п) від 06.11.2019)	встановлює процедури, за допомогою яких суб'єкти можуть отримати повноваження на здійснення експорту/імпорту товарів військового призначення та товарів, які містять відомості, що становлять державну таємницю
ПКМУ від 12.06.1999 № 1228 «Про затвердження Положення про порядок надання суб'єктам зовнішньоекономічної діяльності повноважень на право здійснення експорту, імпорту товарів військового призначення та товарів, які містять відомості, що становлять державну таємницю»	визначає суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, які мають право брати участь в експорті/імпорті товарів військового призначення та товарів, які містять відомості, що становлять державну таємницю, а також конкретні категорії товарів, якими вони можуть торгувати і конкретні види торговельної діяльності, які вони можуть здійснювати для визначених цілей
ПКМУ від 06.06.2012 № 500 «Про затвердження Порядку державного експортного контролю за проведенням переговорів, пов'язаних з укладенням зовнішньоекономічних договорів (контрактів) щодо здійснення експорту товарів» (в редакції ПКМУ № 706 (706-2019-п) від 14.08.2019)	визначає процедуру державного експортного контролю над суб'єктами, зареєстрованими в ДСЕКУ як суб'єкти здійснення міжнародних передач товарів для проведення переговорів, пов'язаних з укладенням зовнішньоекономічних договорів (контрактів) щодо здійснення експорту товарів (товарів військового призначення, товарів подвійного використання, а також інших товарів) до країн, стосовно яких Україна встановила ембарго на експорт
ПКМУ від 15.07.1997 № 767 «Про затвердження Положення про порядок проведення експертизи в галузі експортного контролю», (в редакції ПКМУ № 916 (916-2019-п) від 06.11.2019)	встановлює порядок проведення експертизи товарів, міжнародні передачі яких підлягають державному експортному контролю та суб'єктів, які мають намір здійснювати міжнародні передачі таких товарів
ПКМУ від 17.07.2003 № 1080 «Про затвердження Порядку державної атестації системи	визначає процедуру проведення державної експертизи внутрішньофірмової системи

внутрішньофірмового експортного контролю, створеної суб'єктом здійснення міжнародних передач товарів» (в редакції ПКМУ №99 (99-2018-п) від 21.02.2018)	експортного контролю, створеної суб'єктом, який бере участь в міжнародній передачі товарів, що підлягають державному експортному контролю
ПКМУ від 27.05.1999 № 920 «Про затвердження Положення про порядок надання гарантій та здійснення державного контролю за виконанням зобов'язань щодо використання у заявлених цілях товарів, які підлягають державному експортному контролю» (в редакції ПКМУ №99 (99-2018-п) від 21.02.2018)	визначає порядок надання державних гарантій для кінцевих користувачів з України стосовно імпортованих товарів, що підлягають державному експортному контролю, встановлює державний контроль за виконанням цих гарантій, а також контроль за діяльністю іноземних кінцевих користувачів щодо гарантій, які вони надають на товари, імпортовані з України

Джерело: складено автором за [48; 49; 50; 51; 52; 53; 54; 55].

Додаток Е.

**Нормативно-правові акти в галузі експортного контролю за товарами
військового призначення та подвійного користування, зареєстровані
Міністерством юстиції України**

Повна назва акту	Сфера застосування акту
Наказ ДСЕКУ від 09.01.2004 № 5 «Про затвердження Інструкції про порядок заповнення заяв щодо отримання дозвільних документів, документів про гарантії та інших документів, що надаються ДСЕКУ»	визначає порядок заповнення всіх типів заяв щодо отримання різних видів дозвільних документів ДСЕКУ, а також та зміст та обсяг інформації, що має бути внесена до заяв
Наказ ДСЕКУ від 27.04.2009 № 31 «Про затвердження Інструкції про реєстрацію в ДСЕКУ суб'єктів підприємницької діяльності України як суб'єктів здійснення міжнародних передач товарів»	визначає процедуру, що повинна здійснюватися на основі попередньої експертизи, визначає форму заяви на реєстрацію, а також зміст і обсяг інформації, що має бути до неї внесена
Наказ ДСЕКУ від 29.11.2004 № 355 «Про затвердження Інструкції про порядок оформлення і використання дозвільних документів у галузі державного експортного контролю»	встановлює порядок видачі та використання дозволів і висновків ДСЕКУ на проведення міжнародних передач товарів, на які можуть посылатись митні органи під час митного оформлення товарів
Наказ ДСЕКУ від 05.10.2009 № 86 «Про затвердження форми висновку щодо можливості проведення переговорів, форм звітів та встановлення строків звітності»	затверджує форму висновку щодо проведення переговорів, пов'язаних з укладенням зовнішньоекономічних договорів (контрактів) щодо здійснення експорту товарів, форми відповідних звітів та строки їх подання до ДСЕКУ
Наказ ДСЕКУ від 23.01.2019 № 68 «Про затвердження Інструкції про порядок заповнення заяви про отримання (продовження терміну дії) повноважень на право здійснення експорту, імпорту товарів військового призначення та товарів, які містять відомості, що становлять державну таємницю»	встановлює єдиний порядок заповнення форми заяви про отримання/продовження дії повноважень для суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності з метою здійснення експорту та імпорту товарів військового призначення і товарів, які містять відомості, що становлять державну таємницю, а також встановлює форму такої заяви
Наказ КМУ від 20.11.2003 № 690 «Про вдосконалення механізму здійснення контролю за міжнародними повітряними перевезеннями товарів військового призначення та подвійного використання»	за яким ДСЕКУ, в межах повноважень, має розробляти та здійснювати заходи щодо забезпечення контролю за міжнародними повітряними перевезеннями товарів військового призначення
Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 27.01.2014 № 74 «Про затвердження Інструкції з оформлення матеріалів про адміністративні правопорушення в галузі державного експортного контролю»	встановлює процедури підготовки та обліку адміністративних правопорушень у сфері державного експортного контролю, реєстрації справ про адміністративні правопорушення і передачі їх в органи, уповноважені розглядати такі справи
Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 16.12.2013 № 1490 «Про затвердження Порядку розгляду справ про порушення юридичними особами вимог законодавства в галузі державного експортного контролю»	встановлює процедури ДСЕКУ щодо розгляду випадків порушення державного законодавства в галузі експортного контролю суб'єктами, які беруть участь в здійсненні міжнародних передач товарів

Джерело: складено автором за [36; 37; 38; 39; 40; 41; 42; 43].

Додаток Є.

Узагальнення складових воєнно-економічної безпеки

Складові	Узагальнення
Технологічна	Стан науково-технічного потенціалу країни, який гарантує у мінімальні терміни самостійну розробку новітніх технологічних рішень, що забезпечують технологічний «прорив» у провідних галузях «цивільного» та військового виробництва. В умовах підготовки та/або ведення війни (збройного конфлікту) такий стан національної економіки дозволяє повною мірою реалізувати його мобілізаційні можливості.
Техніко-виробнича	Такий стан національної економіки, за якого вона у разі порушення зовнішньоекономічних зв'язків та внутрішніх соціально-економічних потрясінь, здатна: по-перше, оперативно компенсувати їх негативні наслідки; по-друге, стійко здійснювати поширене відтворення, і, по-третє, задовольняти суспільні (у першу чергу воєнні) потреби. Дана складова пов'язана як з матеріально-речовими, так і з соціальними факторами виробництва.
Валютно-кредитна	Визначає такий стан національної економіки держави, за якого: по-перше, реалізується можливість отримання, розміщення та використання вітчизняних і зарубіжних фінансових ресурсів (кредитних та інвестицій) і, по-друге, забезпечується здатність розраховуватися за ними в межах, що забезпечують стійке функціонування валютно-фінансової системи й задоволення суспільних потреб (у тому числі воєнно-економічних) в несприятливих зовнішніх та внутрішніх економічних умовах. В умовах підготовки та/або ведення війни, локалізації збройного конфлікту такий стан національної економіки дозволяє збільшити обсяг фінансових ресурсів, які можуть бути використані для нарощування воєнного виробництва.
Інформаційна	Визначає стан інформаційних ресурсів та інформаційної інфраструктури країни, що забезпечує стійке функціонування національного господарства (у тому числі воєнної економіки) в умовах підготовки та/або веденні війни, дозволу (локалізації) збройного конфлікту. Інформаційна складова воєнно-економічної безпеки, зокрема, визначає порядок взаємного обміну виробничими, науково-технічними відомостями всередині господарського комплексу країни між економіками союзних держав і з національними господарствами нейтральних країн. При цьому повинна гарантуватися таємниця технології виробництва та обсягів поставок сучасних та перспективних видів озброєнь і воєнної техніки, іншої продукції воєнного призначення, розмір наданих послуг.
Продовольча і сировинна	Визначають забезпеченість національного господарства країни та її оборонно-промислового комплексу продовольством і сировиною у розмірах, необхідних для виробництва озброєння та військової техніки, а також забезпечення потреб Збройних Сил у мирний та воєнний час.
Енергетична	Визначає можливості національного господарства країни забезпечити стабільність фізичних поставок енергоносіїв для воєнного виробництва. В умовах підготовки та/або веденні війни, збройного

	конфлікту такий стан національного господарства дозволяє забезпечити воєнну економіку і Збройні Сили країни необхідними паливно-енергетичними ресурсами.
Екологічна	Визначає такий стан національної економіки, за якого попереджаються і/або своєчасно вирішуються протиріччя між воєнним виробництвом і середовищем проживання, де допускається нанесення шкоди економічному потенціалу країни. В умовах підготовки та/або веденні війни, дозволу (локалізації) збройного конфлікту такий стан національного господарства країни дозволяє зберегти гранично допустимий рівень забруднення навколишнього середовища при збільшенні обсягів воєнного виробництва.

Джерело: [15].

Додаток Ж.

Географічна структура експорту Україною товарів військового призначення у 2000-2022 рр.

(у ТІВ, які виражені в мільйонах)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	Усього за 2000- 2022
Афганістан									18															18
Алжир	63	41	18	5	5	18	5	4		8	3	38	7		3									218
Ангола		7	34	38																	7			86
Вірменія					4						4	4												12
Азербайджан			10		4	33	11 1	14 5	12	10 3	28	14	6	15										481
Бангладеш			3									2	4	10	2	17	24				9			71
Білорусь						6	24			3						10								43
Болівія												4												4
Ботсвана													6											6
Бурунді		1	3																					4
Камбоджа													54											54
ЦАР												7												7
Чад		16						7	57	32	11	1		18	20									162
Китай	29	41	58	3	33	82	12 8	64	54	28			63 2	69	15 2	96	90	10 3	78	78	78	98	20	2014
Коморські острови									6															6
Конго						4																		4
Хорватія															5									5
Чехія	0																							0
ДР Конго	19						17				15 1		9				43							239

Невідомі одержувачі															8										8
Венесуела											11						5								16
В'єтнам	5					16	26		11			20	18	18	36	11	11	10	10						192
Ємен				40	23	22	35	31				1													152
Замбія	5		2										5				7	7							26
Зімбабве		9				4	4																		17
Всього	270	513	309	312	196	289	525	636	402	443	514	565	1493	684	630	299	455	376	254	165	115	147	50		9642

Джерело: складено автором за [72].

Додаток 3.

Фактори впливу на ефективність експортного контролю за товарами
військового призначення та подвійного використання в Україні

Фактор	Пояснення
Війна	Військова агресія росії в Україні підвищила актуальність питання впровадження та дотримання правил експортного контролю. Недоліки експортного контролю можуть створювати невизначеність для бізнесу та правоохоронних органів.
Корупція	Корупція є значною проблемою в Україні і може підривати ефективність нормативно-правових актів у сфері експортного контролю. Корумповані чиновники можуть з більшою ймовірністю видавати ліцензії на експорт чутливих товарів або закривати очі на несанкціоновану передачу таких товарів.
Слабка інституційна спроможність	Українські інституції, в тому числі правоохоронні та регуляторні органи, часто не мають достатніх ресурсів та спроможності ефективно впроваджувати та забезпечувати дотримання норм експортного контролю.
Обмежена співпраця з іншими країнами	Експортний контроль є міжнародним питанням, і ефективний контроль часто вимагає співпраці між країнами. Геополітичне становище України та історія конфліктів можуть ускладнювати налагодження ефективної співпраці з іншими країнами у сфері експортного контролю.
Економічні інтереси бізнесу	Бізнес в Україні може бути більше зосереджений на економічному зростанні та розвитку, ніж на дотриманні правил експортного контролю, особливо в складних економічних умовах.
Технологічний розвиток	Швидкі темпи технологічних змін можуть ускладнити відстеження нових технологій, які можуть мати військове або стратегічне застосування. Як наслідок, правила експортного контролю з часом можуть застаріти або стати неефективними.

Джерело: [2; 3; 12; 23].

Додаток И.

Об'єкти високого ступеня ризику при міжнародних трансфертах товарів подвійного призначення

товари подвійного використання: окремі види виробів, обладнання, матеріалів, програмного забезпечення і технологій, спеціально НЕ призначені для військового використання

- окремі види виробів, обладнання, матеріалів, спеціально НЕ призначені для військового використання
- товари, що можуть бути використані у створенні звичайних видів озброєнь, військової чи спеціальної техніки; у створенні ракетної зброї; ядерної зброї; бактеріологічної (біологічної) та токсичної зброї
- щодо яких є дані про наміри або можливість їх використання у державах, що є їх кінцевими споживачами, для створення зброї масового знищення чи засобів її доставки
- які ввозяться на територію України із наданням міжнародного імпортного сертифікату на вимогу держави-експортера
- експорт або тимчасове вивезення яких в межах України здійснюється до держав, до яких установлене повне або часткове ембарго

послуги (технічна допомога), пов'язані, які, крім цивільного призначення, можуть бути використані у військових або терористичних цілях для розроблення, виробництва зброї масового знищення, засобів доставки зазначеної зброї чи ядерних вибухових пристроїв, у тому числі окремі види ядерних матеріалів, хімічних речовин, бактеріологічних, біологічних та токсичних препаратів, перелік яких визначений Кабінетом Міністрів України

- науково-технічні послуги
- інжинірингові послуги
- консультативні послуги
- навчання персоналу
- гарантійні та постгарантійні послуги
- авторський нагляд

технології, спеціально НЕ призначені для військового використання або технології військового призначення, які допущені для цивільного використання

- біотехнології
- опто-електроніка
- електроніка
- нові матеріали
- озброєння
- атомні технології
- технології наук про життя людини
- комп'ютери та телекомунікації
- комп'ютеризоване виробництво
- аерокосмічні технології
- матеріальні форми технологій: підприємства «під ключ», технологічні лінії, агрегати, обладнання, інструменти тощо
- нематеріальні форми технологій: патенти, ліцензії, ноу-хау, знання, досвід, технологічна документація тощо

науковий потенціал України, що працює на закордонні замовлення

- у сфері виробництва товарів подвійного використання
- у сфері виробництва товарів військового призначення, які допущені до цивільного використання
- у сфері виробництва високотехнологічних товарів

Джерело: [66].

Додаток І.

Можливі ризики економічній безпеці держави, які пов'язані з ідентифікацією
товарів подвійного використання

Норми чи відсутність норм, які передбачають виникнення загроз та ризиків	Можливі ризики економічної безпеки
Відсутність у ст. 1 Закону України Закон України «Про державний контроль за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання» від 20.09.2003 визначення терміну «технологія подвійного використання»	• ризик втрати сучасних технологій подвійного використання • ризик втрати конкурентоспроможності високотехнологічних товарів • ризик економічній та інформаційній безпеці, який пов'язаний з відкритістю доступу матеріалів щодо нових військово-технічних розробок • ризик втрачання наукового військово-технічного потенціалу України
Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про порядок проведення експертизи в галузі державного експортного контролю» від 15.07.1997 р. № 767: відсутність у колі суб'єктів проведення державних експертиз державних науково-дослідних інститутів	• ризик проведення недосконалої ідентифікації товару військового призначення, подвійного використання чи товарів, які допущені у цивільному використанні • ризик виникнення додаткових часових і фінансових витрат на отримання дозвільних документів
Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження порядку здійснення державного контролю за міжнародними передачами товарів подвійного використання» від 20.11.2003 р. №1807: довідкове подання кодів УКТЗЕД у підконтрольних списках товарів	• корупційні ризики при перетині товарів військового призначення та подвійного використання під іншими товарними кодами • ризик отримання Україною штрафних санкцій при незаконному перетині товарів військового призначення зі сторони РБ ООН • ризик отримання військової техніки та засобів її доставки терористичними угрупованнями у вигляді товарів під іншими товарними кодами • ризик втрати довіри міжнародної безпекової спільноти та іміджу держави на світовому ринку озброєнь

Джерело: [83; 24; 57; 58].

Додаток І.

Проблеми реалізації експортного контролю за товарами військового призначення та подвійного використання в Україні

недосконала процедура
отримання дозвільних
документів у сфері державного
експортного контролю

недосконала система контролю
міжнародних передач
технологій

недосконала процедура
одержання повноважень на
право здійснення експорту,
імпорту озброєння і військової
техніки

відсутність електронної
системи у сфері державного
експортного контролю

застарілий порядок
міжвідомчого узгодження заяв
суб'єктів господарювання на
право здійснення міжнародних
передач товарів військового
призначення

відсутність державної
програми взаємодії з
промисловістю у сфері
державного експортного
контролю

Джерело: складено автором за [88; 89].

Концепція реформування та розвитку експортного контролю в Україні за товарами військового призначення та подвійного використання

Мета і строки реалізації концепції

Метою Концепції є удосконалення нормативно-правової бази та здійснення заходів для підвищення ефективності системи державного експортного контролю за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання.

Проблеми ефективної реалізації державного експортного контролю товарів військового призначення та подвійного використання:

- недосконала процедура отримання дозвільних документів у сфері державного експортного контролю;
- недосконала система контролю міжнародних передач технологій;
- недосконала процедура отримання повноважень на право здійснення експорту, імпорту озброєння і військової техніки;
- відсутність електронної системи у сфері державного експортного контролю;
- застарілий порядок міжвідомчого узгодження заяв суб'єктів господарювання на право здійснення міжнародних передач товарів військового призначення;
- відсутність державної програми взаємодії з промисловістю у сфері державного експортного контролю.

Напрями розв'язання проблем:

- лібералізація експортного контролю із орієнтацією на європейські дерегуляційні механізми;
- наближення процедур національного експортного контролю до стандартів ЄС;
- створення електронної системи у сфері експортного контролю;
- актуалізація та нормативна імплементація військово-технічного співробітництва та експортного контролю;
- системне удосконалення та упорядкування та створення взаємопов'язаного законодавства у сфері експортного контролю, військово-технічного співробітництва, оборонних закупівель та законодавства у сфері розроблення та виготовлення озброєння і військової техніки;
- реалізація офсетних угод під час закупівлі озброєння, військової та спеціальної техніки за імпортом;
- створення максимально сприятливих умов для підприємств оборонно-промислового комплексу України під час реалізації міжнародних проектів у сфері озброєнь і військової техніки;
- за необхідністю створення нормативної бази щодо маркетингової та цінової політики під час здійснення міжнародних передач товарів військового призначення та подвійного використання;
- забезпечення прогнозованої участі держави під час здійснення міжнародних передач;
- запровадження ліцензування у сфері розроблення та виготовлення озброєння та військової техніки;
- вдосконалення законодавства у сфері залучення інвестицій у розвиток оборонно-промислового комплексу;
- удосконалення контролю за експортом технологій;
- забезпечення комплексної інформаційної підтримки суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності;
- удосконалення заходів для забезпечення контролю доставки і перевірки кінцевого використання експортованих товарів військового призначення та подвійного використання.

Очікувані результати:

Реалізація Концепції дасть змогу удосконалити систему державного експортного контролю за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання.

Результатом реалізації Концепції стане ефективна система державного експортного контролю за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання, яка здатна забезпечувати неухильне дотримання Україною міжнародних зобов'язань, забезпечувати національну безпеку та оборону держави та підтримувати на сталому рівні сектор оборонної промисловості.